

BESZÁMOLÓ
A
MAGYAORSZÁGON ÉLŐ NEMZETISÉGEK JOGAINAK VÉDELME TELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES
2018. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

1.

Bevezető gondolatok

Nemzetiségi biztoshelyettesi mandátumom 2013. október 21-i kezdete óta öt teljes év és néhány hónap állt rendelkezésemre a nemzetiségi jogterülettel kapcsolatos tevékenység folytatására. Fél évtized ugyan objektíve nem túl hosszú idő, mégis számvetésre, a nemzetiségi közösségek vezetőivel, a nemzetiségi szakemberekkel és a közösségek tagjaival és tagjai érdekében végzett közös szakmai munka értékelésére késztet. A visszatekintésre jó okot ad az is, hogy a rendszerváltás utáni időszak magyarországi nemzetiségi jogi rendszere a jelen beszámoló évében huszonöt éves lett: megtiszteltetés számomra, hogy e negyedszázad utóbbi éveiben munkatársaimmal együtt ombudsmanhelyettesként én is szolgálhattam nemzetiségi közösségeinket.

A 2013-as beszámoló még az átmenet krónikája volt: a jogszabályi és intézményi változások és átmenetek krónikája, a mandátumom szempontjából pedig alig két hónapos töredék év. A biztoshelyettesi pozíció kereteinek érdemi tartalommal való megtöltésére tett első kísérletként értékelem a 2014-es évet: a nemzetiségi közösségeink szervezeteivel és vezetőivel való ismerkedés, valamint az új típusú ombudsmanhelyettesi intézmény eszköztárának kialakítása jellemezte a munkánkat. A 2015-ös év tapasztalatai többek között arra figyelmeztettek, hogy a hatékony feladatellátás érdekében az összmagyar társadalom számára a tizenhárom elismert nemzetiségi közösség létéről, helyzetéről és jogairól, valamint a nemzetiségi biztoshelyettes szerepéről és jogvédő feladatairól több ismeretet érdemes közvetíteni a létező jogszabályi keretek között, de újszerű eszközökkel és módszerekkel. Időközben a nemzetiségi joganyagban előforduló ellentmondások, egyes jogszabályok egymásra hatásából adódó, rendszer-jellegű egyenetlenségek, esetenként egyértelmű hiányok vagy a jogalkalmazás hibái egyre nagyobb számban jutottak a tudomásomra és váltak vizsgálatom tárgyává 2016-ban. A nemzetiségi biztoshelyettesi intézmény ismertsége, az intézmény iránti bizalom 2017-ben is növekvő tendenciát mutatott: a panaszoknak és megkereséseknek nem pusztán a mértéke nőtt, hanem az érintett nemzetiségi jogterületek szerkezete is változott. Ez a tendencia 2018-ban is megmaradt: a nemzetiségi törvény és a nemzetiségi biztoshelyettesi feladat- és hatáskört rendező jogszabály együttes olvasata biztató képet mutat – a nemzetiségi jogvédelem egyre hatékonyabban tud hozzájárulni a hazai nemzetiségi közösségek jogainak érvényesítéséhez.

A számok és tények – amint arról az alábbi beszámolóban is igyekszünk átfogó képet adni – makacs dolgok, a lényeg azonban mégis az emberi tényező. A nemzetiségi közösségek érdekében biztoshelyettesként végzett, növekvő mennyiségű és változó szerkezetű munka mögött emberi sorsok vannak: nemzetiségi identitásukat megélni és megerősíteni kívánó, esetenként azonban a származásukkal is összefüggésbe hozható hátrányos megkülönböztetést elszenvedni kénytelen emberek sorsa. A 2018-as beszámoló újabb pillanatfelvétel a huszonöt éves nemzetiségi törvény érvényesüléséről – arról a törvényről, amelyről őszintén hiszem, hogy célkitűzése, intézményrendszere kivételes értéket képvisel. Az önazonosság megőrzéséhez és az önszerveződés fejlesztéséhez a hozzárendelt költségvetési támogatással együtt széles mozgásteret enged az érintett közösségeknek.

A 2018-ban végzett munkánk is azokon az elveken és szakmai meggyőződésen, vizsgálati módszereken, új kommunikációs és kapcsolattartási platformokon zajlott, amelyeket biztoshelyettesi minőségemben nemzetiségi közösségeink érdekében szükségesnek, lehetségesnek és a leginkább hasznosnak tartottam. A jelen beszámoló bepillantást enged a nemzetiségi jogterület érvényesülésének aktuális állapotába: helyzetkép azokról a problémákról és kihívásokról, amelyekkel az érintett nemzetiségi közösségek képviselői és egyes tagjai védelmet és jogi érdekeik megjelenítését kérve a nemzetiségi biztoshelyettesi intézményt 2018-ban megkeresték és megtalálták.

Szalayné Sándor Erzsébet

2.

A biztoshelyettes tevékenységének jogszabályi kerete

Magyarország Alaptörvénye – a nemzetközi sztenderdeknek és a hazai jogtörténeti fejlődésnek megfelelően – kiemelt figyelmet szentel a hazai nemzetiségeknek és jogaik védelmének. A szabályozás eszmei-ideológiai alapját a preambulum deklarációi adják, az egyéni és közösségi jogok foglalatát a XXIX. cikk rendelkezései jelentik, míg a jogvédelem egyik kiemelt garanciáját az alapvető jogok biztosáról és helyetteseiről szóló 30. cikk teremti meg. A korábbiakhoz hasonlóan a nemzetiségi biztoshelyettes beszámolója két szempontból elemzi a magyarországi nemzetiségek jogainak védelmével kapcsolatos munkát: a szabályozás érvényesülésével, másrészt az azt érvényesítő biztoshelytessel foglalkozik.

1. Az Alaptörvény rendelkezése szerint a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz.

Az Alkotmánybíróság a 12/2004. (IV. 7.) AB határozatában korábbi döntéseire hivatkozva hangsúlyozta: *„Az állam kötelessége az alapvető jogok 'tisztelenben tartására és védelmére' a szubjektív alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről. Ennek érdekében a jogalkotó köteles olyan szabályozást alkotni, amely a lehető legnagyobb mértékben biztosítja az alapjogok érvényesülését.”* Amint arra az Alkotmánybíróság már a 48/1998. (XI. 23.) AB határozatában is rámutatott: *„Az Alkotmány egyes esetekben nevesíti az intézményvédelmi kötelességeket, másutt nem, előfordul az is, hogy éppen az alanyi jogi oldal marad háttérben; a megfogalmazás és a hangsúlybeli különbségek nem változtatnak azon, hogy az alapjogok egyaránt tartalmazzák a szubjektív jogokat és az objektív, ennél szélesebb állami kötelességeket is”.*

A nemzetiségek kultúrájának, önazonosságának megőrzésére irányuló szabályok megalkotásánál a törvényhozó széles döntési jogosultsággal rendelkezik, ennek a döntési szabadságnak a korlátait azonban az Alaptörvény rendelkezései, így különösen az alapjogokra vonatkozó szabályok határozzák meg.

A jogalkotó a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvényt (Njt.) kifejezetten az Alaptörvénynek a magyarországi nemzetiségek ügye iránt kinyilvánított felelősségvállalására figyelemmel alkotta meg. A Njt. célja, hogy a nemzetiségek sajátos, az Alaptörvényben alapvető szabadságjogokként általánosságban megfogalmazott egyéni és közösségi jogait részletezze és széles körben biztosítsa.

2. Az Njt. 8. §-a szerint az alapvető jogok biztosának a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettese figyelemmel kíséri a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését, és megteszi a külön törvény szerint szükséges intézkedéseket. A „külön rendelkezéseket”, vagyis a biztoshelyettes feladat- és hatáskörét, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságait az Ajbt. határozza meg.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdés c) pontja értelmében az alapvető jogok biztosa tevékenysége során megkülönböztetett figyelmet fordít többek között az Alaptörvény XXIX. cikkében meghatározott jogoknak – a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak – az érvényesítésére.

Ennek elősegítésére a nemzetiségi biztoshelyettes folyamatosan figyelemmel kíséri a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését, és az Ajbtt. 3. § (2) bekezdés d) pontja alapján közreműködik az alapvető jogok biztosának vizsgálatában.

Az ombudsmanhelyettes közjogi helyzetére, illetve komplex feladat- és hatáskörére tekintettel a következőkben három különálló, ám organikusan összetartozó fejezetben mutatjuk be elméleti és protokolláris munkáját, valamint a panaszügyekkel kapcsolatos gyakorlati tapasztalatait.

3.

A biztoshelyettes tevékenysége

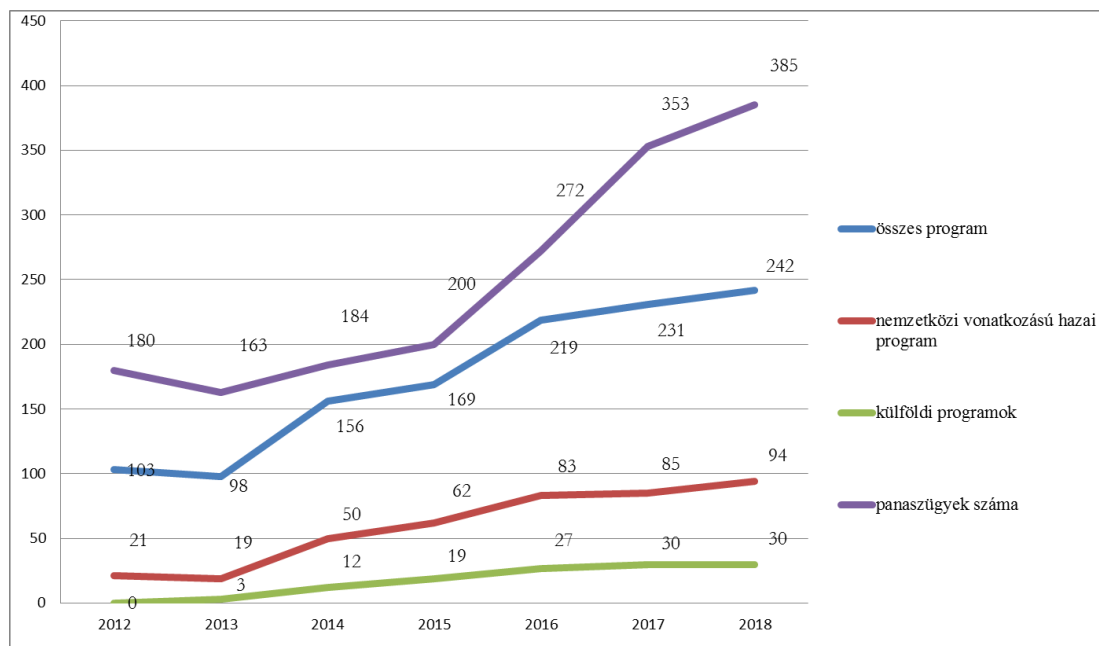
Az Ajbtt. igen szűkszavúan rendelkezik az ombudsman és a nemzetiségekért felelős ombudsmanhelyettes közös munkájáról, ezek a szabályok is nagyrészt a konkrét panaszügyek megoldásával kapcsolatosak. A törvény felhatalmazása alapján azonban Székely László, az alapvető jogok biztosa hivatalba lépése óta az intézmény szervezeti és működési szabályzatában – elsősorban hatáskörök átruházásával – széles körű autonómiát biztosít helyetteseinek a jogvédelmi tevékenységük gyakorlására.

A 2017-es évhez hasonlóan 2018-ban is az SZMSZ rendelkezései alapján tekintjük át, hogy a biztoshelyettes milyen keretek között, illetve milyen módon és mértékben élt a rendelkezésére álló szakmai lehetőségekkel.

3.1. *A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes*
a) figyelemmel kíséri, értékeli és ellenőrzi azon jogszabályi rendelkezések érvényesülését, amelyek biztosítják a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét”. (SZMSZ 12. §)

A folyamatos szakmai kapcsolattartás, valamint információszerzés- és feldolgozás az ombudsmanhelyettes kiemelt feladata, amely valamennyi egyéb tevékenység alapjául szolgál, és elengedhetetlen a szakmai munka érdemi megalapozásához. Ennek megfelelően a biztoshelyettes 2018-ban is törekedett arra, hogy jelen legyen a nemzetiségi közösségek mindennapi életében, nyomon kövesse, gyűjtse és rendszerezze jogaik érvényesülésével, ezzel párhuzamosan pedig a nemzetiségi közösségek aktuális helyzetével és a nemzetiségi közélettel kapcsolatos információkat.

A programok számában a biztoshelyettesi intézmény megalakulása óta folyamatos emelkedés tapasztalható, ettől a 2018-as év sem tért el: a biztoshelyettes és munkatársai 242 különböző szakmai programon, illetve nemzetiségi eseményen vettek részt az év folyamán itthon és a határon túl egyaránt. Külön ki kell emelni, hogy a biztoshelyettes és munkatársai 2018-ban is rendszeresen találkoztak személyesen is a közösség tagjaival, akár közvetlen szakmai megbeszélések, egyeztetések, akár a nemzetiségi közösségek rendezvényeinek, eseményeinek látogatása útján.

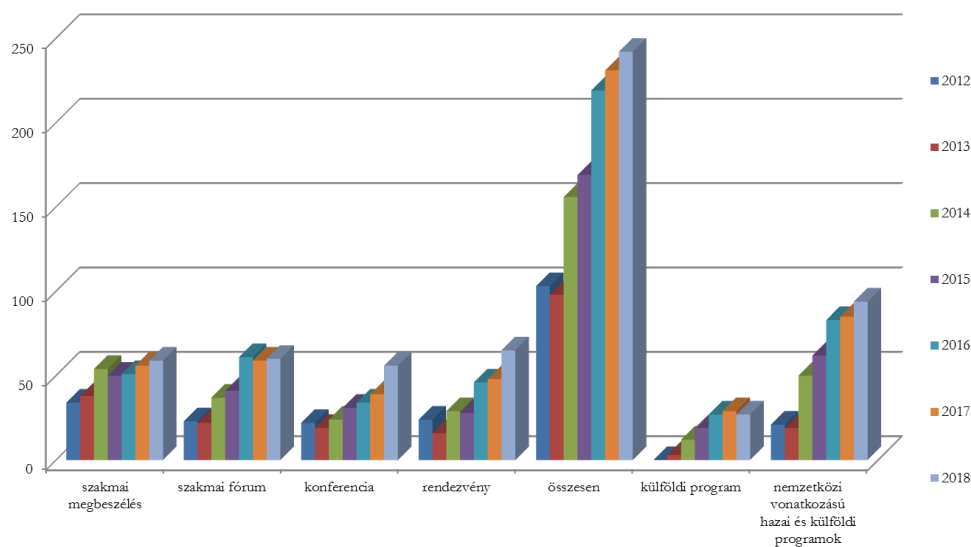

Titkársági programok száma és alapvető típusai, valamint a panaszügyek száma (2012–2018)

Említést érdemel, hogy az ombudsmanhelyettes szakmai programjai a közvetlen interakciókon túl jelentősen szélesebb körben fejtik ki a hatásukat. Ahogyan az 1. ábrán is megfigyelhető, a szakmai aktivitás erősödésével párhuzamosan egyre többen fordultak a biztoshelyetteshez nemzetiségi témájú panaszukkal, beadványukkal. Az összefüggés különösen szembetűnő, ha a panaszok területi vonatkozásait is figyelembe vesszük: az ombudsmanhelyettes a 2018-as évben Csongrád és Komárom-Esztergom megyében tett látogatásait követően a beadványok száma rövid idő alatt a korábbiak sokszorosára nőtt. (Az ügyekkel kapcsolatos részletesebb elemzés a következő fejezetben olvasható.) A komplex folyamat eredményeként Szalayné Sándor Erzsébet hivatalba lépése, vagyis 2013. október 21-e óta a szakmai programok és a nemzetiségi tárgyú panaszbeadványok száma egyaránt a duplájára nőtt.

A közvetlen kapcsolatfelvételek jelentősége a programok típus szerinti bontásából is kirajzolódik: a személyesebb hangvételű, korlátozott létszámú szakmai megbeszélések és fórumok a titkársági munka közel felét (49%) tették ki. A konferenciák és egyéb rendezvények esetében elsősorban a közösséggel ápoltság megerősítésén volt a hangsúly, ezek jelentették az események 51%-át. 2018-ban a fentiekén túl hozzávetőlegesen minden kilencedik programra (11%) külföldi út alkalmával került sor. A biztoshelyettes azonban nem kizárólag ekkor járt el nemzetközi ügyekben: tevékenysége 39%-ában olyan témák szerepeltek, amelyek a hazánkban élő nemzetiségek anyaországaihoz, vagy az egyenlő bánásmód érvényesítését célzó nemzetközi intézményekhez kapcsolódtak.

A 2012–2018 közötti időszakot vizsgálva megállapítható, hogy az események száma programtípusonként is évről évre növekszik, jelentősebb emelkedés az elmúlt évben a szakmai konferenciák és a nemzetiségi rendezvények esetén volt tapasztalható.

Titkársági programok száma, valamint típusai és változásai (2012–2018)

Az alábbiakban néhány 2018-as, kiemelt jelentőségű hazai programot mutatunk be röviden, a speciális szakmai feladatokról szóló fejezetekben azonban az azokhoz kapcsolódó eseményekről is szót ejtünk.

2018 januárjában a nemzetiségi biztoshelyettes szakmai kerekasztal-beszélgetésre invitálta az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetőit, hogy terveiről, a nemzetiségi közösség eseményeiről, megoldandó problémáiról, a közös feladatokról, így például az országgyűlési választásokkal kapcsolatos kihívásokról, illetve lehetőségekről, valamint a nemzeti értéktárak nemzetiségi gyakorlatával kapcsolatban akkor még folyamatban levő vizsgálatáról egyeztessen.

Évnyitó kerekasztal-beszélgetés az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetőivel – Budapest

2018 márciusában az AJBH Dísztermében mutatták be az Igazságügyi Minisztérium támogatásával létrejött „Erdély jogtörténete” című hiánypótló tanulmánykötetet. A több mint félezer oldalas könyv 17 szerző és 9 lektor munkája, amely az ókortól napjainkig dolgozza fel a terület jogtörténetét. A művet az ombudsmanhelyettes mutatta be, aki pécsi egyetemi tanárként és a Kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem tiszteletbeli professzoraként is hosszú évtizedek óta a hazai és az erdélyi tudományos élet kiemelkedő képviselője.

Az „Erdély jogtörténete” tanulmánykötet ünnepélyes bemutatója - Budapest

Az ombudsmani hivatal, illetve a nemzetiségi biztoshelyettes 2018-ban egy másik jelentős szakmai kiadvány, Kukorelli István–Tóth Károly: „Az alapjogi jogalkotás az alkotmányos rendszerváltás éveiben” című kötete bemutatásának is otthont adott. A kötetet Sulyok Tamás, az Alkotmánybíróság elnöke és az ombudsmanhelyettes méltatták az ünnepélyes eseményen, majd a szerzők osztották meg a résztvevőkkel emlékeiket és az alapjogok aktuális helyzetével kapcsolatos gondolataikat.

Március 18-án az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága és Alexov Lyubomir szerb szószóló szervezésében a hazai nemzetiségi közélet egykori és jelenlegi szereplői nagyszabású nemzetközi konferenciával ünnepelték meg az első nemzetiségi törvény, az 1868. évi XLIV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulóját és a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény létrejöttének 25. évfordulóját. Az ombudsmanhelyettes a „Nemzetiségek és törvényhozás Magyarországon” elnevezést viselő konferencián „Az 1993-as nemzetiségi törvény létrejöttének körülményei, visszaemlékezések” című előadásával járult hozzá a méltó ünnepléshez.

Konferencia az első nemzetiségi törvény megalkotásának 150. évfordulója, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény létrejöttének 25. évfordulója alkalmából – Budapest

A 2018-as év kiemelkedő eseménye volt az áprilisban lezajlott országgyűlési választás: a hazai nemzetiségi közösségek tagjainak második alkalommal nyílt lehetőségük arra, hogy parlamenti részvételüket biztosítsák. A választás során mandátumot szerzett német közösség ezúttal történelmet írt, önálló képviselőtűk az Országgyűlésben ugyanis 1933-ban volt utoljára. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata által állított lista 25.658 szavazattal szerzett

kedvezményes mandátumot, így Ritter Imre korábbi német szószóló a megalakuló Országgyűlésben képviselőként folytathatja munkáját. Megalakult az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága is, amely 2018 szeptemberében megkezdte munkáját. Elnöke Ritter Imre német nemzetiségi képviselő, alelnöke Farkas Félix roma nemzetiségi szószóló lett.

2018 májusában az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala adott otthont a 2017/2018. tanév országos nemzetiségi online nyelvi verseny és országos nemzetiségi rajzverseny díjkiosztó ünnepségének és a rajzpályázatra beérkezett legjobb művekből álló kiállítás megnyitójának. A pályázati felhívás nyomán beérkezett 600 versenyművet a zsűri négy, témájában és komplexitásában is eltérő tartalmú kategóriában értékelt („Mesevilág” – nemzetiségi meserészlet, mesefigurák; „Nagyszüleink/Őseink játéka”; „Hogyan éltek, hogyan laktak?” – nemzetiségi berendezési és használati tárgyai; „A múlt díszei” – nemzetiségem népi motívumai). A kiállításon, amelyet a nemzetiségi biztoshelyettes nyitott meg és méltatott összesen 50, nemzetiségi vonatkozású alkotás volt látható.

Országos nemzetiségi rajzverseny díjkiosztó ünnepsége – Budapest

2018 júniusában a nemzetiségi biztoshelyettes Székely László biztossal együtt átadta a Justitia Regnorum Fundamentum díjat. Az elismerésre ebben az évben Mayer Évát, a Barátság folyóirat főszerkesztőjét találták érdemesnek, aki évtizedek óta fáradhatatlanul, kiváló szakértelemmel és empátiával segíti a nemzetiségi kulturális jogok érvényesülését. Az elismerést kiemelkedő újságírói, szerkesztői és kultúraszervezési tevékenysége elismeréseként vehette át. A Barátság folyóirat, amelynek Mayer Éva alapítója és felelős szerkesztője, nemcsak rendszeresen beszámol a hazai nemzetiségek életéről, rendezvényeiről, művészeti és tudományos teljesítményeiről, de fontos szerepet vállal a kisebbségpolitikai közélet alakításában is. A díj egyben a hazai német nemzetiségi újságírás és audiovizuális média elmúlt évtizedeinek elismerése is, amelynek Mayer Éva aktív alkotója a mai napig. A Justitia Regnorum Fundamentum az ombudsmanok által 2007-ben alapított díj, amelyet a biztos évente egy alkalommal ad át az alapvető jogok, nemzetiségi jogok és jövő nemzedékek jogai területén működő egy-egy – kiemelkedő szaktudású, illetve rendkívüli hatást gyakorló – szakember számára. A kialakult gyakorlat szerint 2014 óta a nemzetiségi jogok területén díjazott személyre a nemzetiségi ombudsmanhelyettes tesz javaslatot.

Justitia Regnorum Fundamentum díj ünnepélyes átadása - Budapest

2018 augusztusában a magyarországi németseget és a teljes hazai nemzetiségi közösséget fájdalmas veszteség érte Heinek Ottó, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata elnökének halálával. Heinek Ottó az elmúlt három évtizedben elkötelezetten segítette a hazánkban élő német közösség útját: irányításával – számtalan egyéb eredmény mellett – országszerte megerősödtek a német önkormányzatok és civil szervezetek, önállósodtak és fejlődtek az oktatási intézmények, vezetése alatt született meg az országos német önkormányzat stratégiája, eközben pedig erősödtek a hazánkban élő további nemzetiségekkel, valamint a más német kisebbségekkel való kapcsolatok. Méltósággal viselt, hosszan tartó betegsége után 2018. augusztus 20-án távozott. Búcsúztatásán több ezren köszöntek el tőle és rótták le kegyeletüket a budapesti Farkasréti temető Makovecz kápolnájánál; családja, barátai és kollégái mellett Áder János köztársasági elnök is jelen volt. Szalayné Sándor Erzsébet nemzetiségi ombudsmanhelyettes búcsúbeszéddel tisztelgett Heinek Ottónak a hazai nemzetiségi politikában játszott meghatározó szerepe, meggyőző személyisége és nemzetiségi vezetői tevékenysége előtt. Halálát követően a német nemzetiségi közösség vezetését Schubert Olívia vette át, akit támogatásáról és együttműködéséről a nemzetiségi ombudsmanhelyettes is biztosított.

Heinek Ottó búcsúztatása – Budapest

2018. augusztus végén a nemzetiségi ombudsmanhelyettes előadásával vette kezdetét a nemzetiségi szakmai tanérvnyitó konferencia, amelynek megrendezésére a Nikola Tesla Szerb Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégiumban került sor. Az ombudsmanhelyettes beszédében felhívta a figyelmet a magyarországi nemzetiségi nevelés-oktatás

fontosságára, valamint arra, hogy a nemzetiségi közösségek tagjainak számára, identitásuk megtartása és folyamatos fejlesztése szempontjából kulcsfontosságú az anyanyelv megőrzése, valamint a fiatal generációk ösztönzése közösségük nyelvének elsajátítására és mindennapi használatára. A család mellett az anyanyelvi nevelés legfontosabb színterei azok az intézmények, ahol lehetőség nyílik arra, hogy a nemzetiségi közösségekhez tartozó gyermekek nevelésére-oktatására részben vagy teljesen nemzetiségi nyelvükön kerüljön sor.

2018 szeptemberében az AJBH az Ethnix Művészeti és Oktatási Egyesülettel közös szervezésben adott otthont a „Konferencia a roma gyermekdalok gyűjteményéért” elnevezésű nemzetközi szakmai rendezvénynek. Az esemény résztvevői megvizsgálták, hogy az óvodai nevelés során a gyermekek – függetlenül nemzetiségi hovatartozásuktól és nyelvi háttérüktől – találkozhatnak-e bármilyen formában a roma/cigány népköltéssel, illetve az óvodapedagógusok képzésük során milyen ismereteket szereznek a magyarországi roma közösségről. Ezek ugyanis alapvetően befolyásolhatják a nem roma gyermekek más kultúrák és népcsoportok iránti érzékenyítését és pszichoszociális fejlődésüket egyaránt.

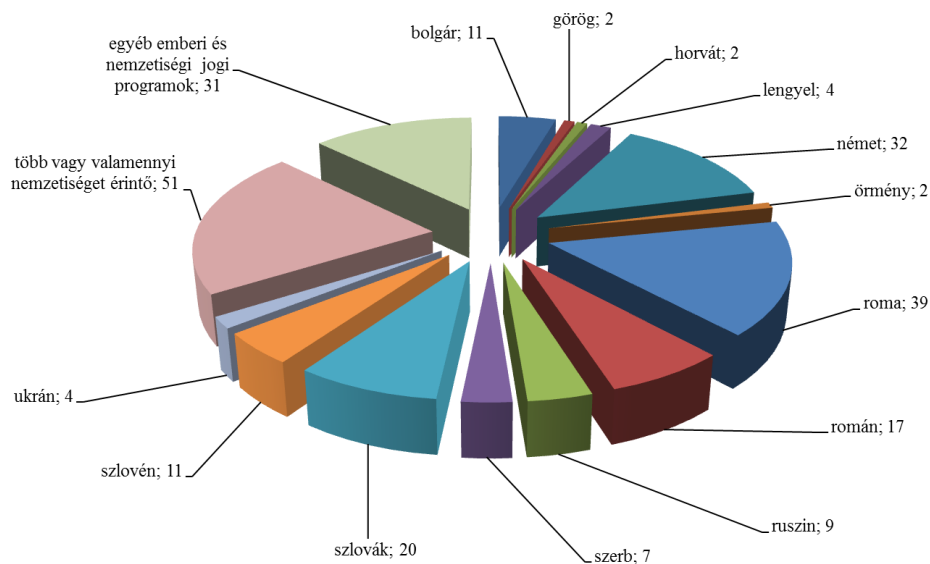
Konferencia a roma gyermekdalok gyűjteményéért – Budapest

A korábbi évek gyakorlatának megfelelően a biztoshelyettes támogatásával 2018-ban is lehetőség nyílt arra, hogy egy nemzetiségi közösség kiemelkedő eseményére a Hivatalban kerüljön sor. Novemberben az Országos Szlovák Önkormányzattal, a Magyarországi Szlovákok Kulturális Intézetével és a szlovák nemzetiségi szószólóval együtt szervezett Lami István emlékülésen a megjelentek közösen idézték fel a magyarországi szlovák közösség kiemelkedő alakját, Lami István néprajzkutatót, művelődésszervezőt, valamint pályatársak, tanítványok és hozzátartozói segítségével felelevenítették munkásságának legmeghatározóbb állomásait és eredményeit.

Lami István emlékülés – Budapest

A biztoshelyettes programjainak tervezése során 2018-ban is igyekezett minden nemzetiség számára elegendő időt és figyelmet szentelni. Az alábbi ábra jelzi a hazai közösségekkel ápolt intenzív kapcsolatot. A nemzetiségek szerinti megoszlás arányai a közösségek hazai demográfiai helyzetét tükrözik.

Titkársági programok megoszlása az érintett nemzetiségek szerint (2018)

Kiemelendő, hogy a munka mintegy 25%-át olyan tevékenységek – így jellemzően a nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülését érintő jogszabályokkal kapcsolatos szakmai tárgyalások és vizsgálatok – tették ki, amelyek minden nemzetiséget érintettek.

3.2. A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes

b) tematikus összefoglalóban évente, illetve a biztos kérése alapján – megfelelő határidő biztosításával – ezen kívül is tájékoztatja a Biztost, az érintett intézményeket és a nyilvánosságot a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülésével kapcsolatos tapasztalatairól; valamint

d) információs, felvilágosító tevékenységgel, így különösen rendezvényeken való részvétellel, publikációs munkával segíti a hazai és nemzetközi közvélemény tájékozódását a nemzetiségi jogokkal kapcsolatos ombudsmani tevékenységről.” (SZMSZ 12. §)

A biztoshelyettes az előző években kialakított kommunikációs csatornák és a lefektetett szakmai sztenderdek alapján 2018-ban is folytatta a nemzetiségek és a többségi társadalom tagjai felé irányuló kommunikációját a hazai közösségeket érintő jogi és társadalmi kérdésekről. A korábbi évek gyakorlatának megfelelően a tájékoztatásra – és a visszajelzések interaktív módon történő figyelembe vételére – az alábbi formákban került sor:

- A. aktív médiajelenlét;
- B. saját médiafelületek – a világháló és a közösségi média a nemzetiségi jogok védelme szolgálatában;
- C. megjelátogatások és helyszíni tapasztalatszerzés;
- D. gyermekkonzultációk, szakmai és társadalmi szemléletformálás, emberi jogi oktatás.

A. Aktív médiajelenlét

A biztoshelyettes 2018-ban is folytatta nemzetiségi közösségeket érintő média-megjelenéssel kapcsolatban kialakított kétirányú stratégiáját: a korábbi évek tapasztalatai megerősítették abban, hogy a kifejezetten a nemzetiségi közösségek tagjainak szóló és őket érintő információkkal párhuzamosan fontos a többségi társadalom tagjai felé irányuló, a hazai nemzetiségek ügyeivel kapcsolatos tájékoztató munka is.

A nemzetiségi közösségek tagjainak megszólítása és folyamatos tájékoztatása továbbra is gördülékeny, hiszen valamennyi nemzetiség saját médiafelülettel rendelkezik, amely tájékoztató pontot és univerzális információforrást jelent számukra. A hazai nemzetiségi sajtó továbbra is rendszeresen foglalkozik a biztoshelyettes tevékenységével, különösen az adott közösséget érintő ügyek és az ombudsmanhelyettes által szervezett rendezvények, illetve szakmai események kapcsán. Ebben a munkában 2018-ban is kiemelkedő médiapartner volt a 2019-ben alapításának 25. évfordulóját ünneplő Barátság folyóirat. Pozitív és következetes tapasztalat, hogy a hazai fórumokon megjelenő híreket gyakran az anyaországi médiumok is átveszik, így az ombudsmanhelyettes tevékenysége nemzetközi nyilvánosságot is kap. Idén a nemzetiségi média kiemelkedő eseménye volt az Unser Bildschirm német nemzetiségi televíziós magazin, egyben a hazai nemzetiségi televíziós tartalomszolgáltatás fennállásának 40. évfordulója. Az ebből az alkalomból szeptember 26-án szervezett ünnepi esemény jelentőségét jelzi, hogy annak fővédnöke Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes volt, az eseményen a biztoshelyettes és titkárságának munkatársai is részt vettek.

Az ombudsmanhelyettes 2018-ban 34 közleményben tájékoztatta a nyilvánosságot a nemzetiségi területen végzett tevékenységéről, és hívta fel a figyelmet a közösségeket érintő kiemelt eseményekre vagy általános emberi jogi témákra. Emellett számos sajtótájékoztatót tartott, többek között a megjelölőkat követően, amelyek különösen jelentősek abból a szempontból, hogy e sajtótájékoztatók és interjúk során a biztoshelyettes az adott megyében, illetve régióban élő nemzetiségeket érintő konkrét kérdésekkel kapcsolatban is tájékoztatni tudta a helyi, adott esetben nemzetiségi média képviselőit.

Interjú a Lami István emlékülést követően

2018-ban is számos interjúfelkérés érkezett az ombudsmanhelyetteshez, ezek jellemzően a nemzetiségi portfólió aktuális ügyeihez, így a nemzetiségi nevelés-oktatás helyzetéhez, a szegregáció és integráció témájához és a nemzetiségi választásokkal kapcsolatos kérdésekhez kapcsolódtak. Külön is érdemes megemlíteni az egyetlen, nyomtatott formában megjelenő országos romániai magyar napilap, a Krónika 2018. április 15-i számában megjelent átfogó interjút, amelyben az ombudsmanhelyettes részletesen beszélt a nemzeti kisebbségek európai szintű jogvédelméről és ennek garanciáiról, így különösen az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye Tanácsadó Bizottságának munkájáról és a Minority SafePack kezdeményezés sikerének közvetlen és közvetett következményeiről Európa kisebbségei számára.

B. Saját médiafelületek – a világháló és a közösségi média a nemzetiségi jogok szolgálatában

Ebben az évben már teljes spektrumban a biztoshelyettes rendelkezésére állt az a korábbi évek során fokozatosan kifejlesztett kommunikációs portfólió, amely lehetővé teszi a nemzetiségi ombudsmanhelyettes kezdeményező típusú és interaktív média-megjelenésének tervezését és megvalósítását. E portfólió elemei:

- honlap (nemzetisegijogok.hu);
- Facebook profil (/ombudsmanhelyettes);
- Instagram oldal (/ombudsmanhelyettes);
- Twitter fiók (@MinorityOmbud).

A fenti kommunikációs csatornák a nemzetiségi közösségek és a többségi társadalom tagjaihoz egyaránt szólnak, a nemzetiségeket érintő legfontosabb híreket, rendezvények meghívóit vagy már megvalósult rendezvények beszámolóit, nemzetiségi civilek projektjeit összegyűjtve és kommunikálva. Az egyirányú tájékoztató tevékenységen túl azonban interaktív – vagyis az érintettek által is alakítható, szerkeszthető – fórumként is szolgálnak a Magyarországon élő nemzetiségek számára. Az említett kommunikációs csatornák emellett a nem nemzetiségi származású érdeklődőknek szánt oktató, tájékoztató, érzékenyítő és lexikon-jellegű ismeretgyűjtő szerepet is betöltik.

A platformok elindításukat követően hamar népszerűvé váltak a potenciális célcsoportjuk körében, aktív felhasználók száma fokozatos növekedést mutat. A biztoshelyettes honlapja látogatóinak száma havonta átlagosan 2000 fő volt. A Facebook-oldalhoz kapcsolódó bejegyzések átlagosan 11.000 felhasználóhoz jutottak el havonta, a legintenzívebb időszakokban pedig az elérések száma 14.000 fő volt. A nemzetközi szakmai körök és külföldi partnereink megszólítása érdekében létrehozott Twitter fiókon keresztül az információk a szakmai közösség több ezer tagjához juthattak el. Mivel az ombudsmanhelyettes Instagram oldala 2017 decemberében indult, ismertté válására a 2018. évben került sor; a felület követőinek száma mára elérte a 800 főt.

Valamennyi új kommunikációs felület beváltotta a hozzá fűzött reményeket, amelyet a felhasználói aktivitás mellett más mérhető adatok is visszaigazolnak: a biztoshelyettes ismertségének további növekedésével 2018-ban a korábbi évek adataihoz képest többen keresték meg a titkárságot problémáikkal, panaszügyeikkel, valamint tovább nőtt a szakmai szereplésre való felkérések száma is.

C. Megyelátogatások és helyszíni tapasztalatszerzés

Az ombudsmani hivatal szervezeti sajátosságaiból adódóan nem rendelkezik megyei kirendeltségekkel vagy helyi irodákkal, így az elmúlt időszakban a helyi közösségekkel való kapcsolattartás alternatív útjait kellett kidolgozni. A települési és területi önkormányzatokkal és társadalmi szervezetekkel kialakított jó együttműködés mellett a nemzetiségi közösségekkel való kapcsolatteremtésnek 2018-ban is kiemelten fontos és összetett formája volt a megyelátogatás.

A korábbi években kialakult gyakorlatnak és szakmai protokollnak megfelelően az alapvető jogok biztosja és két helyettese évente két alkalommal több napos helyszíni látogatást tesznek Magyarország egy-egy megyéjében. A látogatások elsődleges célja, hogy közvetlenül szerezhessenek konkrét információkat és benyomásokat az alapjogok érvényesüléséről Magyarország adott térségében. E találkozók azonban az adott megye vezetői, közigazgatási szakemberei, az ott működő egyes intézmények munkatársai és nem utolsósorban az ott élő nemzetiségi közösségek tagjai számára is jó alkalmat kínálnak arra, hogy közvetlen információkat kapjanak a Hivatal működéséről, a biztos és helyettesei munkájáról.

A megyelátogatások során a biztos és helyettesei találkoznak a megyei kormány megbízottal és a kormányhivatal főigazgatójával, majd jegyzői értekezletet tartanak a megyében található települési önkormányzatok jegyzői számára. Ezek az értekezletek alkalmat kínálnak arra, hogy a nemzetiségi biztoshelyettes felhívja a résztvevő jogi szakemberek figyelmét a nemzetiségi jogok érvényesítésével kapcsolatos igazgatási feladatok fontosságára, illetve a jegyzőknek a nemzetiségi jogok biztosításával és érvényesítésével kapcsolatban felmerülő kérdéseire is érdemi választ adjon.

A nemzetiségek jogainak védelméért felelős biztoshelyettes a megyelátogatások alkalmával rendszeresen felkeres több, nemzetiségi oktatást folytató, illetve a nemzetiségi identitás ápolásában fontos szerepet játszó kulturális, illetve egyházi intézményt, ahol az intézmény vezetői mellett a diákokkal és az adott nemzetiségi közösség tagjaival is találkozik. Azokon a területeken, ahol a roma nemzetiséghez tartozó személyek szegregált telepeken is laknak, a program rendszeres eleme e telepek felkeresése, az ott élőkkel való találkozás.

2018-ban az ombudsman és helyettesei Csongrád és Komárom-Esztergom megyékben tettek látogatást.

a) Az ombudsmanhelyettes Csongrád megyei látogatására 2018. június 5-6-án került sor. Programjának első napján megtekintette a Mórahalmon épülő szerb kulturális központ munkálatait és találkozott a kulturális turizmus fellendítését célzó Colourful Cooperation program partnereinek képviselőivel, valamint Mórahalom polgármesterével. A projekt célja egy magyar–szerb határtérséget átfogó kulturális stratégia kidolgozása, online magyar–szerb nyelvű információs és hírközpont, és a szerb kultúra központjának kialakítása a településen. A program során többek között felépül egy 400 fő befogadására alkalmas szerb kulturális és szakrális központ.

A jegyzői értekezletet követően a biztoshelyettes Deszkre utazott, ahol felkereste a Szent Száva Oktatási, Kulturális és Hitéleti Központot. A központ egyedülálló példája annak, hogy egy kis településen élő aktív nemzetiségi közösség összefogással, önkéntes munkával és odaadással, hogyan képes olyan közösségi teret létrehozni és működtetni, amely a legfiatalabbaktól a legidősebbekig kiszolgálja az igényeket, és hozzájárul a hagyomány és kultúra továbbéléséhez, valamint az identitás megerősödéséhez. Az épületben a kor elvárásainak megfelelően kialakított szerb nemzetiségi óvoda és iskola működik, de helyet kapott az egyedülálló gyűjteménnyel rendelkező tájház is. A szerb helytörténeti gyűjtemény részét képezik az 1700-as évektől

napjainkig keletkezett különféle használati tárgyak, népviseletek, textíliák, egyháztörténeti dokumentumok, kéziratok, kiadványok. Az állandó kiállítást közel 500 darab, korabeli fényképfelvétel teszi élővé, emberközelivé.

Az ombudsmanhelyettes első napi programjait a Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium vezetőivel, pedagógusaival, mentoraival és hallgatóival való találkozással zárta. A jó hangulatú egyeztetésen lehetőség nyílt értékelni az intézmény közel egy évtizedes működését és eredményeit. A megbeszélésen részt vett a fenntartó Szeged-Csanádi Egyházmegye magas rangú képviselője is, aki a püspök nevében is elkötelezett támogatásáról biztosította a roma szakkollégiumi mozgalmat és az ombudsmanhelyettes munkáját is.

Látogatás a Szegedi Keresztény Roma Szakkollégiumban – Szeged

Csongrád megyei látogatásának második napján a biztoshelyettes a szegedi Nemzetiségek Házában találkozott a helyi nemzetiségi közélet vezetőivel és kiemelt képviselőivel. Az intézmény jelenleg hét – a bolgár, görög, lengyel, német, örmény, szlovák, ukrán – önkormányzatnak biztosít székhelyet, és itt működik a Nemzetiségi Szövetség, amely 2000-ben azzal a céllal jött létre, hogy a Szegeden és Csongrád megyében működő nemzetiségi szervezeteket (önkormányzatokat, egyesületeket, valamint jogi személyiséggel nem bíró nemzetiségi csoportokat) és magánszemélyeket összefogja, koordinálja. A beszélgetés kiemelt témái között a civil szervezetek finanszírozási anomáliái, az egyéni névhasználati jogok és a választásokkal kapcsolatos kérdések szerepeltek.

A sajtótájékoztatót követően Csongrád megyei munkalátogatását a biztoshelyettes a Szegedi Tudományegyetem nemzetiségi képzésekért felelős karainak vezetőivel és oktatóival való találkozással zárta. Az egyetemen négy nemzetiségi szak található, az intenzív értékmentő- és teremtő szakmai munka a Bölcsészettudományi Karon szerb, a Juhász Gyula Pedagógusképző Karon német, román és szlovák tanszékek keretében folyik. A széleskörű szakmai egyeztetés során a megjelent oktatók számos olyan problémát fogalmaztak meg, amely alapvetően érinti a nemzetiségi pedagógusképzés jelenét és jövőjét, ezen keresztül pedig a hazánkban élő nemzetiségi közösségek anyanyelvének és kultúrájának fennmaradását.

Kerekasztal-beszélgetés a Szegedi Tudományegyetem nemzetiségi pedagógusképzésben érintett oktatóival

b) 2018 decemberében az ombudsmanhelyettes az év második megelátogatása során Komárom-Esztergom megyében járt. Programjának első elemeként a német és szlovák nemzetiségi óvodapedagógus- és tanító-képzések helyzetének megismerése érdekében meglátogatta a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Vitéz János Tanárképző Központját, amely kisebb megszakításokkal 1842-től biztosítja a német és szlovák hallgatók képzését. Az intézményben jelenleg óvodapedagógus-képzés folyik nappali és levelező tagozaton, német és szlovák nemzetiségi szakirányon. Tanító és óvodapedagógus diplomával rendelkező érdeklődők számára emellett német és szlovák nemzetiségi szakirányú továbbképzési szakokat is kínálnak.

Munkalátogatásának második napján a biztoshelyettes a felsőgallai német nemzetiségi általános iskolába látogatott. Az intézmény munkatársaival folytatott beszélgetés során az ombudsmanhelyettes egy jól működő és értékelt közösséget ismerhetett meg, amelyben központi szerepet kap a német identitás erősítése és a nyelvtudás dinamikus fejlesztése is. A Felsőgallai Széchenyi István Általános Iskola elkötelezett, fiatal és képzett oktatógárdával, egyre bővülő tanulói létszámmal és a hagyományt a modernitással ötvöző nevelési-oktatási módszerekkel igazi jó példa. A találkozón természetesen az oktatást érintő, jellemzően generális problémák is felmerültek, így például a tankönyvek, hanganyag, kreatív eszközök fejlesztése és az utánpótlás hiánya, valamint a gyermekek óraterhe egyaránt kihívás pedagógusnak és diáknak.

Szakmai fórum a Felsőgallai Széchenyi István Általános Iskolában – Felsőgalla, Tatabánya

Komárom-Esztergom megyei programjának részeként Szalayné Sándor Erzsébet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Hatostelepen működő Jelenlét Programját is meglátogatta. Tatabányán három szegregátum és egy veszélyeztetett terület van a helyi esélyegyenlőségi program szerint, ezek a Hatostelep, Mésztelep, Baromállási dűlőt és a Barackos. A Mésztelepen 2014-ben, a Hatostelepen 2017-ben nyitott közösségi házat a Magyar Máltai Szeretetszolgálat. A szolgáltató központokban elérhetővé vált egy közös fürdő, mosási lehetőség, valamint egy máltai iroda, ahol többek között adósságrendezéshez, munkavállaláshoz nyújtanak folyamatosan segítséget. A rehabilitáció lehetőségeit a helyben dolgozó szociális munkások mellett a Budapesti Műszaki Egyetem tanárai és hallgatói is felkarolták, az utóbbi időben aktív terepmunkával és tervekkel segítik a lakóhelyi szegregáció felszámolását. A Máltai Szeretetszolgálat Tatabányán két játszótér típusú játszóházat működtet, Tatabánya- Kertvárosban és a Bánhidai lakótelepen. Működésük alapja a még 1989-ben elindult „Játszva megelőzni” elnevezésű program. A játszóterek sajátosságai a modern, biztonságosan és korosztályosan tagolt kültéri elemek és az esztétikusan kialakított beltéri játszóházak. A Tatabányán működő intézmények állandó nyitva tartással, képzett szociális munkásokkal, ingyenes, több korosztályt és a kísérő felnőtteket is megcélzó programokkal várják az odalátogatókat.

Beszélgetés a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Jelenlét Programjának munkatársaival – Tatabánya

Látogatása során az ombudsmanhelyettes a Vaszary János Általános Iskola Fekete Lajos Tardosi Szlovák Nemzetiségi Tagintézményét is felkereste. Az iskola képviselőivel folytatott beszélgetés során az ombudsmanhelyettes egy jól működő és értékelvű közösséget ismerhetett meg, amelyben központi szerepet kap a szlovák identitás erősítése és a nyelvtudás dinamikus fejlesztése is. Az iskola működése során kiemelkedően fontos szerepet tölt be az Országos Szlovák Önkormányzat és a települési szlovák nemzetiségi önkormányzat támogatása, valamint a polgármester elkötelezettsége a szlovák identitás megőrzése és erősítése mellett, amely egyben a kis létszámmal – összesen 79 gyermekkel és 10 tanárral – működő iskola feltétel nélküli megőrzését is jelenti.

Meglátogatásának harmadik napján a biztoshelyettes a helyi és megyei nemzetiségi önkormányzatok vezetőivel találkozott, a települési és területi német és szlovák önkormányzatok képviselőivel egyeztetett. A találkozó helyszíne Tatabánya Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, vendéglátója John Katalin alpolgármester volt. A beszélgetés során elsősorban a helyi és a települési nemzetiségi önkormányzatok közötti együttműködés eredményeiről, a feladatalapú

támogatás kérdéseiről, a nemzetiségi nevelés-oktatásról és nyelvvesztés folyamatáról, valamint a közlegő önkormányzati választásokról és ennek kapcsán a nemzetiségi névjegyzékekkel kapcsolatos anomáliákról esett szó. Külön is tárgyaltak a társadalmi szemléletformálás kihívásairól: az érintettek a sajtóval kialakított harmonikus kapcsolat, digitális platformok kiépítése és a közösségi média segítségével is nyitni kívánnak a társadalom szélesebb körei felé, amelynek során kiemelt szempontnak tekintik a gyermekek és fiatalok megszólítását is.

Ugyanezen a napon kereste fel a biztoshelyettes a Bánhidai Szlovák Házat, az Országos Szlovák Önkormányzat Régiós Közművelődési Központját is. A helytörténeti intézmény és kulturális centrum Bánhidán, Tatabánya szlovákok által lakott részén található. A Bánhidai Szlovák Önkormányzat 2006-ban a helyi lakosság bevonásával újította fel a korábban szlovák nemzetiségi iskolaként működő épületet, és múzeumot létesített benne. Az intézmény a különböző szlovák kulturális és hagyományörző csoportok heti találkozásainak is a színhelye: itt folyik a szlovák nyelvoktatás, a dalköri próbák egy része, a kézműves kör heti foglalkozása, valamint az alkalomszerű rendezvények. Az Országos Szlovák Önkormányzat közgyűlésének döntése alapján 2010 januárjától ez az épület ad otthont az Országos Szlovák Önkormányzat Régiós Közművelődési Központjának is. E minőségében Bánhida lett a központja a Vértes-Gerecse Szlovák Régiónak, melynek Tardos, Oroszlány és Vértesszőlös szlovák nemzetiségi önkormányzatai és azok szlovák hagyományörző munkájának támogatása és összehangolása a célja. A vendéglátók bemutatták banhida.hu címen működő honlapjukat és a rendelkezésükre álló gazdag mozgóképanyagot, amelyből több részletet is lejátszottak az ombudsmanhelyettesnek.

A Szlovák Házban a helyi szlovák közösség tagjaival – Bánhida, Tatabánya

D. Rendhagyó osztályfőnöki órák, szakmai és társadalmi szemléletformálás, emberi jogi oktatás

Az elmúlt években több ombudsmanhelyettesi vizsgálat foglalkozott a nemzetiségi oktatással, ugyanakkor a nemzetiségi biztoshelyettes munkájával hozzá kíván járulni ahhoz is, hogy a nemzetiségi gyermekek és fiatalok jogtudatossága a gyakorlatban is növekedjék. Ennek érdekében már az elmúlt évek során is az Európa Tanácshoz kötődő több gyermekjogi projekt hazai megvalósítását segítette, több esetben együttműködésben a Reményt a Gyermekeknek Közhasznú Egyesülettel. Ilyen kiemelt projekt volt az Európa Tanács online gyűlöletbeszéd elleni ifjúsági kampányához (No Hate Speech Movement) készült kézikönyv és a Böngésző (Compass,

the manual on human rights education with young people) elkészítéséhez nyújtott szakmai segítség, illetve a magyarországi kampányok megvalósításában való közreműködés.

Az idei évben is folytatódott a gyermekekkel, valamint a fiatalokkal közös munka: a gyermekjogi képzésekben való közreműködés mellett 2018 tavaszától rendhagyó osztályfőnöki órák keretében ismerkedtek a nemzetiségi iskolák diákjai a gyermekjogokkal és a nemzetiségi jogokkal. A módszertani alapot az Európa Tanács által kiadott különböző gyermekjogi kiadványok jelentették, különösen a „Nekem vannak jogaim, neked vannak jogaid, neki vannak jogai” című szakmai útmutató, valamint a Böngésző kézikönyv. A foglalkozások során szerzett tapasztalatokat a tréninget tartó munkatársak minden esetben megosztották az intézmények igazgatóival és osztályfőnökökkel is, akik több esetben is kezdeményezték a nem formális, tréningjellegű nevelési-oktatási elemek tanrendbe illesztését. Az egyes kérdéseket két különböző tematika szerint dolgozták fel az eltérő gyermekcsoportok.

a) Fókuszban az egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség

Az ombudsmanhelyettes tapasztalatai szerint a nem nemzetiségi nevelést-oktatást folytató iskolákba járó, felső tagozatos és középiskolás gyermekek csak minimális ismerettel rendelkeznek a magyarországi nemzetiségekről: a roma, valamint a német közösségeken kívül mást nem ismernek, és az ismerethiányból fakadóan sok esetben kizárólag sztereotípiákban gondolkodnak. Egy-egy foglalkozás ezért gondolatébresztő a fiatalok számára, ugyanakkor több alkalom szükséges ahhoz, hogy lehetőség nyíljon mélyebb beszélgetésre, több ismeret átadására.

- Márciusban a budapesti Klebelsberg Kuno Általános Iskola és Gimnáziumban nem formális oktatási módszertannal megvalósuló 45 perces foglalkozásokon az 5–8. osztályos tanulók a diszkrimináció, egyenlő bánásmód követelménye, gyűlöletbeszéd és iskolai bántalmazások témakörével ismerkedhettek meg.
- Áprilisban a hernádszentandrászi InDaHouse Tanodában 90 perces foglalkozások keretében beszélgettek a gyerekekkel különböző korcsoportokban a gyermekjogok fontosságáról, az esélyegyenlőségről, a megkülönböztetés tilalmáról. A gyermekek a foglalkozások során elsősorban a diszkriminációt és az esélyegyenlőség hiányát látták akadálynak a gyermeki jogok érvényesülése, illetve érvényesítése során.

Általánosságban elmondható, hogy a nehezebb sorsú gyermekek érzékenysége emberi jogi kérdésekben erősebb, és sok esetben megélik alapjogaik sérelmét már fiatal korban. Az ilyen típusú foglalkozás lehetőséget ad a jogtudatosításra, valamint fórumot biztosít a negatív élmények megosztására is. A foglalkozások rávilágítottak arra, hogy a sztereotípiákról, a diszkriminációval érintett csoportokról és átfogó társadalmi problémákról szóló ismeretátadásra igény van, kiemelt cél ezért az objektív ismeretátadás tanár és diák számára egyaránt.

b) Fókuszban a nemzetiségi jogok

A fenti képzések tapasztalatait felhasználva – az emberi jogi érzékenyítés portfólióját kiegészítve – az ombudsmanhelyettes speciális nemzetiségi tematikájú képzéseket is kidolgozott. Az ugyancsak nem formális módszertannal megvalósuló 45 és 90 perces alkalmak során a munkatársak először a nemzetiségi jogok és nemzetiségi nyelvhasználat témáját dolgozták fel a középiskolás fiatalokkal. Az alkalmak során a diákok nagyon aktívak voltak, emellett több, őket érintő gyermekjogi és nemzetiségi jogi kérdést tettek fel a munkatársaknak. Érezhetően szükség van arra, hogy a diákok beszéljenek a jogaikról és a felmerülő problémákról, tudatosuljon bennük,

hogy nemzetiségi hovatartozásuk nem hátrány, az anyanyelv megőrzéséhez pedig – ahogyan az egyenlő bánásmód megkövetelésére is – joguk van.

A biztoshelyettes és munkatársai május 11-én a budapesti Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégiumba látogattak el, majd május 13-án a gyulai Nicolae Bălcescu Román Gimnázium Általános Iskola és Kollégiumban tartottak órákat.

Rendhagyó osztályfőnöki óra a Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégiumban – Gyula

A közoktatási intézményekben megvalósított rendhagyó osztályfőnöki órák mellett a biztoshelyettes a jogtudatosítás és az emberi jogi képzések egyéb formáit is fontosnak tartja, ennek keretében az Országos Rendőr-főkapitánysággal és az Országos Református Cigánymisszióval együttműködött az egyes képzések megvalósításában. Ennek egyik szép példjaként kiemelhető az Együtt Egymásért című gyülekezeti munkatársképző projekt berekfürdői Megbékélés Házában tartott képzési alkalma, amelyet az ombudsmanhelyettes is meglátogatott, titkárságvezetője pedig előadást tartott a nemzetiségi és egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogokról, valamint a hazai jogérvényesítési lehetőségekről.

Emberi jogi képzés az Országos Református Cigánymisszió munkatársainak – Berekfürdő

Az ombudsmanhelyettes munkája során az általános társadalmi szemléletformálás mellett komoly hangsúlyt fektet a következő generáció szakembereinek érzékenyítésére is, ezért egyetemi hallgatóknak és doktori képzésben részt vevő szakembereknek is rendszeresen bemutatja a

magyarországi nemzetiségi közösségek helyzetét, valamint a titkárság munkáját. Ennek keretében például a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszék tudományos diákkörének, valamint Európa Központjának hallgatóit és oktatóit, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Közjogi Körének tagjait és a Lippai Balázs Roma Szakkollégium hallgatóit is fogadta a Hivatalban.

A debreceni Lippai Balázs Roma Szakkollégium hallgatóinak látogatása – Budapest

A gyermekeket és fiatalokat érintő programok megvalósításán túl a nemzetiségi biztoshelyettes titkársága a különböző intézmények, kutatók nemzetiséget érintő kérdéseire válaszol, továbbá gyermekjogi kezdeményezésekben a nemzetiségi gyermekekre vonatkozó tapasztalatait megosztja, illetve szakmai segítséget nyújt. Ennek keretében, az ENSZ Gyermekek jogairól szóló egyezmény magyarországi végrehajtásának ellenőrzése kapcsán, a Hintalovon Alapítvány által indított és koordinált ENSZ kampány, illetve online gyermekjogi kérdőív megalkotásában is szakmai segítséget nyújtott, több gyermekjogi szervezettel és szakemberrel együttműködve, felhasználva a gyermekek részvételével megvalósult programok tapasztalatait és következtetéseit.

3.3. *A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes*

c) figyelemmel kíséri és értékeli a Kormány társadalmi felzárkózásról szóló stratégiája romákat érintő célkitűzéseinek megvalósulását.” (SZMSZ 12. §)

Bár a szabályzat kifejezetten a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia érvényesülésének folyamatos vizsgálatáról rendelkezik, a roma integrációs politika figyelemmel kísérése azonban rendkívül szerteágazó feladat, így az ombudsmanhelyettes részéről folyamatos szakmai és gyakorlati kapcsolattartást követel meg az érintettekkel.

A társadalmi felzárkózási stratégia célkitűzéseinek megvalósítása hosszú távú tervezést és komoly erőforrásokat igénylő tevékenység, ezért végrehajtása elsősorban a Kormány és az egyes minisztériumok feladata. A biztoshelyettes és az érintett kormányzati vezetők – így különösen az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság vezetői – között 2018-ban is folyamatos és sikeres volt a munkakapcsolat: szakértői és vezetői szinten egyaránt sikerült fenntartani és fejleszteni a korábban kialakított, rendszeres egyeztetéseken, kölcsönös bizalmon és konstruktív szakmai kooperáción alapuló együttműködést. Hasonlóan jó együttműködés alakult ki Farkas Félix roma nemzetiségi szószólóval, aki a Magyarországi nemzetiségek bizottságának alelnöki feladatait is ellátja.

Két szakosított konzultációs testület, a Roma Koordinációs Tanács és az Antiszegregációs

Kerekasztal ülésein megfigyelőként vett részt a biztoshelyettes, illetve munkatársai, míg az Emberi Jogi Munkacsoport több tematikus munkacsoportjának munkájában önálló résztvevőként volt jelen. Ezek közé tartozott a Romaügyekért felelős Tematikus Munkacsoport mellett a Nemzetiségi Ügyekért, a Véleménynyilvánítás Szabadságáért és az Egyéb Polgári és Politikai Jogokért Felelős Tematikus Munkacsoport.

2018-ben kiemelt téma volt a lakhatási és oktatási szegregációs helyzetek komplex vizsgálata, az interszekcionalitás jelensége, valamint a helyi közösségek és az egyházak szerepe a felzárkózásban. Az ombudsmanhelyettes csatlakozott a Gyűlölet-bűncselekmény Elleni Munkacsoport szakmai konzultációsorozatához és a Nemzeti Közszerződési Egyetem speciális tananyagfejlesztő projektsorozatához is, amelyekben a romák elleni gyűlölet-bűncselekmények elemzésében és a látencia elleni intézkedések kidolgozásában is részt vett.

Az integrációs programok gyakorlati megvalósulását a biztoshelyettes személyesen is figyelemmel kísérte, ennek keretében szakmai konzultációkon és helyszíni vizsgálatokon találkozott a területen gyakorlati munkát folytató civil szervezetek tagjaival és helyi szakértőkkel. A találkozások során különösen az oktatás, a lakhatási szegregáció, az egészségügyi ellátáshoz való korlátlan hozzáférés és a digitális kihívások témái kerültek előtérbe. 2018-ban is kiemelten fontos partner volt a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, amelynek összetett szakmai profilja, gyakorlati tapasztalatai és kiterjedt szakmai hálózata révén az igények becsatornázása és a lehetséges megoldások kidolgozása is fontos segítségnek bizonyult.

A gyakorlati ügyeket bemutató fejezetrészen tételesen is elemezzük az együttműködés területeit és eredményeit.

3.4. *A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes „f) – h) az átruházott hatáskörben ellátható feladatok köre és j) – l) a közreműködés keretében megvalósítható feladatok köre.” (SZMSZ 12. §)*

Amint arra már korábbi beszámolóban is utaltunk, 2015. január 1-jétől az AJBH módosított Szervezeti és működési szabályzatának megfelelően új munkamegosztás alakult ki a nemzetiségi jogi területen, így a nemzetiségi biztoshelyettes átruházott hatáskörben eljárva nagyobb önállósággal végezheti a munkáját.

Az alapvető jogok biztosa a feladatok hatékony ellátásának biztosítása érdekében – az alkotmánybírósági indítvány, az önkormányzati rendelet felülvizsgálatára irányuló indítvány, valamint a jogszabály-veleményezés kivételével – a nemzetiségi jogokkal kapcsolatos egyes ügyek kiadmányozási jogát átruházta helyettesére. Ennek segítségével a biztoshelyettes kiadmányozhatja azokat a dokumentumokat, amelyek egy vizsgálat lefolytatásához szükségesek, valamint – jellemzően az egyes konkrét panaszügyek zárásához kapcsolódóan – az érintett szervek irányában önállóan élhet a veszélyeztető helyzet megszüntetésével kapcsolatos felhívással, az intézkedés kezdeményezésével, és az ajánlás kibocsátásának lehetőségével. Ugyanakkor a nemzetiségi vonatkozású jelentéseket a biztos és a nemzetiségi biztoshelyettes minden esetben együttesen kiadmányozzák.

A fent jelzett kivételek esetében a biztoshelyettes közreműködhet a feladatkörével összefüggő jogszabályok Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatában és az ezzel kapcsolatos indítvány előkészítésében, valamint jogszabályok, illetve más kormányzati előterjesztések tervezeteinek véleményezésében.

A közigazgatási egyeztetés keretében az AJBH-hoz megküldött jogszabályok, illetve stratégiai dokumentumok véleményezése, illetve ennek belső koordinálása a Közjogi Főosztály feladata. A biztoshelyettes azonban részt vesz az észrevételezés folyamatában minden olyan esetben, amikor a dokumentum – akár közvetlen, akár közvetett módon – érinti a nemzetiségi jogokat, illetve a roma integrációs szabályozás valamely elemét. 2018-ban erre 26 esetben került sor, a biztoshelyettesi titkárságra eljuttatott dokumentumok többsége a választási eljárás, a köznevelés és közoktatás, egészségügyi ellátás és foglalkoztatás területéről érkezett.

A közös munka formáinak és számszerűsíthető eredményeinek részletesebb elemzésére a biztoshelyettes beszámolójának negyedik részében kerül sor.

3.5. *A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes*
e) *a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmével kapcsolatosan a tudomására jutott visszasság esetén a Biztos intézkedését kezdeményezi és készíti elő; és*
i) *szükség szerint kezdeményezi a Biztos intézkedését a c), d), e) pontban meghatározott esetekben.”*
(SZMSZ 12. §)

Azokban az esetekben, amelyeknél nincs lehetőség önálló eljárásra, de szükséges lehet ombudsmani eszközök alkalmazása, a biztoshelyettes kezdeményező és javaslattevő szerepet tölt be. 2018-ban konkrét ügyben nem került sor a speciális kezdeményezési jogosultság alkalmazására, azonban az ombudsmanhelyettes több esetben is felhívta az ombudsman és az illetékes munkatársak figyelmét olyan „jogterületeken keresztül fekvő” esetekre, amelyekben a roma közösség érintettsége kifejezetten, de nem kizárólagosan megjelent, ezért azok vizsgálata más – különösen az Esélyegyenlőségi és Gyermejjogi Főosztály vagy a Hatósági Főosztály – hatáskörébe tartozott. Ilyen téma volt például a szociális tűzifa elosztásának gyakorlata, a gyermekek családból való anyagi okból történő kiemelése vagy az aktív korúak ellátása és a közfoglalkoztatás. A vizsgálatok lefolytatásához és a jelentések elkészítéséhez a biztoshelyettes titkárságának munkatársai folyamatos szakmai segítséget nyújtottak.

3.6. *A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes*
m) *javaslatot tehet a nemzetiségek jogait érintő jogszabályok megalkotására, módosítására”.*
(SZMSZ12. §)

Bár erre elvben lehetősége lett volna, a biztoshelyettes közvetlenül, saját hatáskörben nem tett javaslatot a nemzetiségek jogait érintő jogszabályok megalkotására vagy módosítására, közvetett módon azonban folyamatosan közreműködött a joganyag át- és kialakításában. Ebben kiemelt partnerei a nemzetiségi képviselő és a szószólók voltak.

A 2014-ben megújult nemzetiségi képviseleti rendszer kiemelt szereplőjévé vált az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága. Bár a szabályozás tartalmi elemeivel kapcsolatban kezdetben számos szakmai és politikai vita folyt, a gyakorlat bebizonyította, hogy a testület a nemzetiségek érdekeit, illetve jogait érintően törvényalkotást kezdeményező, javaslattevő, véleményező és a kormányzati munkát ellenőrző hatékony intézménye lett az Országgyűlésnek. Az első, 2014 és 2018 közötti országgyűlési ciklusban a szószólók sikereket értek el a finanszírozás átalakítása, a források kiterjesztése és az átláthatóság garantálása területén is.

A 2018-as országgyűlési választásokat követően a bizottság összetétele megváltozott. A magyarországi német közösség teljes jogú országgyűlési képviselőként juttatta az Országgyűlésbe Ritter Imre, korábbi német nemzetiségi szósztól, valamint számos nemzetiségi közösség az előző ciklushoz képest új szósztól választott. A nemzetiségi bizottság 2018 őszén kezdte meg működését Ritter Imre német nemzetiségi képviselő elnöke alatt. Megalakultak az új összetételű albizottságok is, így létrejött a Magyarországi nemzetiségek bizottsága feladatkörébe tartozó törvények végrehajtását, társadalmi és gazdasági hatását, valamint a deregulációs folyamatokat figyelemmel kísérő albizottság (elnök: Alexov Lyubomir szerb nemzetiségi szósztól), a Köznevelési, kulturális és egyházügyi albizottság (elnök: Kissné Köles Erika szlovén nemzetiségi szósztól) és az Önkormányzati, külügyi és költségvetési albizottság (elnök: Varga Szimeon bolgár nemzetiségi szósztól).

A korábban kialakított zökkenőmentes munkakapcsolatot folytatva az ombudsmanhelyettes titkársága továbbra is folyamatos szakmai kapcsolatban állt a nemzetiségi bizottsággal, amelynek ülésein a biztoshelyettes munkatársai minden alkalommal részt vettek.

A nemzetiségi bizottság több esetben is szakmai megbeszéléseket kezdeményezett az ombudsmanhelyetessel, valamint figyelembe vette és beépítette a biztos és a biztoshelyettes közös jelentéseinek és elvi állásfoglalásainak megállapításait az általa indított jogalkotási eljárások során.

A nemzetiségi bizottság 2018. október 9-én döntött az Njt. módosítását előkészítő munkacsoport megalakításáról. A biztoshelyettes a nemzetiségi bizottság munkacsoportját szakmai támogatásáról biztosította, ahogyan erre példa volt a törvény 2017. évi módosítása során is. Ezzel párhuzamosan, 2018. december 19-én az Igazságügyi Minisztérium Nemzetiségi Ügyekért Felelős Tematikus Munkacsoportja szintén napirendi pontként tárgyalta a jogszabály soron következő módosítására vonatkozó felkészülést. A Tematikus Munkacsoport ülésén a nemzetiségi biztoshelyettes titkárságának vezetője is részt vett, aki a nemzetiségi biztoshelyettes nevében a Tematikus Munkacsoport kodifikációs előkészítő munkájához is felajánlotta a szakmai segítséget, amit a bizottság elnöke örömmel elfogadott. Az együttműködés és az ezzel kapcsolatos előkészítő munkálatok megkezdődtek.

A Magyarországi nemzetiségek bizottsága Köznevelési és kulturális albizottsága 2018. november 7-én tárgyalta meg a felvételi körzethatárok meghatározásánál a nemzetiségi önkormányzat egyetértési jogának alkalmazásával kapcsolatos vizsgálat megállapításait. Az albizottsági ülésen részt vett a nemzetiségi biztoshelyettes, annak munkatársai, valamint Maruzsa Zoltán, az EMMI köznevelésért felelős helyettes államtitkára és szakértő kollégái. A nemzetiségi biztoshelyettes tájékoztatóját elfogadva a minisztérium képviselői is szükségesnek tartották a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet jelentésben jelzett szakaszának módosítását, és ígéretet tettek a jogszabály-módosítás tervezetének előkészítésére. A biztos és biztoshelyettes közös jelentésének összefoglalója a beszámoló kiemelt nemzetiségi jogi ügyei között (a 4.5. fejezetben) található.

A fenti jelentés mellett a biztoshelyettes rendszeresen tájékoztatta a nemzetiségi bizottságot tevékenységéről, különösen a biztossal közösen kiadott jelentéseiről és önálló elvi állásfoglalásairól. A biztoshelyettes az alábbi ügyekben hívta fel a nemzetiségi bizottság figyelmét arra, hogy az – az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetőinek bevonásával, illetve véleményük kikérésével – tekintse át az adott területen kialakult jelenlegi gyakorlatot, és fontolja meg a szabályozás módosításával kapcsolatosan közös álláspont kialakítását, szükség esetén kezdeményezze jogszabályok módosítását:

- A nemzetiségi közösségek szerepéről a helyi és regionális gazdaságfejlesztésben, turizmusban a Szlovén Mintagazdaság példája alapján (1/2018.);
- A nemzeti értékgyűjtés nemzetiségi tartalmaival kapcsolatos gyakorlatról (2/2018.);
- A nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülése a közszolgálati médiaszolgáltatás területén (3/2018.);
- A nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülése a hazai filmművészet és filmgyártás területén (4/2018.).

Tekintettel a 2018. évi országgyűlési választásokra és az ezáltal lerövidült országgyűlési ciklusra, a nemzetiségi bizottságnak még nem volt módja az elvi állásfoglalások megtárgyalására, erre előreláthatóan 2019-ben kerül sor. A biztoshelyettes elvi állásfoglalásainak összefoglalói a beszámoló kiemelt nemzetiségi jogi ügyei között találhatóak.

Az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2017. évi tevékenységéről szóló beszámolót a fenti időkorlátokra tekintettel 2018-ban az Országgyűlés nem tűzte napirendjére, így a nemzetiségi bizottság sem tárgyalta meg azt.

3.7. A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes

n) nemzetközi tevékenységével elősegíti a nemzetiségi jogokkal kapcsolatos hazai intézményrendszer értékeinek bemutatását”. (SZMSZ 12. §)

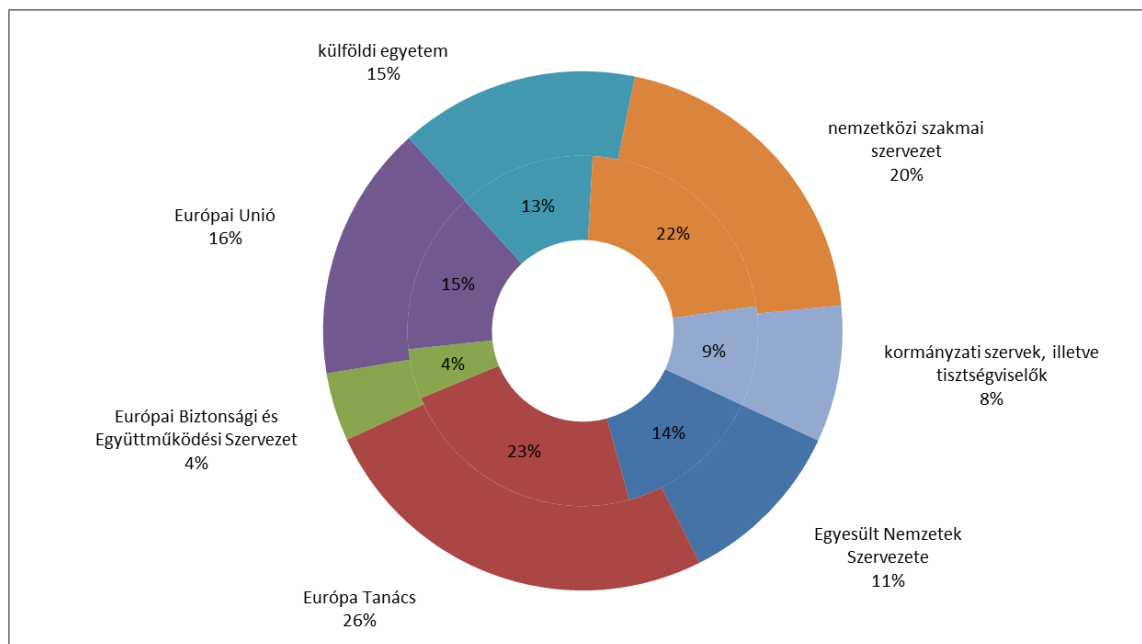
A hazai nemzetiségek helyzetének elősegítése érdekében szükséges a folyamatos nemzetközi kommunikáció és szakmai együttműködés a területen érintett szervezetekkel.

Az Ajbt. által biztosított hatáskörben a nemzetiségi jogterület számos lehetőséget kínál a nemzetközi fellépésre. Ezt elősegíti az AJBH nemzeti emberi jogi intézményi „A” státusza, a különböző regionális és nemzetközi szervezetek nemzetiségek kapcsán végzett tevékenysége, a nemzetiségek anyaországainak kormányzati és társadalmi szerveivel való kapcsolattartás. Számtalan esetben a nemzetközi kisebbségi jogi sztenderdeket ellenőrző testületek is a biztoshelyettestől kérnek olyan specifikus szakmai információkat, amelyek munkájukat segíthetik. Ezek a kapcsolatok kölcsönös előnyökkel járnak, hiszen a hazai jogvédelem sok esetben kéz a kézben halad a nemzetközi jogfejlesztő tevékenységgel: más országok vagy testületek eredményei sok esetben közvetlenül is felhasználhatóak a biztoshelyettes munkája során. A nemzetközi szakmai reprezentációt tovább erősíti Szalayné Sándor Erzsébet hazai és nemzetközi egyetemi oktatói tevékenysége, és az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságában viselt állandó tagsága is.

A fentiekre tekintettel, a nemzetközi szervezetekkel, szakmai testületekkel, szakértőkkel és képviselői szervekkel való folyamatos kommunikáció 2018-ban is kiemelt fontosságú volt az ombudsmanhelyettes munkájában, amit jól jelez, hogy a 242 biztoshelyettesi program közül 94, vagyis az összes esemény 39%-a volt nemzetközi vonatkozású.

Az esetek 62%-ában nemzetközi szervezet munkájával kapcsolatos tevékenység folyt a titkárságon, jellemzően a testületek ellenőrzési mechanizmusainak működéséhez és a stratégiaalkotáshoz kapcsolódó szakértői szintű együttműködés, illetve tárgyalásos folyamatok keretében. A kapcsolattartás fennmaradó 38%-át az információszolgáltatás és a jogszabályban is deklarált, „a hazai intézményrendszer értékeinek bemutatásával” összefüggő munka tette ki. Ez jellemzően személyes találkozók, konferencia-, illetve egyetemi előadások sorozatát jelentette.

A 2017. és 2018. évi adatsorokat összehasonlítva megfigyelhető, hogy az ombudsmanhelyettes nemzetközi kapcsolataira a kiegyensúlyozottság és az állandóság jellemző.

A nemzetközi kapcsolatok megoszlása a partnerek szerint (2017 és 2018)

A nemzetközi kapcsolatteremtés eszközeit az alábbiakban a következő kategóriák szerint mutatjuk be:

1. kiemelt nemzetközi vagy nemzetközi vonatkozású hazai programok;
2. együttműködés a szomszédos országokkal a nemzetiségek jogainak védelme terén;
3. V4-es országok ombudsmanjainak együttműködése;
4. Minority Safepack Initiative;
5. speciális nemzetközi megbízatás.

A. Kiemelt nemzetközi vagy nemzetközi vonatkozású hazai programok

a) Társszervek

A nemzetiségi biztoshelyettes számos, a nemzetiségi és az emberi jogok területén működő nemzetközi szervezettel és együttműködési fórummal ápol szakmai kapcsolatokat, amelyek keretében évről-évre egyre több rendezvényre szóló meghívásnak kell – személyesen vagy munkatársai útján – eleget tennie. Az egyes nemzetközi vonatkozású programok tematikus rendben történő ismertetése előtt röviden bemutatjuk legfontosabb nemzetközi partnerszervezeteinket:

- A 47 tagot számláló Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1994. november 10-én fogadta el a „Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről” címet viselő dokumentum szövegét. A nemzetközi szerződés 1998. február 1-jén lépett hatályba. Az azóta eltelt húsz év alatt az Európa Tanács tagállamai közül 43 állam aláírta, 39 állam ratifikálta is. A nemzeti kisebbségek védelme számára Európában rendelkezésre álló, változó hatékonyságú nemzetközi mechanizmusok között – a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája mellett – a Keretegyezmény központi szerepet játszik.

- Az Európa Tanács speciális, roma ügyekkel foglalkozó szakértői bizottsága a CAHROM, melynek munkájában az ombudsmanhelyettes 2017 óta vesz részt két másik nemzetközi szervezet, az Európai Emberi Jogi Intézmények hálózata (ENNHRI) és az Equinet felkérésére és képviselésében, ugyanis a CAHROM ülésén egyenlőbánságmód szervek, ombudsmani hivatalok, civil szervezetek egyénileg nem vehetnek részt, viszont különböző ernyőszervezetek delegálhatják őket. A szakértői bizottság tevékenysége és ülése több ponton kapcsolódik a nemzetiségi biztoshelyettes roma nemzetiséget érintő tevékenységéhez, emellett a hazai roma lakosság európai szinten is jelentős lélekszáma szintén indokolja a bizottság munkájában való részvételt.
- Az OPRE Roma Platformot az Európa Tanács, az Európai Bizottság Alapjogi Ügynöksége (FRA), az Equinet és az ENNHRI közösen működteti az európai emberi jogi intézmények, egyenlőbánságmód szervek részvételével, a roma tematikájú szakmai kérdések megvitatása és a jó gyakorlatok megosztása, illetve érdekérvényesítő és lobbizási tevékenység ellátása érdekében.
- Az ERIO (Európai Roma Információs Szolgálat) brüsszeli székhelyű nemzetközi képviselési szerv, melynek célja hogy formálja és alakítsa a romákkal kapcsolatos politikai és közgondolkodást. A szervezet célja, hogy valós információkat és mély elemzéseket biztosítson a romákról, így a politikai döntések előkészítése során széleskörű információt szolgáltat minden olyan témában, amely a romákat érinti az Európai Unió intézményrendszerében.
- Az Equinet (Európai Esélyegyenlőségi Hálózat) az egyenlőbánságmód intézmények európai hálózataként működő non-profit szervezet, amely aktív tevékenységet fejt ki az esélyegyenlőség előmozdítása és a diszkrimináció elleni küzdelem érdekében. A 34 országban működő 46 tag között Magyarországot az Egyenlő Bánásmód Hatóság és az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala képviseli.
- A nemzetiségi biztoshelyettes az AJBH képviselésében részt vesz az ENSZ Emberi Jogi Főbiztossága (UNHCHR) mellett tevékenykedő, a nemzeti emberi jogi intézményeket tömörítő, azok munkáját segítő Nemzeti Emberi Jogi Intézmények Globális Szövetségének (GANHRI) munkájában, valamint e hálózat európai regionális szervezetének (European Network of National Human Rights Institutions – ENNHRI) tevékenységében.
- Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) független, tényeken alapuló tanácsokat nyújt az uniós és a tagállami döntéshozóknak. Célja, hogy az alapvető jogokkal kapcsolatos eszmecserék, szakpolitikák és jogszabályok célzottabbak legyenek és minél több hiteles információ alapuljanak.
- A biztoshelyettes gyümölcsöző szakmai kapcsolatokat ápol az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniójával (FUEN) is. A 32 európai országból származó mintegy 90 tagszervezetével a FUEN az őshonos nemzeti kisebbségek, illetve őshonos etnikai csoportok legnagyobb európai ernyőszervezete, és így közel 60 millió, kisebbségben élő európai polgár képviselője. A FUEN a nemzeti kisebbségek szószólója a nemzetközi szervezeteknél, kiemelten az Európai Unióban, az Európa Tanácsnál, valamint az ENSZ-nél és az EBESZ-nél. A szervezet résztvevői státusszal rendelkeznek az Európa Tanácsban és konzultatív státusszal az ENSZ-ben.

- Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala tagja az ombudsmanok nemzetközi szintű együttműködését előmozdítani hivatott több szervezetnek is, így az Ombudsmanok Európai Hálózatának (The European Network of Ombudsmen – ENO) és az Európai Ombudsman Intézetnek is (European Ombudsman Institute – EOI).

b) Magyarországi programok

- Február 13-án az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalába látogatott az Európai Parlament Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottságának delegációja. Az európai parlamenti képviselőkkel folytatott párbeszédén a biztos, a biztoshelyettesek és munkatársai mellett részt vettek az Egyenlő Bánásmód Hatóság vezetői. A rendezvényen többek között szóba került a közérdekű adatok egyedi igénylésének hazai szabályozása, a civil szervezetek működésének magyarországi körülményei, az Isztambuli Egyezmény ratifikációjának folyamata és az otthonszüléssel összefüggő korábbi ombudsmani ajánlások.
- Szeptember 11-én „Társadalmi érték és felelősség a közsférában” címmel brit–magyar tapasztalatcserére és műhelykonferenciára került sor a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen. A rangos eseményt a “PSR” (public social responsibility – társadalmi közfelelősségvállalás) egyetemi kutatói, magyar önkormányzati és államigazgatási szakemberek, valamint a téma brit szakértői mellett megtisztelte jelenlétével a brit királyi család tagja, a hazánkban tartózkodó András yorki herceg. A műhelyvitán a nemzetiségi biztoshelyettes titkárságának munkatársa számolt be az ombudsmanhelyettes társadalmi tudatformáló és felvilágosító tevékenységéről.
- Október 3-án, a Német Egység Napja alkalmából a német nagykövetség fogadást rendezett a Vigadóban. Az eseményen az ombudsmanhelyettes Volkmar Wenzel nagykövettel áttekintette a magyarországi német közösséget érintő aktuális kérdéseket. Szalayné Sándor Erzsébet az ünnep alkalmából kiadott közleményében külön megemlékezett a hajdan elűzött németek létszámának egynegyedét kitevő azon kitelepítettekről, akik Németország szovjet megszállási zónájába kerültek és a létrejövő NDK polgáraivá váltak. Őket a történelem nem csak választott magyar hazájuktól fosztotta meg, hanem egy diktatórikus ország polgáraivá tette, ahol – származásuk miatt – másodrendű állampolgárként kezelték őket. A német egység számukra egy régen várt álom megvalósulását jelentette, hiszen a jogfosztott menekült-lét és sok évtizednyi elnyomás után egy demokratikus és az emberi jogok, valamint az európai értékek mellett rendíthetetlenül elkötelezett szabad Németország polgáraivá váltak.

Volkmar Wenzel nagykövettel a Német Egység Napján

- Az Európai Tükör Szerkesztősége és a FIDE Magyar Tagozata közös konferenciát rendezett október 17-én a FIDE Magyar Tagozat megalakulásának 15. évfordulója alkalmából. A FIDE (Fédération Internationale pour le Droit Européen – Európai Jog Nemzetközi Szövetsége) olyan független nemzetközi egyesület, melyet 1964-ben Brüsszelben alapítottak annak érdekében, hogy tagállamok feletti szinten összekapcsolja az Európai Közösségek (ma EU) tagállamaiban létrehozott nemzeti egyesületeket. A Szövetség tevékenységének legfőbb céljaként az Európai Közösségek jogának és intézményeinek tanulmányozását és kutatását jelölte meg a több mint 50 évvel ezelőtti alapításakor. A konferencián az ombudsmanhelyettes „Az uniós egyenlő bánásmód irányelvek 15 éve” című előadásában átfogó képet adott az uniós antidiszkriminációs jogalkotás történetéről és struktúrájáról, a korai irányelvektől kezdve a horizontális esélyegyenlőségi irányelv megalkotása irányában tett lépésekig.
- Az alapvető jogok biztosa 2018. november 20-án jubileumi ünnepséget rendezett és kiállítást szervezett az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata elfogadásának 70. évfordulója alkalmából. A rendezvényen a nemzetiségi ombudsmanhelyettes a Nyilatkozat jelentőségét méltató előadást tartott. A rendezvényt megtisztelte jelenlétével Kissné Köles Erika szlovén nemzetiségi szószóló, Kramarenko Viktor, az Országos Ruszin Önkormányzat elnöke, Szuperák Brigitta ukrán nemzetiségi szószóló és Varga Szimeon bolgár nemzetiségi szószóló.

Nemzetközi konferencia az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata elfogadásának 70. évfordulója alkalmából – Budapest

c) Európai szintű regionális együttműködés

- Az Ombudsmanok Európai Hálózata regionális tapasztalatcserét szervezett a Szlovák Ombudsman Hivatalában 2018. február 22-én Pozsonyban. A szlovák, cseh és horvát ombudsman munkatársai mellett a munkamegbeszélésen részt vett az Európai Ombudsman képviselőiben Dr. Marta Hirsch-Ziembinska és a nemzetiségi ombudsmanhelyettes több munkatársa is. Az egyeztetések kiemelt témái az uniós alapok felhasználása ellenőrzésének emberi jogi szempontjai, a határon átnyúló szociális juttatásokkal összefüggő kérdések és a migrációval kapcsolatos emberi jogi vonatkozások voltak.
- A nemzetiségi biztoshelyettes 2018. április 19-én Bécsben részt vett a „15 Years of Equality Bodies – 27 Years Austrian Ombud for Equal Treatment” című nemzetközi konferencián, amelyet a nyugdíjba vonuló Ingrid Nikolay-Leitner osztrák ombudsman tiszteletére rendeztek. Az esemény résztvevői az osztrák ombudsman munkatapasztalatainak összegzése mellett az uniós egyenlő bánásmód joganyag implementációjának tapasztalatairól és az ombudsmani hivatalok kelet-közép-európai fejlődéséről is átfogó képet kaphattak.
- Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosságának Európai Regionális Irodája és az Equinet közös szervezésében került sor június 1-jén Brüsszelben a „Befektetés az Esélyegyenlőségbe” című konferenciára. A rendezvény célja az egyenlőség kihívásainak kezelésével kapcsolatos európai szintű megoldások megvitatása és értékelése volt. Emellett folytatódott az európai diszkriminációellenes és esélyegyenlőségi „horizontális irányelv” tervezetével kapcsolatos szakértői megbeszélések is, amelynek során javaslatok hangoztak el a tíz éve felfüggesztett javaslat szakmai revitalizációja érdekében. A rendezvényen a nemzetiségi biztoshelyettes titkárságvezetője vett részt.
- Az Európa Tanács „Kisebbségek és kisebbségi nyelvek egy változó Európában” címmel június 18–19-én konferenciát szervezett Strasbourgban, megemlékezve a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény, valamint a Regionális és Kisebbségi

Nyelvek Európai Chartája elfogadásának 20. évfordulójáról, amelyen az ombudsmanhelyettes megbeszéléseket folytatott.

- Az ENNHRI 2018. október 23–26. között Athénban tartotta meg éves közgyűlését, amely köré két napos tematikus konferenciát szervezett. A két rendezvényen 39 állam nemzeti jogvédő intézményeinek vezetői és az érintett nemzetközi szervezetek (ENSZ, ET, EBESZ, ET) legmagasabb szintű képviselői vettek részt, összesen közel százan, köztük a nemzetiségi biztoshelyettes is. A közgyűlés központi eseménye az ENNHRI titkársága 2017-es tartalmi és pénzügyi beszámolójának megtárgyalása és elfogadása, az akkreditációs folyamatokról szóló beszámoló ismertetése és a tisztújító választások lebonyolítása volt.
- A nemzetiségi biztoshelyettes titkárságának vezetője 2018. november 7–9. között részt vett az Equinet „Equality bodies countering ethnic profiling” című szemináriumán, amely az etnikai profilalkotás európai helyzetével, az egyenlő bánásmód szervek ezzel kapcsolatos kihívásaival és feladataival foglalkozott. Az etnikai profilalkotás elleni küzdelemben egész Európában egyre fontosabb szerepet töltenek be az egyenlő bánásmód szervek.
- A hivatal munkatársa 2018. november 19–21. között vett részt az Equinet „Not on our watch, Equality bodies fighting hate speech” című római szemináriumán, amely az egyenlő bánásmód szervezeteknek a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemben betöltött szerepével foglalkozott. A rendezvény jó alkalmat kínált a gyűlöletbeszéd elleni küzdelem komplexitásának realizálására, az esélyegyenlőségi és a nemzeti emberi jogi intézmények e téren fennálló lehetőségeinek áttekintésére. Számos előadó kiemelte a gyűlöletbeszéd szankcionálása és a szólásszabadság mint alapvető emberi jog garantálása közötti egyensúly megtalálásának nehézségét. Jelezték továbbá azt is, hogy a gyűlöletbeszédnek több definíciója is létezik, meghatározható szűkebb (jogi) és tágabb (szociológiai) értelemben is. Tena Simonovic Einwalter az Equinet vezetőségének elnöke, horvát helyettes ombudsman és az ECRI képviselője bemutatta az ECRI 15. sz., a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemről szóló ajánlását.

d) Roma tematikájú nemzetközi együttműködési programok

- Az Európa Tanács Dosta! kampány gyermekváltozatához kapcsolódó gyermekkonzultációban való szakmai részvételre tekintettel meghívás érkezett az AJBH részére a „6th COE dialogue meeting with Roma and Traveller civil society to assess the implementation of the Council of Europe Action Plan on the Inclusion of Roma and Travellers (2016-2019)” című szakmai találkozóra. Az Európa Tanács romákkal kapcsolatos, elmúlt 3 évben kifejtett tevékenysége, valamint a 2019-től aktuális Tematikus Akció Terv elfogadása kapcsán fontos információkat osztottak meg a résztvevőkkel. Az ombudsmanhelyettes munkatársai megismerték az Inschool Projektet, amely hazánkban is elindult több intézményben. Az első rendezvény során a munkacsoportokban a gyakorlati ismeretek megosztásán túl javaslatokkal élhettek a résztvevők az akciótervvel kapcsolatban.
- A nemzetközi légi járatok utasainak a beszállást megelőző előzetes repülőtéri ellenőrzéséről szóló 1/2016. állásfoglalás nemzetközi disszeminációjában fontos szerepet játszott, hogy a CAHROM napirendjébe felvette az ügyet, és kapcsolatba lépett az Európa

Tanács mellett működő Kanadai Állandó Képvisellel. Ennek eredményeképpen kétéves hallgatás után érdemben reagált az állásfoglalásra a Kanadai Állandó Képviselő és a budapesti Kanadai Nagykövetség is, ugyanakkor érdemben továbbra sem jött válasz az ET melletti kanadai képviselőtől. A CAHROM utolsó próbálkozásként a hatodik napirendi pontban foglalkozott a kérdéssel. Emellett a roma holokauszt oktatásának módszertani áttekintésére alakult egy szakmai munkacsoport a CAHROM keretein belül, amelynek kapcsán lehetőség nyílt arra, hogy a nemzetiségi ombudsmanhelyettes 2017 októberében kiadott „A roma holokauszt oktatásának társadalmi szemléletformáló szerepéről és hazai helyzetéről” szóló elvi állásfoglalását ismertessük.

- A nemzetiségi biztoshelyettes titkárságának munkatársa az ENNHRI-től és az Equinet-től felkérést kapott, hogy a CAHROM tizenötödik ülésén képviselje az emberi jogi intézmények hálózatát az OPRE-n elhangzott vélemények és problémák felvetése céljából. Az ülés megtartására 2018. május 22–25. között került sor Athénban.
- A nemzetiségi biztoshelyettes titkárságának munkatársa 2018. november 14-én részt vett az ERIO 7. workshopján, amely az egyenlő bánásmód szervezeteknek a romákat érintő lakhatási és egészségügyi diszkrimináció elleni küzdelemben betöltött szerepével foglalkozott. Az Erio és Equinet közös szakmai rendezvényén a romák lakhatási és egészségügyi helyzete kapcsán tartottak két műhelybeszélgetést. Ezekon a különböző európai egyenlő bánásmód szervek és az ombudsmani hivatalok romákkal foglalkozó szakemberei vettek részt, emellett több nagyobb civilszervezet is képviseltette magát.

B. Együttműködés a szomszédos országokkal a nemzetiségek jogainak védelme terén

a) Románia – Erdély

Szalayné Sándor Erzsébet még a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánjaként, 2004-ben épített ki széles körű szakmai együttműködést a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Jogtudományi Karával. Azóta megszakítás nélkül tanítja az Európajog és Az egyén jogi helyzete az Európai Unióban című tantárgyakat alap- illetve mesterképzésben, magyar nyelven. Tevékenysége elismeréseként 2015-ben az egyetem „Professor Honoris Causa” címmel tüntette ki.

Ugyanettől az évtől, vagyis 2015 óta részt vesz a Temesvári Nyugati Tudományegyetem (Universitatea de Vest din Timișoara) által indított, „Kisebbségvédelem az Európai Unióban” című, mesterszakos hallgatóknak tartott tantárgy román és angol nyelven történő oktatásában és e tevékenységét mandátumának további éveit alatt, így 2018-ban is folytatta.

A biztoshelyettes az előadások és szemináriumok rendszeres megtartása mellett a határon túli magyar egyetemi szakkollégiumok munkájában is közreműködik, valamint rendszeresen találkozik a nemzetiségi jog és az emberi jogok iránt érdeklődő egyetemistákkal és PhD hallgatókkal.

A nemzetiségi ombudsmanhelyettes és titkárságának vezetője március 18-án „Kisebbségi közösségek és társadalmi együttélésük a 21. századi Európában” címmel előadást tartottak a Mikó Imre Jog- és Közgazdaságtudományi Szakkollégium által szervezett XI. Kolozsvári Szakmai Napok – Business & Law Talks elnevezésű rendezvényen. A Babeş-Bolyai Tudományegyetem auditóriumában, kiemelkedő érdeklődés mellett lezajlott előadás biztonságpolitikai, szociálpszichológiai, valamint jogi szempontból is elemezte a kisebbségek helyzetét, valamint külön is kitért az Európa Tanács szerepére és feladataira.

A XI. Kolozsvári Szakmai Napok – Business & Law Talks szervezőivel – Kolozsvár

Az Erdélyi Magyar Jogászok Társasága és a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem meghívására a nemzetiségi biztoshelyettes a IV. Erdélyi Jogászgyűlésen bemutatta a Veress Emőd professzor által szerkesztett „Erdély jogtörténete” című egyedülálló kötetet, Török Tamás titkárságvezető pedig „A pártatlanság véelme” címmel tartott előadást a gyűlést-bűncselekményekkel kapcsolatos jogalkalmazás aktuális kérdéseiről. A 2018-as találkozóra Kisdisznód (Cisnădioara, Michelsberg) településen került sor.

b) Szlovákia – Felvidék

Az ombudsmanhelyettes 2018 áprilisában a Felvidékre látogatott. Három napos munkalátogatásának célja a szlovákiai kisebbségi jog és végrehajtásának tanulmányozása volt, különös tekintettel a magyar és roma nemzetiségek helyzetére. A hat állomásból álló körút részeként megbeszéléseket folytatott Tornalja város polgármesterével, a helyi művelődési központ igazgatójával, valamint Szlovákia neves kulturális antropológusával, Puskó Gáborral a helyi magyar közösség kisebbségi jogérvényesítésének lehetőségeiről és kihívásairól. Ezt követően meglátogatta a Kazinczy Ferenc Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskolát, ahol az iskola vezetőivel és munkatársaival a roma integrációs stratégiákról és a Kedves Ház Projektéről egyeztetett. A munkaút második napján a biztoshelyettes találkozott és megbeszéléseket folytatott a felvidéki magyar felsőoktatás kiemelt intézményének számító Selye János Egyetem vezetőivel, majd a diákok számára előadást tartott és kerekasztal-beszélgetésen vett részt a pedagógusképzés, valamint az integráció és asszimiláció témájában. A harmadik napon látogatást tett a Karvai Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola és Óvodában és a Kertészeti és Mezőgazdasági Szakközépiskolában, ahol a helyi szakértőkkel a kisebbségi nevelés-oktatás kérdéseiről és kihívásairól egyeztetett.

A szlovák ombudsmani hivatal az AJBH kiemelt partnere, a nemzetiségi jogok területén pedig szoros együttműködés alakult ki a területen dolgozó kollégák között. Ennek keretében június 26-án Mária Patakyová szlovák ombudsman asszony pozsonyi hivatalában látta vendégül a nemzetiségi ombudsmanhelyettest. A baráti hangulatú szakmai megbeszélésen a felek áttekintették a nemzetiségi közösségeket érintő közös kihívásokat és eredményeket, nagy hangsúlyt fektetve a magyarországi szlovák és a szlovákiai magyar nemzetiségi nevelés-oktatás helyzetére, illetve a nyelvi-kulturális asszimiláció elleni küzdelem eszközeire. Külön is egyeztettek a két országban élő roma közösségek előtt álló kihívásokról, elsősorban a deszegregációs folyamatokról.

Találkozó Mária Patakyová szlovák ombudsmannal – Pozsony

Az ombudsmanhelyettes október 13-án részt vett Herczegh Géza nemzetközi jogtudós szobrának avatásán, amelyet születésének 90. évfordulója alkalmából szülőhelyén, a szlovákiai Nagykaposon helyeztek el. Az ünnepségen a családtagok körében lánya, Herczegh Anita férjével, Áder János köztársasági elnökkel együtt jelent meg.

Az élénkülő felvidéki kapcsolatok részeként a nemzetiségi ombudsmanhelyettes titkárságának munkatársai 2018. október 26-án részt vettek a Bukovszky László, a Szlovák Köztársaság kormányának kisebbségi kormánybiztosa által Pozsonyban szervezett nemzetközi workshopon, amelyen a résztvevők a nemzeti kisebbségek nyelvi jogainak védelme terén fennálló új kihívásokat vitatták meg. A workshop előadói többféle szempontból, illetve helyzetből közelítették meg a kisebbségi nyelvhasználat, illetve a nyelvi jogok biztosításának-érvényesülésének kérdéskörét. A rendezvényen Paulik Antal, az Országgyűlés szlovák nemzetiségi szószólója is felszólalt.

c) Szerbia – Vajdaság és Szlovénia

Az ombudsmanhelyettes 2018 októberében hivatalos látogatás keretében fogadta a Szerb Köztársaság ombudsmanját és munkatársait. A szakmai megbeszélés során Zoran Pašalić többek között a kisebbségi jogok védelmével kapcsolatos tapasztalatcserék fontosságát hangsúlyozta.

A biztoshelyettes szeptember 5-én fogadta dr. Boris Jesihet, a Szlovén Köztársaság szentgotthárdi főkonzulját. A megbeszélés során elsősorban a hazai szlovén közösséget érintő átfogó kérdések, így a nemzetiségi nevelés-oktatás, a nemzetiségi kétnyelvűség (közintézmények névhasználata, helységnevtáblák), a szlovén közösséget is erősen érintő elvándorlás kihívásai, valamint az arra adott helyi szintű válaszok, a határon átnyúló együttműködés lehetőségei, továbbá a nemzetiségi nyelvű hitélet kerültek napirendre. A főkonzul emellett több konkrét ügyben is kérte az ombudsmanhelyettes segítségét.

C. A V4-es országok ombudsmanjainak együttműködése

A négy viseigrádi ország – Cseh Köztársaság, Magyarország, Lengyel Köztársaság, Szlovák Köztársaság – ombudsmanjai, illetve munkatársai találkozóit 2004 óta évente, rotációs elven rendezik meg a részes államok.

2018-ban a találkozót Lengyelországban, Gdańsk városában rendezték meg szeptember 16–18. között. A várost történelmi múltja miatt a „Szabadság városának” is nevezik, így a helyszínválasztásnak szimbolikus szerepe is volt: a hivatalos programra az Európai Szolidaritás Központjában kerül sor, ahol szeptember 17-én a résztvevőknek lehetőségük nyílt találkozni Lech Wałęsa Nobel-békedíjas lengyel politikussal, a Szolidaritás szakszervezeti mozgalom egyik alapítójával, volt lengyel államfővel is. A rendezvényen az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala képviselőjében a nemzetiségi ombudsmanhelyettes és a jövő nemzedékek ombudsmanhelyettese vettek részt.

A V4-es ombudsmanok éves szakmai találkozásójának résztvevői – Gdańsk

A szakmai találkozón három kiemelt téma, a 70 éves Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának mai jogalkalmazási szerepe, a véleménynyilvánítás szabadságának helyzete és az emberi jogi nevelés-oktatás került a fókuszba. Az ombudsmanok, illetve kísérő munkatársaik részletesen ismertették az egyes országok vonatkozó jogszabályi környezetét és annak gyakorlati megvalósulását, majd értékelték az ezekre reflektáló alapjogvédelmi tevékenységet. A részletes egyeztetések során nyilvánvalóvá vált, hogy a közép-kelet-európai térségben hasonló jogi és társadalmi kihívásokkal kell szembenéznie a független ombudsmani intézményeknek, amelyekben egyre inkább központi szerepet kapnak a nevelési-oktatási, valamint kommunikációs feladatok és a társadalom ismereteinek, attitűdjeinek hosszú távú pozitív formálása.

D. Minority SafePack Initiative

A Minority SafePack – one million signatures for diversity in Europe (Mentőcsomag a kisebbségek számára – Egymillió aláírás az európai sokszínűségért, röviden: MSPI) európai polgári kezdeményezést az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója (FUEN) indította útjára. Az indítvány előkészítésén 2011 óta a szervezettel együtt dolgozott a Romániai Magyar Demokrata Szövetség, a Dél-Tiroli Néppárt és az Európai Kisebbségek Ifjúsági szervezetének tagjaiból álló munkacsoport.

A polgári kezdeményezés intézményét az Európai Unió reformszerződése, a Lisszaboni Szerződés vezette be 2009-ben, és az Európai Parlament és a Tanács 211/2011/EU rendelete szabályozza. A kezdeményezés az uniós polgárok számára a közvetlen demokrácia kiemelt eszköze: amennyiben hét uniós tagállamból legalább egymillió polgár támogatja az állampolgárok egy csoportja által benyújtott jogalkotási kezdeményezést, az Európai Bizottságnak meg kell vizsgálnia az uniós jogi aktusra irányuló jogszabálytervezet beterjesztésének lehetőségét. Segítségével jogalkotási javaslat előterjesztése indítványozható olyan ügyekben, amelyekkel kapcsolatban az Unió hatáskörébe tartozik a jogszabályok alkotása.

Az MSPI célja, hogy arra ösztönözze az EU-t, javítsa a nemzeti és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek védelmét és erősítse az Unió kulturális és nyelvi sokszínűségét. Ennek érdekében az aláírók arra kérik az Európai Bizottságot, hogy fogadjon el jogi aktusokat a regionális és kisebbségi nyelvekkel, az oktatással és a kultúrával, a regionális politikával, a

részvétellel, az egyenlőséggel, az audiovizuális és egyéb médiatartalommal, illetve a regionális (állami) támogatással kapcsolatos kötelezettségekről.

Közel hat éves előkészítés, szervezés és számos jogi vita után az aláírásgyűjtést szimbolikusan a megújuló bonchidai Bánffy-kastélyban 2017. május 20-án indították, és 2018. április 3-ig tartott, majd további három hónapot vett igénybe a hitelesítési folyamat. A FÜEN elnöke, Vincze Lóránt 2018. július 31-én jelentette be, hogy az MSPI sikeres lett: a benyújtott 1.320.246 aláírás közül az Európai Unió 28 tagállamának nemzeti hatóságai 1.128.385-öt hitelesítettek. Azt is igazolták, hogy összesen 11 tagállamban (Bulgária, Dánia, Horvátország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Olaszország, Románia, Spanyolország, Szlovákia és Szlovénia) sikerült elérni a szükséges minimális támogatói küszöböt.

Bár a kérdéssel érdemben már csak a 2019-es európai parlamenti választások után felálló Európai Bizottság tud foglalkozni, addig is fontos a téma napirenden tartása, a tagállami és az uniós döntéshozók pontos tájékoztatása a kezdeményezés céljairól.

Az ombudsmanhelyettes 2018. augusztus 1-jén kiadott közleményében hangsúlyozta, hogy a kezdeményezést támogató európai polgárok – köztük kiemelkedően nagy számban külföldi és hazai honfitársaink – tevékenyen hozzájárultak egy összeurópai szinten értékteremtő állampolgári kezdeményezés sikeréhez, hiszen az Európai Unió minden tagállamában élnek olyan nemzeti kisebbségi közösségek, amelyek számára kiemelten fontos, hogy anyanyelvüket szabadon használhassák, egyedi kultúrájukat és hagyományaikat ápolhassák, megőrizhessék és fejleszthessék. A kezdeményezés segíthet ezt a szemléletet széles körben is megismertetni az európai államok polgárai körében, és ösztönözhet az értékek átvételére is. Az Európai Unió jelenleg már elismert alapértékei mellett a nemzeti kisebbségek jogainak a jelenleginél szélesebb körű biztosítása és uniós szintű védelme is szükséges ahhoz, hogy az európai béke és egység fennmaradjon és fejlődjön, és élő valósággá váljon az európai integráció jelmondata: „Egyesülve a sokféleségben”.

E. Speciális nemzetközi megbízatás

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1994. november 10-én fogadta el a „Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről” címet viselő dokumentum szövegét. A nemzetközi szerződés 1998. február 1-jén lépett hatályba. Az azóta eltelt húsz év alatt az Európa Tanács jelenlegi 47 tagállama közül 43 állam aláírta, 39 állam ratifikálta is, ezzel a Keretegyezmény az Európa Tanács égisze alatt kidolgozott és aláírásra megnyitott több mint kétszáz szerződés sorrendjében az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény mögött a második helyen áll a ratifikációk számát tekintve. A nemzeti kisebbségek védelme számára Európában rendelkezésre álló, változó hatékonyságú nemzetközi mechanizmusok között – Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája mellett – a Keretegyezmény központi szerepet játszik.

A fentiek végrehajtásának ellenőrzése érdekében létrehozott Tanácsadó Bizottság feladata, hogy a nemzetiségek jogainak érvényesüléséről szóló egyes országjelentéseket megvizsgálja és ezek alapján, illetve a szerződésben részes államokban tett helyszíni látogatások tapasztalatai alapján véleményezze az államok által a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény végrehajtása érdekében tett intézkedéseket, valamint ajánlásokat tegyen. A Tanácsadó Bizottság független szakértőkből álló testület, állandó tagjainak száma 18 fő. A tagokat a Miniszteri Bizottság választja ki a Keretegyezményt ratifikáló államok által javasolt jelöltek közül.

Magyarország jelölése alapján az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2016. május 25-i ülésén Szalayné Sándor Erzsébetet, a magyarországi nemzetiségek jogainak védelméért felelős ombudsmanhelyettest, egyetemi tanárt a kisebbségvédelem terén elért tudományos és nemzetközi jogi szakértői tevékenységére tekintettel a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának állandó tagjává választotta. Mandátuma 2016. június 1-jétől négy évre szól. Ezen időszak alatt a Tanácsadó Bizottság független és pártatlan állandó tagjaként lehetősége nyílik arra, hogy számos európai államban a nemzeti kisebbségek jogainak tényleges érvényesülését és különféle kisebbségvédelmi modellek eredményeit felmérhesse, egyúttal aktív résztvevője lehessen az európai szintű kisebbségvédelmi sztenderdek kialakításának.

A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának tagjai 2018-ban – Strasbourg

3.8. *A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes
o) véleményt nyilváníthat a Nemzetiségi Jogi Osztály tagjainak kinevezése, felmentése és más munkakörbe
helyezése tekintetében”. (SZMSZ 12. §)*

A nemzetiségi jogterület szakmai felelőseként az ombudsmanhelyettes munkáját saját nemzetiségi titkársága és a Hivatal eltérő szervezeti egységéhez tartozó Nemzetiségi Jogi Osztály munkatársai segítik. Az összesen tizennégy fős közösségben tizenkét jogász és egy szociális munkás szakember mellett egy gépkocsivezető dolgozik együtt.

A biztoshelyettes hatáskörébe tartozó feladatok szakmai, adminisztratív és koordinációs előkészítését, valamint a feladatok folyamatos ellátását a Nemzetiségi Biztoshelyettes Titkársága biztosítja. 2018-ban nyolc beosztott kolléga dolgozott a szervezeti egységben, közülük egy munkatárs félállásban, egy kolléga pedig az Európa Tanács Lanzarote Bizottsága mellé szekondált nemzeti szakértőként. Velük kapcsolatban a munkáltatói jogokat a biztoshelyettes gyakorolja. A stáb tagjai Benedek György, Iványi Klára, Kiss Balázs, Mohay Ágoston, Rózsás István, Rutai Zsuzsanna, Tordai Edina és Török Tamás (főosztályvezető) voltak.

A titkárság munkáját – ez előző évekhez hasonlóan – gyakornokok segítették: Vajda Melinda (Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK – szociológus BA), Mánya Petra (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Románia – jogász szak BA), Kővári Kincső (Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK – pszichológia szak BA).

Az Általános Vizsgálati és Nemzetiségi Jogi Főosztály szervezeti egységeként működő Nemzetiségi Jogi Osztály feladata a beadványokkal és vizsgálatokkal kapcsolatos szakmai anyagok előkészítése, valamint a biztoshelyettes információszerző és felvilágosító tevékenységében való aktív közreműködés. Örömteli hír, hogy 2018-ra az osztály létszáma egy fővel bővülve hat főre nőtt, így már három fő teljes és három fő hat órás munkarendben dolgozó munkatárssal végezte a feladatait. A Nemzetiségi Jogi Osztály tagjai felett a munkáltatói jogokat az AJBH főtitkára gyakorolja, kivéve a munkajogviszony létesítésének és megszüntetésének jogát, amely a biztos hatáskörébe tartozik. A biztoshelyettesnek ugyanakkor lehetősége van arra, hogy véleményt nyilvánítson az osztály munkatársainak kinevezésével, felmentésével és más munkakörbe helyezésükkel kapcsolatos döntésekről. A stáb tagjai Fogarassy Edit, Horváth Eszter, Kutassy-Nagy Noémi, Sipos Beáta, Szokács-Szabó Barbara és Varjú Gabriella (főosztályvezető-helyettes) voltak.

3.9. *A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes p) saját szakmai területére vonatkozóan vizsgálati szempontrendszereket és elvi állásfoglalásokat dolgozhat ki". (SZMSZ 12.)*

A nemzetiségi jogi terület szakmai irányítójaként, az AJBH-ba érkező nemzetiségi tárgyú beadványokat – valamennyi körülmény mérlegelésével – a biztoshelyettes szignálja az egyes szakértő kollégákra, és az ügy átadásakor szükség szerint közvetlenül is konzultál az ügyintézővel a további intézkedésekről. A szakmai irányítás közvetlen eszköze emellett az esetmegbeszélők gyakorlata: a nemzetiségi joggal foglalkozó munkatársak rendszeres találkozóik során közösen is áttekintik a nemzetiségi jogterület aktuális ügyeit és a konzílium mellett speciális módszertani megoldásokat is kidolgoznak, illetve alkalmaznak.

A biztoshelyettes a nemzetiségi jogterületet érintő kérdések kapcsán elvi állásfoglalások kiadására jogosult, ezzel állandó sztenderdeket megállapítva a szélesebb szakmai közösség számára. 2018-ban négy ilyen dokumentum született. A biztoshelyettes minden esetben egyedi vagy általános ügyet elemezve és a felmerült visszasságokat kibontva adott átfogó jellegű szakmai-módszertani ajánlásokat. A 2018-ban megjelent elvi állásfoglalások az alábbiak voltak:

- A nemzetiségi közösségek szerepéről a helyi és regionális gazdaságfejlesztésben, turizmusban a Szlovén Mintagazdaság példája alapján (1/2018.);
- A nemzeti értékgyűjtés nemzetiségi tartalmaival kapcsolatos gyakorlatról (2/2018.);
- A nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülése a közszolgálati médiaszolgáltatás területén (3/2018.);
- A nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülése a hazai filmművészet és filmgyártás területén (4/2018.).

Az elvi állásfoglalások összefoglalói a beszámoló kiemelt nemzetiségi jogi ügyei között (a 4.5. fejezetben) találhatóak.

3.10. *A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes „q) ellátja az egyéb, a törvények vagy a Biztos által meghatározott feladatokat”. (SZMSZ 12. §)*

A biztoshelyettes a fentiekén túl is számos feladatot lát el. Ezek többsége nem jelent napi szintű elfoglaltságot, jellemzően a közjogi státuszából adódó, illetve a kiemelkedő szakmai tudásra és tapasztalatra alapozó, eseti kötelezettségekről van szó.

Ezek közül kiemelendő, hogy a biztos 2014 júliusában a nemzetiségek védelméért felelős helyettesét jelölte ki arra, az AJBH-ban működő OPCAT Nemzeti Megelőző Mechanizmus és az az ENSZ mellett működő, független szakértőkből álló Megelőzési Albizottság gördülékeny együttműködését és a folyamatos szakmai kapcsolattartását biztosítsa. A biztos a fenti feladatok mellett többször is felkérte helyettesét az AJBH általános alapjogvédelmi tevékenységének hazai és nemzetközi képviselőjére. Ennek keretében külföldi delegációk fogadására, szakértői tárgyalások lefolytatására és előadások megtartására egyaránt sor került. Erről részletesen a Beszámoló nemzetközi és társadalmi kapcsolatokat bemutató fejezetében olvashatnak.

4.

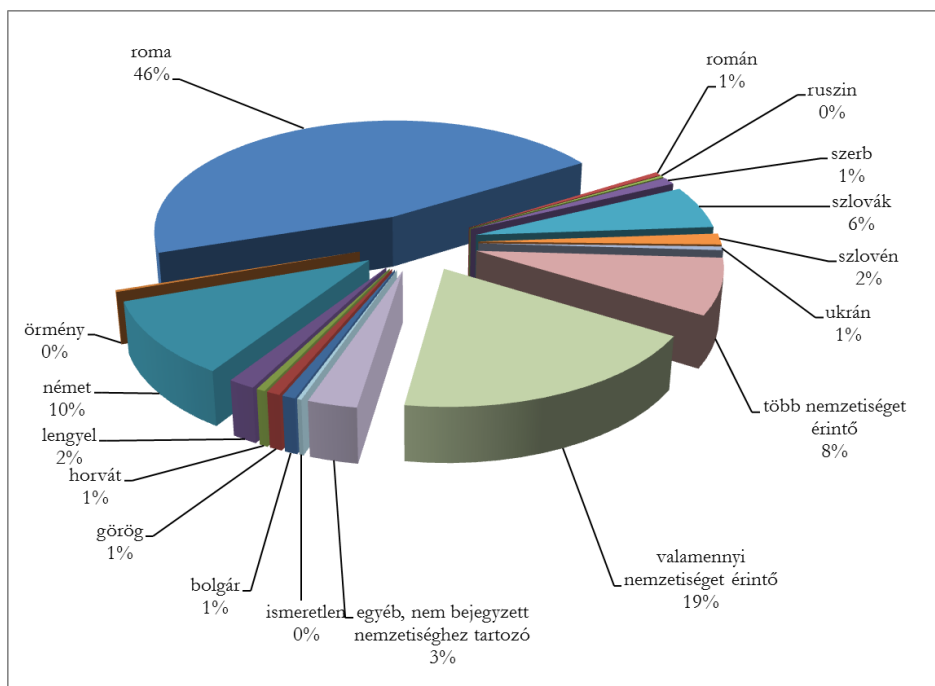
A nemzetiségi jogi ügyek jellemzői

4.1. A nemzetiségek szerinti megoszlás

2018-ban a nemzetiségi biztoshelyettes szakmai irányítása alá tartozó nemzetiségi ügyek (panaszbeadványok, hivatalból indított vizsgálatok) száma a 2017. évi ügyszámhoz képest tovább növekedett. 2018-ban összesen 385 ügy volt nemzetiségi jogi jellegű, 2017-ben pedig 353 ilyen ügy volt. Az emelkedő ügyszámok azt jelzik, hogy az ombudsmani rendszer átalakítását követően az elmúlt években a nemzetiségi biztoshelyettesi intézmény egyre ismertebbé és elfogadottabbá vált a nemzetiségi közösségek tagjai és képviselői számára.

Növelte az intézmény ismertségét az is, hogy a nemzetiségi biztoshelyettes 2018-ban tovább erősítette a kapcsolatát, együttműködését a hazai nemzetiségi közösségek képviselőivel, kiemelten az új nemzetiségi országgyűlési képviselővel és a nemzetiségi szószólókkal, valamint az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökeivel. Az érintett nemzetiségi vezetők több ügyben is kezdeményezték a biztoshelyettes vizsgálatát és intézkedését kérve az általuk észlelt problémák, jogsértések feltárása, megszüntetése érdekében. 2018-ban is voltak olyan ügyek, amelyekben a biztos és biztoshelyettes közös jelentésének vagy a nemzetiségi biztoshelyettes elvi állásfoglalásának megállapításait és javaslatait az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága, illetve annak Köznevelési, kulturális és egyházügyi albizottsága külön is megtárgyalta a szabályozási és jogalkalmazási hiányosságok megelőzése és megszüntetése érdekében.

Az egyéni panaszok mellett magas volt azon ügyeknek a száma, amelyekben a nemzetiségi biztoshelyettes hivatalból vizsgálatot kezdeményezett. Ilyen volt többek között a megyelátogatások során – az érintett megyék helyi nemzetiségi önkormányzatainak, intézményeinek képviselőivel folytatott személyes megbeszélések alapján – rögzített problémák, észrevételek és javaslatok vizsgálata, illetve figyelemmel kísérése.

A 2018. évi egyedi panaszügyek, beadványok, hivatalból indított vizsgálatok nemzetiségek szerinti megoszlása

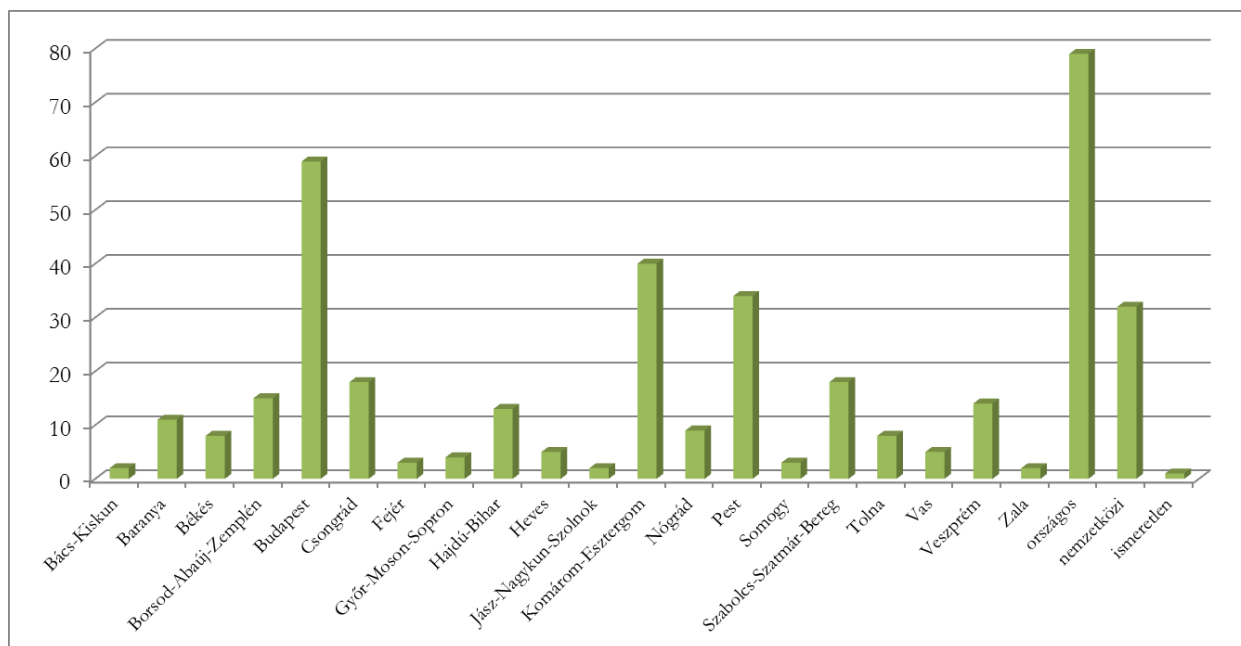
2018-ban, hasonlóan az előző évekhez, a roma nemzetiségű állampolgárokat érintő ügyek száma volt a legmagasabb. 2018-ban a biztoshelyettes 178 esetben foglalkozott a roma közösség problémáival, ez szinte teljesen megegyezett a 2017. év ilyen jellegű ügyeinek számával (176 db). A magas ügyszám, illetve azok tartalma továbbra is azt jelzi, hogy a roma nemzetiségű lakosok közül sokan küzdenek megélhetési és lakhatási nehézségekkel. Ezeknek az ügyeknek a többsége 2018-ban is összefüggött az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítésével, vagy legalábbis a panaszosok a beadványukban a roma származásukra és/vagy diszkriminációra is hivatkoztak.

A többi nemzetiséget érintő ügyek száma is növekedett. 2018-ban magas volt a német és a szlovák közösségeket érintő ügyek aránya, ezek zömmel a klasszikus egyéni és közösségi nemzetiségi jogokkal, a nemzetiségi önkormányzatokkal, illetve a fenntartásukban működő nemzetiségi intézményekkel álltak összefüggésben.

Tovább növekedett a több, illetve a valamennyi nemzetiségi közösséget érintő ügyek száma. Olyan panaszügyekről, illetve hivatalból vizsgált, figyelemmel kísért nemzetiségi jogi ügyekről van szó, amelyek minden vagy legalábbis több hazai nemzetiségi közösség életét befolyásolhatták: például a nemzetiségi nevelés-oktatással, a nemzetiségi kulturális jogokkal, a nemzetiségi önkormányzatok működésével és finanszírozásával, valamint jogszabály-véleményezéssel kapcsolatos ügyek.

4.2. A nemzetiségi ügyek területi jellegű megoszlása

A nemzetiségi ügyek területi jellegű megoszlása alapján láthatóvá válik, hogy 2018-ban mely megyékből érkeztek panaszbeadványok, illetve mely térségeket, területeket érintették legnagyobb arányban a nemzetiségi jogi ügyek. A 19 megye mellett Budapest és az „országos” kategória e beszámolóban is külön jelenik meg. A „külföldi” ügyek kategóriájába a más országokból érkezett panaszok, illetve a nemzetiségi területet érintő nemzetközi ügyek tartoznak.

A 2018. évi nemzetiségi ügyek területi megoszlása

2018-ban is minden megyéből érkezett beadvány. A legtöbb ügy országos jellegű (79 db) volt, de az előző évhez hasonlóan magas volt a Budapest fővárost érintő (59 db) ügyek száma is. 2018-ban tehát több olyan jellegű nemzetiségi ügy volt, amely nemcsak egy-egy település, vagy régió, hanem az ország egész területén előforduló problémákra mutatott rá.

Budapest kimagasló és Pest megye viszonylag magas aránya arra – a korábbi beszámolókból már többször jelzett – tényre hívja fel a figyelmet, hogy az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala csak budapesti székhellyel rendelkezik, és feltehetőleg a jelzett térségekből többen ismerik a biztos és biztoshelyettesek intézményét.

Ahol 2018-ban megyelátogatás volt (Csongrád és Komárom-Esztergom megye), onnan több panasz érkezett, és több olyan ügy is keletkezett, amelyek vizsgálatát, figyelemmel kísérését a nemzetiségi biztoshelyettes rendelte el. Viszonylag több ügy érkezett Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékből, ezekről a területekről továbbra is elsődlegesen a roma nemzetiségű panaszosok fordultak a biztoshelyetteshez.

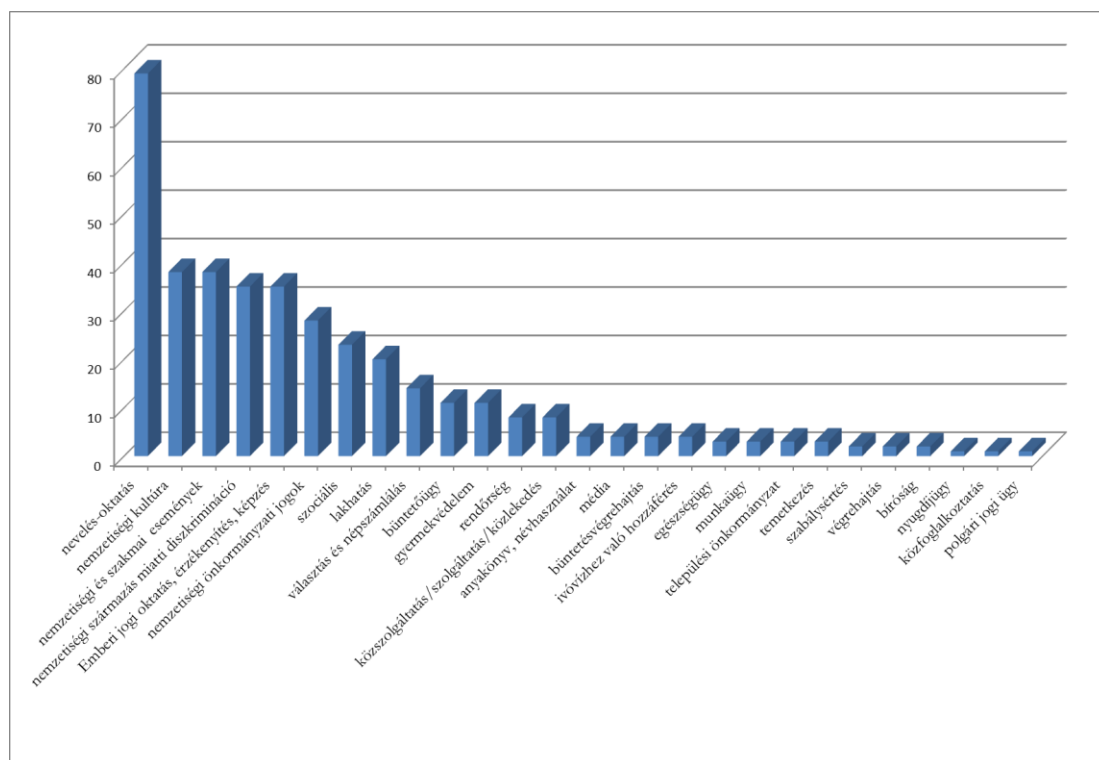
4.3. Egyéni panaszügyek, beadványok, hivatalból indított vizsgálatok típusai, tárgykörei

A beadványok és a hivatalból indított vizsgálatok ügytípusok szerinti bontása lehetőséget nyújt a legfontosabb ügyek tartalmi szempontból történő áttekintésére.

A 2018-as év tárgykörei többségében hasonlóak voltak az előző évihez. A nemzetiségi származás miatti diszkrimináció ügytípus megmaradt, ebben olyan – egyébként más, többek között szociális, közszolgáltatási tárgykörhöz is sorolható – ügyek találhatók, amelyek esetében a hatóság kifogásolt intézkedésével, eljárásával összefüggésben egyértelműen felmerült a nemzetiségi származás miatti egyenlő bánásmód követelménye megsértésének a gyanúja, és ezt vizsgálta is a biztoshelyettes. Ebbe a kategóriába többségében roma nemzetiségű állampolgárok beadványai tartoztak, és a szociális, gyermekvédelmi, lakhatási, valamint büntetőjogi ügyek is elsődlegesen cigány származású panaszosokat érintettek.

Az általános jellegű egyéni és közösségi nemzetiségi jogi kategória ügyeit 2018-ban kisebb tárgykörökben (például: anyakönyv és névhasználat) mutatjuk be, így részleteiben is áttekinthető, hogy milyen konkrét ügyekről van szó. Ezek többsége nem a roma nemzetiségű panaszosokat érintett, hanem a többi nemzetiségi közösség tagjaitól, képviselőitől érkezett, illetve hivatalból figyelemmel kísért vagy vizsgált ügy volt.

Egyes nemzetiségi jogi ügyek a komplexitásuk okán több területhez is kapcsolódnak, az ügytípusba sorolásuk a legjellemzőbb adataik mérlegelése alapján történt.

A 2018. évi egyedi panaszügyek, beadványok, hivatalból indított vizsgálatok típusai, tárgykörei

A) Nevelési-oktatási ügyek

A nemzetiségi jogi területen – az előző évekhez hasonlóan – a neveléssel-oktatással kapcsolatos ügyek száma volt a legmagasabb.

2018-ban a korábbi évek hagyományait folytatva a nemzetiségi biztoshelyettes több, a nemzetiségi nevelés-oktatás helyzetét meghatározó jelentős kérdés kiemelt figyelemmel kísérését rendelte el. Legnagyobb számban a nemzetiségi pedagógusképzés, a nemzetiségi pedagógus-hiány problémájával, valamint a nemzetiségi tankönyvek nem megfelelő tartalmával és minőségével összefüggésben érkeztek jelzések.

Több ügy nemzetiségi nevelés-oktatást folytató általános iskolák működési nehézségeire, illetve egyéb problémáira hívta fel a figyelmet.

A 2018-ban készült egyik jelentés a felvételi körzethatárok meghatározásánál a nemzetiségi önkormányzat egyetértési jogának gyakorlásával kapcsolatos hiányosságokat tárta fel. Egy német nemzetiségi általános iskola felvételi körzethatárának kijelöléséről szóló döntés előkészítése során ugyanis az illetékes járási hivatal Njt.-ben szabályozott, a nemzetiségi önkormányzat egyetértési jogára vonatkozó rendelkezéssel ellentétesen járt el. A jelentés az érintett jogszabályok összehangolását, valamint az alacsonyabb szintű EMMI rendelet

pontosítását, módosítását is javasolta. Az ügyben a közös jelentés összefoglalója a beszámoló kiemelt nemzetiségi ügyei között (a 4.5. fejezetben) olvasható.

Egy nemzetiségi kéttannyelvű általános iskola működésével kapcsolatban is panasz érkezett a nemzetiségi biztoshelyetteshez, amelyben a beadványozó a nemzetiségi nyelv oktatásával, az intézmény vezetésével és gazdálkodásával összefüggésben jelzett hiányosságokat és problémákat. A biztoshelyettes megkeresése nyomán a fenntartó országos nemzetiségi önkormányzat alapos és körültekintő helyszíni vizsgálatot folytatott az ügyben, a köznevelési intézmény vezetőségének bevonásával. A vizsgálat az iskola működésével – elsősorban a karbantartási napló vezetésével és a pedagógusi helyettesítések dokumentálásával – összefüggésben tárt fel kisebb pontatlanságokat, hiányosságokat. A felmerült problémákat a helyszíni vizsgálatot követően soron kívül kijavították, és fenntartóként az országos önkormányzat figyelmeztette az intézmény vezetőségét, hogy a jövőben fokozott figyelmet fordítsanak az általános iskola átlátható, pontosan nyomon követhető működésére. Az ügy arra is rámutatott, hogy a nemzetiségi nevelési-oktatási intézmények fenntartásáért felelősséget vállaló országos nemzetiségi önkormányzatoknak milyen nehézségekkel, problémákkal kell szembesülniük feladataik ellátása során, különösen a kisebb településeken működő nemzetiségi köznevelési intézményekben.

2018-ban zárult a tankötelezettség teljesítésének akadályozásával és a magántanulói jogviszony engedélyezésével kapcsolatos vizsgálat is. A jelentés elsődlegesen a tanköteles korú gyermekek általános iskolai beíratásának akadályozását, ezáltal a neveléshez-oktatáshoz való joguk érvényesülését, valamint a magántanulóvá nyilvánítási eljárás során az iskola által elkövetett jogszabálysértéseket és eljárási hibákat vizsgálta, összefoglalója a beszámoló kiemelt nemzetiségi ügyei között (a 4.5. fejezetben) található.

2018-ban az Országos Lengyel Önkormányzat korábbi elnöke, a jelenlegi lengyel nemzetiségi szószóló több, a hazai lengyel nemzetiségi közösséget érintő jelentős témát felvetett a nemzetiségi biztoshelyetessel tartott személyes egyeztetések alkalmával. A felmerült témák közül kiemelkedő jelentőségű a lengyel nyelvből tett érettségi pontszámok felsőoktatási felvételi eljárásban való beszámításának kérdése, problémaként merült fel ugyanis, hogy az ELTE Szláv és Balti Filológiai Intézet Lengyel Filológiai Tanszékének lengyel egyetemi szakára történő jelentkezés esetén a lengyel érettségi pontszám beszámítása nem megoldott. Az országos önkormányzat akkori elnöke olyan konkrét esetet osztott meg a nemzetiségi biztoshelyetessel, amelyben az emelt szintű lengyel érettségi vizsgát nem számították be a felvételi eljárást során. Az érintett tanuló 2017 márciusában az EMMI-hez fordult. A minisztérium tájékoztatása alapján azért nem volt lehetősége a lengyel érettségi pontszámainak beszámítására a felvételi eljárás során, mert a szlavisztika alapképzési szakon elfogadható érettségi tantárgyak között nem szerepel a lengyel nyelv. Tekintettel arra, hogy a kérdés a nemzetiségi nevelés-oktatáshoz fűződő alapjogot érinti, a nemzetiségi biztoshelyettes megkereste az EMMI Oktatásért Felelős Államtitkárságát és tájékoztatást kért arról, hogy a témában – az igényekre és a kis létszámú nemzetiségek helyzetére figyelemmel – terveznek-e a jövőben esetlegesen jogszabály-módosítást. Az Államtitkárság válaszában arról informálta a biztoshelyettest, hogy a 2019. évi felsőoktatási felvételi eljárás során a felvi.hu oldalon található Felsőoktatási felvételi tájékoztatóban található 8. számú táblázat szerint a szlavisztika alapképzési szakon már lehetőség lesz a lengyel nyelvből tett érettségi vizsga beszámítására. Ezen követelményeket a 2020-as felvételi eljárásban sem tervezik módosítani.

B) Nemzetiségi önkormányzati, valamint kulturális jogokkal kapcsolatos közösségi nemzetiségi jogi ügyek

Az előző évekhez hasonlóan 2018-ban is nagy számban érkeztek a biztoshelyetteshez olyan beadványok, valamint szóbeli jelzések, amelyek a nemzetiségi önkormányzatok működési és finanszírozási nehézségeit érintették.

A nemzetiségi biztoshelyettes a 2017. év végén értesült egy megyei jogú városban működő nemzetiségi önkormányzatok finanszírozási problémáiról. A nemzetiségi önkormányzatok a települési önkormányzattól egyértelmű ígéretet kaptak a szokásos formában történő támogatásukra, melyre tekintettel a testületek programokat szerveztek és kötelezettségeket is vállaltak. 2017 novemberéig azonban a nemzetiségi önkormányzatok nem kapták meg a felajánlott összegeket, sőt arról értesültek, hogy egyes nemzetiségi önkormányzatok bankszámláját is zárolták. Azt is kifogásolták, hogy jegyzői felszólítást kaptak a szabályzataik és a határozataik nemzetiségi nyelvre történő lefordítására és honlapjaikon való közzétételére. Ennek jogszabályi háttéréről és indokáról azonban semmiféle értesítést nem kaptak. A biztoshelyettes megkereste az érintett megyei jogú város jegyzőjét, aki válaszában elismerte, hogy a nemzetiségi önkormányzatok garantált támogatási keretösszegeinek folyósítására jelentős késsedelemmel került sor, aminek oka a város költségvetési helyzete, illetve átmeneti fizetéseképtelensége volt. Az átutalás teljes összegében végül csak 2018-ban teljesült. Ugyanakkor jelezte azt is, hogy az önkormányzat a helyi nemzetiségi önkormányzatok részére nyújtott, önként vállalt támogatást a nehéz helyzete ellenére 2018-ban is biztosítani kívánja. A jegyző cáfolta, hogy zárolták volna a helyi nemzetiségi önkormányzatok bankszámláit, erre eddig soha sem került sor. Tájékoztatása szerint nem szólították fel a nemzetiségi önkormányzatokat a szabályzataik és a határozataik nemzetiségi nyelvre történő lefordítására és honlapjaikon való közzétételére sem, e tárgykörben kizárólag a vonatkozó jogszabályi követelmények ismertetésére került sor. A biztoshelyettes a záró levelében felkérte a jegyzőt, hogy továbbra is kísérje figyelemmel a települési nemzetiségi önkormányzatok tevékenységét, biztosítva részükre az önkormányzati működés személyi és tárgyi feltételeit, igény szerint a szakmai segítséget, továbbá gondoskodjon a működéssel kapcsolatos gazdálkodási és adminisztratív végrehajtási feladataik ellátásáról is a nemzetiségi jogok érvényesítésének biztosítása érdekében.

A nemzetiségi önkormányzatok feladatalapú támogatását 2018-ban is számos kritika érte, a biztoshelyettes ezért továbbra is kiemelt figyelmet fordít a tárgykört érintő jogi szabályozás és jogalkalmazás kérdéskörére.

A megelátogatások során a biztoshelyettes minden alkalommal egyeztetett az adott megyében működő nemzetiségi önkormányzatok és szervezetek, valamint kulturális és oktatási intézmények vezetőivel. A szakmai konzultációk során 2018-ban is számos olyan problémát vetettek fel, amelyek a nemzetiségi önkormányzati és kulturális jogok gyakorlásával kapcsolatban alakultak ki. Problémaként jelezték, hogy a működési támogatásokat minden évben több hónapos késéssel kapják meg a nemzetiségi önkormányzatok, ez állandó likviditási problémát okoz a szervezetek számára. Nehézségként fogalmazták meg, hogy a működési támogatás nem fedezi egy olyan személy alkalmazását sem, aki a nemzetiségi önkormányzat adminisztrációját el tudná végezni. Kifogásolták a tájházak és helytörténeti gyűjtemények működtetését megnehezítő körülményeket, különös tekintettel a szakemberhiányra, valamint a nemzetiségi előadó-művészeti szervezeteket érintő finanszírozási problémákra.

A nemzetiségi kulturális, közösségi jogokkal összefüggésben a biztoshelyettes 2018-ban négy állásfoglalást is készített. Az első a Szlovén Mintagazdaság példája alapján a nemzetiségi

közösségek szerepével foglalkozott a helyi és regionális gazdaságfejlesztésben, turizmusban. A Mintagazdaság program jó példája annak, hogy egy őshonos, több évszázados múlttal rendelkező nemzetiségi közösség – összefogással, a történelmi hagyományokra építve, a helyi adottságok felismerésével és kiaknázásával – hogyan járulhat hozzá nemcsak saját identitásának ápolásához, továbbéléséhez, hanem a nemzeti értékek megóvásához és a fenntartható fejlődés biztosításához is. A második elvi állásfoglalás a nemzeti értékgyűjtés nemzetiségi tartalmairól szól: feltárja és bemutatja a nemzeti értékgyűjtés nemzetiségi tartalmakkal kapcsolatos helyi, megyei és országos gyakorlatát, valamint elősegíti, hogy a hazánkban élő nemzetiségi közösségek értékei jól látható és könnyen azonosítható módon, növekvő mértékben jelenjenek meg a nemzeti értékek különböző gyűjteményeiben. A nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülése szempontjából két, egymással összefüggő elvi állásfoglalás is elkészült az év végére (ezek kiadására 2019-ben került sor), az egyik a közszolgálati médiaszolgáltatás, a másik pedig a hazai nemzetiségi filmművészet és filmgyártás területére vonatkozott. A négy állásfoglalás részletesebb összefoglalói a kiemelt nemzetiségi ügyek között (a 4.5. fejezetben) olvashatók.

A nemzetiségi ombudsmanhelyettes munkája során kiemelt figyelmet fordított arra is, hogy a hazai nemzetiségi közösségek identitásának erősítése és ápolása körében a nemzetiségi kultúra fennmaradása érdekében a nemzetiségi-népi kultúra tárgyi emlékeinek megőrzése, az épített örökség megóvása, a nemzetiségekhez kötődő természeti-környezeti tájlemek, helyszínek védelme is biztosított legyen. 2018-ban több olyan panasz is érkezett a nemzetiségi ombudsmanhelyetteshez, amelyek a nemzetiségi kultúra védelmének fenti kérdéskörével foglalkoztak. A panaszok közös vonása, hogy azok egy-egy magyarországi nemzetiség önazonossága szempontjából jelentős, az adott nemzetiség történelméhez, kultúrtörténetéhez szorosan illeszkedő helyszínhez, illetve épített örökséghez kapcsolódtak.

A nemzetiségi kulturális jogokra vonatkozó speciális problémák bemutatása céljából érdemes a német nemzetiségi közösség egyik temetőjét érintő vizsgálat eddigi tapasztalatait áttekinteni. A beadványozók a magyarországi németek történelmi és néprajzi örökségének megőrzése, illetőleg a jövő generációinak való átadása érdekében fordultak a biztoshelyetteshez. Kifogásolták a jelzett öregtemetőben folyó munkálatokat, amelyek véleményük szerint a sírok bedőléséhez és megsemmisüléséhez vezethetnek. A település jegyzője – a nemzetiségi biztoshelyettes megkeresésére – azt a tájékoztatást adta, hogy a vizsgált temető zárva van, jelenleg nem üzemel, nem is áll védettséget alatt és tulajdonosa a katolikus egyház. Az illetékes járási hivatalvezető arról tájékoztatta a biztoshelyettest, hogy 2018 júniusában – mint a temető fenntartásával és üzemeltetésével összefüggő feladatok ellenőrzésére hatáskörrel rendelkező hatóság – helyszíni ellenőrzést tartott az öregtemetőben. Ennek keretében megállapították, hogy a temetőben kerítésépítéshez szükséges előkészületi földmunkák, illetve tereprendezés folyt. A tulajdonos képviselőjében eljáró plébánostól arról is értesültek, hogy a temetőben vegyszeres gyomirtásra volt szükség a sírokat benövő gyökerek eltávolítása érdekében. A sírkövek megóvását festéssel, valamint a dőlések megakadályozásával végezték. A plébános a biztoshelyettes megkeresésére adott írásbeli válaszában beszámolt arról, hogy az elmúlt évtizedekben a német nemzetiségi közösség értékeinek megőrzése, megóvása érdekében számos intézkedést kezdeményezett. Jelenleg nem használják a vizsgálatot érintett temetőt temetkezésre, utoljára 1986-ban volt ott temetés. A sírok többsége 1930-as évekből. A közel 200 sírból jelenleg csak 5-6 sírt gondoznak. A temetőben végzett munkálatokhoz hatósági engedélyt nem kellett kérniük, hiszen azok nem engedélykötelesek: például a temetőtakarítás, a vegyszeres gyomirtás, a sírkövek festése, illetve temetői kerítés tervezése, javítása. A sírköveket fehérre meszelték, hogy

konzerválják a településen található kövekből épült sírokat. A cél a temető egységes képének megőrzése, a méltó temetőlátogatás lehetőségének megteremtése volt. A biztoshelyettes szükségesnek tartotta, hogy helyszíni látogatás keretében személyesen is tájékozódjon a nemzetiségi értékeket is őrző temető állapotáról. A plébános korábbi tájékoztatását a helyszíni látogatás tapasztalatai is alátámasztották. A hivatalhoz beérkezett válaszok és a helyszíni látogatás során szerzett információk alapján folyamatban van a biztoshelyettesi állásfoglalás készítése, amelynek befejezése 2019-ben várható.

C) Névviseléssel, névhasználattal kapcsolatos egyéni nemzetiségi jogi ügy

A beszámolóban említést érdemel az egyéni nemzetiségi jogot érintő ügy is, amely a nemzetiségi névviseléshez való joggal kapcsolatos és a nemzetiségi identitás erősítése, valamint a nemzetiségi önazonosság megőrzése szempontjából kiemelt fontosságú.

A 2018-ban lezajlott szakmai megbeszélések és meglátogatások alkalmával több jelzés és egyedi panasz is érkezett a nemzetiségi nyelven történő névviseléssel, névhasználattal, anyakönyvezéssel és személyazonosító igazolványok kiállításával kapcsolatban. Erre alapozva hivatalból vizsgálat indult a nemzetiségi névviseléshez való jog alkalmazásával kapcsolatos problémák feltérképezése és az e területen kialakult jogalkalmazási, jogérvényesítési, valamint szabályozási adottságok alapos és átfogó feltárása, áttekintése érdekében.

Magyarország Alaptörvénye XXIX. cikk (1) bekezdése alapján a nemzetiséghez tartozó személyeknek joguk van a saját nyelven való egyéni névhasználathoz. A nemzetiség nyelvének szabályai szerinti névviselési jog a családi és utónév esetében az önazonossághoz való jog alapvető eleme. Az Alkotmánybíróság több határozatában is rámutatott: a saját név nem csupán a mástól való megkülönböztetést szolgálja, hanem egyben hordozója lehet a családi kapcsolatnak, a nemzetiségi hovatartozásnak, így szervesen hozzájárul a nemzetiségi közösségek fennmaradásához is. A vizsgálat első szakaszában az ombudsmanhelyettes az országos nemzetiségi önkormányzatoktól és az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságától kért tájékoztatást a nemzetiségi névviseléssel, névhasználattal kapcsolatos tapasztalataikról, az esetlegesen felmerülő nehézségekről, a nemzetiségi közösségek részéről megfogalmazott konkrét problémákról, igényekről és javaslatokról.

A beérkezett válaszok összesítését követően számos témakör rajzolódott ki. Az egyes témakörökhöz kapcsolódó konkrét kérdésekkel a nemzetiségi biztoshelyettes az anyakönyvi ügyekért felelős Miniszterelnökséget vezető miniszterhez fordult megkereséssel. A vizsgálat a beszámoló lezárásának időpontjában még folyamatban volt, 2019-ben várhatóan elvi állásfoglalás készül az ügyben.

D) Nemzetiségi származás miatti diszkriminációval kapcsolatos ügyek

Az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülését a beszámolóval érintett időszakban a biztoshelyettes minden esetben külön is megvizsgálta. A diszkrimináció megállapítására – az összehasonlítható személy vagy csoport, illetve az ok és okozati összefüggés hiányában – néhány esetben nem került sor. Néhány ügyben azonban igen, ezekben a vizsgálat eredményeként a kifogásolt problémák utóbb részben vagy teljes mértékben utóbb rendeződtek.

A roma nemzetiségi szószóló egy temetkezési ügyben a roma származású panaszos hozzátartozójának sírhely-áthelyezése miatt kezdeményezte a biztoshelyettes vizsgálatát. A sírhely áthelyezési felhívás, illetve kötelezés – az érintettek és a szószóló véleménye szerint – a család roma származásával függött össze. A vizsgálat során a település polgármestere a törvényen

alapuló válaszadási, vagyis az együttműködési kötelezettségének megalapozott indok nélkül nem tett eleget, ezért a nemzetiségi biztoshelyettes az alapvető jogok biztosával közös jelentésben kérte fel soron kívüli válaszadásra a polgármestert. Az együttműködési kötelezettség megszegésével összefüggő jelentés összefoglalója a beszámoló kiemelt nemzetiségi ügyei között (a 4.5 fejezetben) található.

2018 folyamán a nemzetiségi biztoshelyettes három olyan ügyben is eljárta, amikor az érintett településeken a roma nemzetiségű lakosok ivóvízhez való hozzáférése került veszélybe. Két esetben a romák által lakott településrészen a közkút, egy esetben a főnyomócső elzárása miatt. Mindhárom ügy gyakorlatilag kizárólag roma nemzetiséghez tartozó személyeket érintett, és a vízelzárás, illetve korlátozás az extrém nyári hőség idején történt, megfelelő előkészítés nélkül. Az intézkedések oka a közkutak esetében azok megrongálása volt, míg a harmadik esetben olyan mértékű tartozást halmoztak fel az érintett családok, hogy az illetékes vízszolgáltató az elzárás mellett döntött. Később a szolgáltatást – az ügyeket kísérő sajtónyilvánosság, valamint a biztoshelyettesi megkeresés nyomására is – valamennyi helyen visszaállították. Az ügyek kapcsán a nemzetiségi biztoshelyettes felhívta az érintett önkormányzatok és szolgáltatók figyelmét az ilyen esetek megelőzésének és megfelelő előkészítésének fontosságára, a helyi szociális intézmények szerepére, és arra, hogy a mélyszegénységben élő, halmozottan hátrányos helyzetű, telepi lakosok ivóvízhez való hozzáféréseinek kérdése komplex megközelítést igényel. A megfogalmazott biztoshelyettesi álláspont szerint nem kerülhet sor az ivóvíz korlátozására extrém időjárási viszonyok között és megfelelő előkészítés nélkül.

Említést érdemel az a diszkriminációs eset is, amely a gyűlöletbeszéddel, valamint a roma származású emberekkel szemben fennálló előítéletekkel volt kapcsolatos, kiemelt fontosságúvá pedig azért vált, mert köznevelési intézményben tanító pedagógust és gyermekeket is érintett. A nemzetiségi biztoshelyettes 2018 folyamán megkeresést kapott egy vidéki körzeti általános iskola történelem szakos tanárának oktatói tevékenységével kapcsolatban. A beadványozó azt sérelmezte, hogy a pedagógus nyíltan hirdet szélsőséges – sok esetben xenofób, antiszemita, rasszista – eszméket, amelyek felvetik a gyűlöletbeszéd gyanúját, és amelyek alkalmasak arra, hogy a diákokban megbotránkozást okozzanak, valamint a valamely nemzetiséghez vagy más védett csoporthoz tartozó diákokban félelmet keltsenek, illetve sértsék az emberi méltóságukat. A beadványozó szerint a pedagógus nézeteinek esetenként a tanórákon, de elsősorban a Facebook közösségi oldalon ad hangot olyan nyilvános posztokon keresztül, amelyeket diákjai is olvasnak, és amelyekhez esetenként hozzá is szólnak. Tekintettel arra, hogy az ügy felvetette a gyermeki és nemzetiségi jogok megsértésének veszélyét, a nemzetiségi biztoshelyettes vizsgálatot indított. Ennek keretében átfogó szakmai és etikai vizsgálat lebonyolítását kezdeményezte az illetékes tankerületnél, állásfoglalást kérve a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságtól, és tanulmányozva azokat a nemzetközi jó gyakorlatokat, amelyek a pedagógusok etikus közösségi médiahasználatára vonatkozóan fogalmazzák meg iránymutatásokat. A vizsgálat zárásaként 2019-ben a biztoshelyettes elvi állásfoglalást ad ki.

E) Szociális életkörülményekkel kapcsolatos ügyek

A szociális életkörülményekkel összefüggő beadványok 2018-ban is elsősorban hátrányos helyzetű roma családoktól érkeztek. Többségükben megélhetésüket könnyítő támogatást, szociális ellátást kértek, illetve segítséget lakhatási problémájuk megoldásához.

Az egyik panaszos lakhatási problémája és nehéz anyagi helyzete miatt fordult a biztoshelyetteshez. A panasz benyújtása előtt a beadványozó segítséget kért a települési és a roma nemzetiségi önkormányzatoktól is, de 2018-ban a panasz megírásának időpontjáig nem kapott támogatást. A polgármester a biztoshelyettest arról tájékoztatta, hogy a helyi roma nemzetiségi önkormányzatnak évek óta van egy – a települési önkormányzat által is támogatott – lakásfelújítási programja, amelynek a keretében sok családot támogattak már. 2015-ben a panaszos is kapott segítséget a lakása karbantartásához a roma nemzetiségi önkormányzattól, majd 2018-ban – a biztoshelyettesi megkeresést követően – a roma nemzetiségi önkormányzat ismételen támogatta a panaszost, kijavította az ingatlan rendeltetésszerű használatát veszélyeztető hibákat és elvégezte a belső tisztasági festést is. A polgármester tájékoztatása szerint a települési önkormányzat mindemellett folyamatosan keresi a lehetőséget a rossz lakhatási körülmények között élő családok megsegítésére és a szociális bérlakás állományuk bővítésére, ezért új szociális bérlakásokat alakítanak ki a településen.

Egy másik ügyben a családok átmeneti otthonával kapcsolatban érkezett panasz egy roma nemzetiségű személytől. A beadványozó, aki az elmúlt években – elsődlegesen a lakhatási problémája miatt – több alkalommal is megkereste a biztoshelyettest, a házastársával és a négy gyermekével egy családok átmeneti otthonában kapott elhelyezést 2017. év végén. 2018-ban az otthon egyik gondozójával kerültek konfliktusba. A panaszos a vita után attól félt, hogy megszűntetik a lakhatási lehetőségüket. A nemzetiségi biztoshelyettes megkereső levelében a családsegítő és az átmeneti otthon vezetőjétől részletes tájékoztatást kért az ügyel kapcsolatban, egyidejűleg közvetíteni is próbált a panaszos és az intézmény között, hogy a négy gyermekes család ne veszítse el az átmeneti lakhatási lehetőségét. A válaszokból az derült ki, hogy az érintettek részvételével lefolytatott esetmegbeszélőn sikerült tisztázni a félreértéseket. A megbeszélésen a Családok Átmeneti Otthonának vezetője azt kérte a panaszostól, hogy hasonló félreértések, konfliktusok elkerülése érdekében, ha problémája van, elsőként forduljon bizalommal hozzá vagy az intézmény gyermekjogi képviselőjéhez. Arról is tájékoztatta a panaszost, hogy egy vita miatt a szállásszerződés felbontására nem kerülhet sor. A megállapodást a házirend többszöri, súlyos megszegése esetén bontják fel, és akkor sem azonnali hatállyal. Ilyen esetekben a második írásbeli figyelmeztetést követően a Család- és Gyermekjóléti Központ is jelzést kap, és a végső döntés előtt esetmegbeszélést is tartanak.

A fentiekhez hasonló, elsődlegesen megélhetési nehézségekkel, lakhatási problémákkal kapcsolatos szociális panaszok esetében a nemzetiségi biztoshelyettesnek nincs lehetősége a rászorulóknak közvetlen támogatására. Alapvető eljárási és ügyintézési elv azonban, hogy az állampolgárokat az igénybe vehető szociális, gyermekvédelmi ellátásokról és szolgáltatásokról, illetve azokról a hatóságokról, intézményekről, alapítványokról, ahonnan közvetlenebb módon személyes segítséget is kérhetnek, részletesen tájékoztatni szükséges.

F) Egészségügyi ellátással és közszolgáltatásokkal kapcsolatos ügyek

2018-ben több panasz is érkezett a biztoshelyetteshez, amelyekben valamely közszolgáltató vagy egészségügyi szolgáltató eljárását sérelmezték a beadványozók.

Típusosnak tekinthető többek között az egészségügyi ellátással kapcsolatos beadvány, amelyben a roma származású panaszos azt kifogásolta, hogy bár rendelkezett érvényes társadalombiztosítási jogviszonnal, a késő délután felkeresett szakrendelőben a betegfelvételi pultnál elutasították, mivel az orvos már nem tudott több beteget fogadni. A beadvány szerint a panaszos a fájdalmai ellenére orvosi ellátásban nem részesült, ellátás nélkül kellett távoznia a rendelőintézetből. A szakrendelő főigazgatója a válaszlevelében jelezte, hogy az esetet a panaszos kérelmére belső eljárás keretében már korábban kivizsgálta, annak eredményéről a beadványozót is tájékoztatta. A belső vizsgálat során a főigazgató megállapította, hogy a betegfelvételi munkatárs az adategyeztetést elvégezte, a felvételt nem utasította vissza, tájékoztatta azonban a panaszost a várhatóan hosszú várakozási időről és arról, hogy a már bejelentkezett betegek nagy létszámára tekintettel előfordulhat, hogy a rendelési idő végéig nem tudják ellátni, mindemellett, azt is jelezte, hogy mely kórház az ügyeletes. Ennek értelmében a szolgáltató munkatársa a betegfelvételi rendet és az előjegyzési munkát szabályozó belső utasítás szerint járt el. A főigazgató arról is tájékoztatta a biztoshelyettest, hogy az intézmény dolgozói rendszeres oktatásban részesülnek a betegfelvétellel kapcsolatos feladatok és a betegekkel történő kommunikáció tekintetében. A biztoshelyettes a rendelkezésére álló dokumentumok alapján egyértelműen nem állapíthatta meg az alapjogi visszásságot.

2018-ban a személyszállítási közszolgáltatások során végzett számlakiállítási gyakorlattal összefüggésben hivatalból vizsgálat indult. Egy alapítvány a közfeladat-ellátása keretében kirándulást szervezett roma gyermekek részére, azonban a MÁV-Start Zrt. megtagadta számára a számlakiállítást, tekintettel arra, hogy a hatályos jogszabályok értelmében a kedvezményes jegynek minősülő diákjegyekről az alapítvány nevére nem állítható ki számla. Az ügyben közös jelentés készült, amelynek összefoglalója a beszámoló kiemelt nemzetiségi ügyei között (a 4.5. fejezetben) olvasható.

G) Büntető- és szabálysértési ügyek

A büntető (büntetőeljárás, büntetés-végrehajtási) és a rendőrségi ügyeket érintő panaszok száma nem emelkedett 2018-ban. Büntetőügyekben a panaszosok – terheltként, illetve sértettként – jellemzően bírósági ítéletüket, előzetes letartóztatásukat, feljelentésük elutasítását, illetve a nyomozás megszüntetését sérelmezték. A biztoshelyettes minden esetben részletesen tájékoztatta a panaszosokat büntetőeljárás jogairól, illetve az igénybe vehető jogorvoslati lehetőségekről. Rendőri intézkedések (igazoltatás, mobiltelefon ellenőrzése, előállítás során a hozzátartozó értesítésének hiánya) miatt néhány olyan beadvány is érkezett a tavalyi évben, amelyek vizsgálata – az ügyek összetettségére tekintettel – még folyamatban van.

Egy panaszos rendőrségi előállítása, valamint szabálysértési elzárásainak végrehajtása ügyében közös ombudsmani jelentés készült, amely megállapította, hogy mind a rendőrség, mind a büntetés-végrehajtási intézet mulasztása visszásságot okozott a panaszos szabadsághoz és személyi biztonságához való jogával összefüggésben. A beszámoló kiemelt nemzetiségi ügyei között a jelentés főbb megállapításai és a javasolt intézkedések részleteiben is bemutatásra kerülnek.

A rendőrségi ügyek közül kiemelendő továbbá egy mentális betegséggel küzdő panaszos ügye, amely a tárgykörét tekintve az egészségügyi ellátást is érintette. A panaszost egy kórház sürgősségi betegellátó osztályán kezelték, gyógyszer túladagolásra utaló tünetekkel. A vizsgálatot követően kezelőorvosa intézkedett a hazaengedése érdekében, de a panaszos további vizsgálatok elvégzését kérte. Miután az orvos ezzel nem értett egyet, vita támadt közöttük, melynek következtében a kórház dolgozói segítséget kértek az illetékes rendőrkapitányságtól, arra hivatkozva, hogy a panaszos kiabált és agresszív magatartást tanúsított velük szemben. A kikerülő rendőrök megbilincsték a panaszost, majd előállították a rendőrségre, ahol kihallgatták. A panaszos véleménye szerint a kórházban és a rendőrségen tapasztalt bánásmód roma származásával is összefüggésben állhatott. A tényállás tisztázása érdekében a nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes megkereste a kórház főigazgatóját, az érintett rendőrkapitányságot, továbbá – mint felettes szervet – a megyei rendőr-főkapitányságot. A megkeresett szervek válasza és a panaszos beadványa között számos olyan ellentmondás merült fel, amelyek feloldására a biztoshelyettesnek az eljárási szabályok értelmében nem volt lehetősége. A kórház és a rendőrség eljárásával kapcsolatban így nem lehetett megállapítani az alapvető jogokkal összefüggő visszasság megvalósulását.

Tekintettel ugyanakkor a panaszos mentális betegségéből eredő kiszolgáltatott helyzetére, valamint arra, hogy számos alkalommal állt már kórházi kezelés alatt, a biztoshelyettes – a vizsgálatot lezáró levelében – felhívta a kórház főigazgatójának figyelmét arra, hogy a mentális problémákkal küzdő betegek kezelése során alapos és gondos szakmai mérlegelést igényel az egészségügyi dolgozók részéről a páciens által tanúsított, adott esetben agresszív magatartás megítélése és ez alapján a megfelelő intézkedés kezdeményezése. A megkeresett rendőri szervek vezetőit pedig arra kérte a biztoshelyettes, hogy támogató hozzáállásukkal, szakmai intézkedéseikkel segítsék elő, hogy az irányításuk alá tartozó rendőrségi állomány a mentális problémákkal küzdő személyekkel szemben fogantatosított intézkedések során – a jogszabályok és a szakmai előírások keretei között – a speciális körülmények gondos mérlegelésével, valamint az arányosság és fokozatosság garanciális elveinek betartásával járjon el. A biztoshelyettes kiemelte továbbá a pszichoszociális fogyatékosággal élő személyekkel szembeni rendőri intézkedésekre vonatkozó szakmai képzések fontosságát is. A megyei rendőr-főkapitányság vezetője válaszában arról tájékoztatta a biztoshelyettest, hogy – annak érdekében, hogy a mentális problémákkal küzdő személyekkel szemben a lehető legkörültekintőbb módon fogantatosítsák a rendőri intézkedéseket – a biztoshelyettes szakmai álláspontjáról nemcsak a vizsgálatot érintett rendőrkapitányságot, hanem az irányítása alá tartozó valamennyi rendőri szerv állományát tájékoztatni fogja.

Egy másik szabálysértési ügygel összefüggésben szintén felmerült a személyes szabadsághoz való jog sérelmének gyanúja. A panaszos kifogásolta, hogy a vele szemben szabálysértési eljárásban kiszabott pénzbírságot közérdekű munkával szerette volna megváltani, de a munkavégzésre kijelölt foglalkoztató – a lakóhelye szerinti nagyközség önkormányzata – nem biztosította számára a munkavégzés lehetőségét, később ezért a bírságot elzárásra változtatták át. A biztoshelyettes az ügyben – az érintett polgármestertől és az illetékes kormány megbízottól kapott tájékoztatás, illetve a beszerzett iratok alapján – az alábbiakat állapította meg: a szabálysértési hatóság kezdeményezte a bíróságnál a panaszossal szemben kiszabott pénzbírság szabálysértési elzárásra való átváltoztatását. Az előterjesztés alapján a bíróság a pénzbírságot 20 nap elzárásra változtatta át, a szabálysértési hatóság pedig felhívásában kötelezte a panaszost, hogy jelenjen meg az elzárás végrehajtására kijelölt büntetés-végrehajtási

intézetben. A panaszos ezt követően felkereste az illetékes kormányhivatal járási hivatalát, és elmondta, hogy a kijelölt önkormányzatnál nem kívánták közérdekű munkával foglalkoztatni. A járási hivatal vezetője haladéktalanul megkereste a bíróságot és rámutatott, hogy a panaszos a pénzbírság közérdekű munkával való megváltása érdekében a törvényi kötelezettségeinek (hatóság előtti megjelenés, illetve a foglalkoztathatósági szakvélemény bemutatása) határidőben eleget tett; a szabálysértési hatóság átváltoztatásra irányuló előterjesztése a járási hivatal téves adattartalmú tájékoztatásán alapult. A bíróság a megkeresést követően azonnal intézkedett a szabálysértési iratoknak a megyei főügyészség részére való megküldése iránt. A főügyészség perújítási kérelmet terjesztett elő, melynek indokolása szerint a panaszos két alkalommal is jelentkezett a kijelölt önkormányzatnál közérdekű munkavégzés céljából, de a polgármester a munkavégzést nem engedélyezte a számára, és a későbbiekben sem kívánta azt biztosítani. A bíróság a perújítás eredményeként a pénzbírságot elzárásra átváltoztató végzését hatályon kívül helyezte, a kormányhivatal pedig egy másik önkormányzatot jelölt ki foglalkoztatóként a közérdekű munkavégzésre. A biztoshelyettes megállapította, hogy az elzárás végrehajtására az eljáró szervek – a járási hivatal, a bíróság és az ügyészség – példaértékű együttműködésének köszönhetően végül nem került sor. A polgármester tájékoztatása szerint a közérdekű munkavégzés keretében foglalkoztatott személyeknek a megbízhatóság, a megfelelő magatartás és a közösségre tanúsított pozitív hatás alapján adott munkát, és a közérdekű munkavégzést a továbbiakban is biztosítja az arra érdemes emberek számára. A panaszost ugyanakkor sem korábban, sem a jövőben nem állt szándékában foglalkoztatni összeférhetlensége és a közösségre tanúsított negatív hatása miatt. A biztoshelyettes nyomatékosan felhívta a polgármester figyelmét arra, hogy a szabálysértésekről szóló törvény értelmében a kijelölt munkahely köteles az elkövetőt közérdekű munkával foglalkoztatni, vagyis nincs lehetősége szubjektív szempontokat figyelembe véve – érdemességi vagy egyéb más alapon – különbséget tenni az érintett személyek között. A biztoshelyettes arról is tájékoztatta a polgármestert, hogy – egy újabb hasonló jogsértés jövőbeni előfordulása esetén – felkérte az illetékes kormány megbízottat törvényességi felügyeleti bírság kiszabásának a megfontolására. A biztoshelyettes – a szabálysértési elzárás, mint az érintettek személyi szabadságát súlyosan korlátozó szankció súlyára tekintettel – arra is felkérte a kormány megbízottat, hogy hívja fel a járási hivatalok vezetőinek figyelmét a szabálysértési hatóságok pontos tájékoztatásának kiemelt jelentőségére a közérdekű munka végrehajtását érintően.

5. Kiemelt ügyek a nemzetiségi jog területén

A 2018. évi kiemelt nemzetiségi ügyek közül elsőként a jelentéssel lezárt vizsgálatok bemutatására kerül sor az 1. pontban. Nemzetiségi jogi ügyekben a nemzetiségi biztoshelyettes és az alapvető jogok biztosa közös jelentéseket készít.

A jelen Beszámoló a közös jelentések lényegi tartalmának bemutatása mellett a megfogalmazott intézkedések vizsgált szervek általi végrehajtására és teljesítésére is kitér.

A nemzetiségi jogterület kiemelt ügyek között a jelentéseket követően a nemzetiségi biztoshelyettes elvi állásfoglalásainak összefoglalói is helyet kapnak a 2. pontban. Az Alaptörvény és az Ajbt. szerint a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes kiemelt feladata, hogy figyelemmel kísérje a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését, és ezzel összefüggésben szerzett tapasztalatairól rendszeresen tájékoztatást nyújtson, illetve felhívja a nyilvánosság és az érintett intézmények figyelmét a nemzetiségeket

érintő jogsértések veszélyére. Az alapvető jogok biztosának helyettese e feladatai ellátása érdekében elvi állásfoglalást adhat ki. Az elvi állásfoglalás célja, hogy felhívja a jogalkotó és a nyilvánosság figyelmét a hazai nemzetiségi közösségek tagjainak egyéni és kollektív jogainak megőrzésével kapcsolatos teendők fontosságára, a nemzetiségi alapjogok vagy az egyenlő bánásmód elvének sérelmével fenyegető helyzetre és aggályos gyakorlatra, illetve felmutasson olyan jó gyakorlatokat, amelyek a nemzetiségi jogok sikeres érvényesítését szolgálják.

5.1. Jelentések

A) A felvételi körzethatárok meghatározásánál a nemzetiségi önkormányzat egyetértési jogának gyakorlásával kapcsolatos vizsgálat az AJB-558/2018. számú ügyben

2017-ben panasz érkezett a Szekszárdi Német Nemzetiségi Önkormányzat elnökétől a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyetteshez, amelyben a Szekszárdi Dienes Valéria Általános Iskola a felvételi körzethatárainak kijelöléséről szóló döntést kifogásolta. Az elnök véleménye szerint a Tolna Megyei Kormányhivatal Szekszárdi Járási Hivatala az eljárása során megsértette a Német Nemzetiségi Önkormányzat egyetértési joga biztosítására vonatkozó jogi szabályozást. Tekintettel arra, hogy visszásság gyanúja merült fel, az alapvető jogok biztosja és a nemzetiségi biztoshelyettes vizsgálatot indított az ügyben. Az eljárásuk során megkeresték a Tolna Megyei Kormányhivatalt vezető kormány megbízottat, valamint az emberi erőforrások miniszterét.

A biztos és biztoshelyettes álláspontja szerint – egyetértve a szaktárca véleményével – a Szekszárdi Járási Hivatal a felvételi körzetek megállapítására vonatkozó döntés-előkészítés során az Njt.-ben szabályozott egyetértési jogra vonatkozó szabályozással ellentétesen járt el. A Német Nemzetiségi Önkormányzat ugyanis nem adta az egyetértését a felvételi körzethatároknak a Szekszárdi Járási Hivatal által tervezett formában történő kialakításához. A Szekszárdi Járási Hivatalnak le kellett volna folytatnia az egyet nem értő Német Nemzetiségi Önkormányzattal az egyeztetést. Amennyiben az nem vezetett volna eredményre, az intézkedéstől el kellett volna állnia vagy a beiskolázási körzet meghatározásáért felelős megyeszékhely szerinti járási hivatalnak – jelen esetben a Szekszárdi Járási Hivatalnak – az illetékes közigazgatási és munkaügyi bíróságtól kellett volna kérnie a Német Nemzetiségi Önkormányzat nyilatkozatának pótlását.

Mindezekre figyelemmel a jelentés megállapította, hogy a nemzetiséghez tartozó gyermekek iskolai nevelés-oktatását ellátó nevelési-oktatási intézmény felvételi körzetének meghatározása során a Szekszárdi Járási Hivatal a Német Nemzetiségi Önkormányzat egyetértésének hiányában nem az Njt.-ben előírtak szerint járt el, és ez visszásságot eredményezett a nemzetiségi jogok érvényesülését, valamint a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményét érintően.

A panaszügy vizsgálata során felmerült annak lehetősége is, hogy a jogalkalmazási problémák mellett a nemzetiségi óvodai nevelést, iskolai nevelés-oktatást ellátó nevelési-oktatási intézmények működési, felvételi körzetének meghatározására vonatkozó jogi szabályozás sem egyértelmű. Ezzel összefüggésben a jelentés megállapította, hogy a nemzetiségi önkormányzatok körzethatárok kijelölésére vonatkozó egyetértési jogának gyakorlásával összefüggésben az Nkt. és az Njt. rendelkezései egymásra tekintettel, egymással összhangban értelmezhetők és alkalmazhatók. A jogértelmezési és jogalkalmazási problémák a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 24. §-val (a továbbiakban EMMI rendelet) összefüggésben merültek fel, ez a szakasz

ugyanis nincs összhangban – az EMMI rendelet 24. § (1b) bekezdése második mondatának megfogalmazása miatt, illetve az abban előírt határidők okán – az Njt. 27. §-ban rögzített egyetértési jogra vonatkozó szabályozással. Erre figyelemmel szükségesnek bizonyult az érintett jogszabályok összehangolása érdekében az alacsonyabb szintű EMMI rendelet vonatkozó rendelkezésének pontosítása, módosítása. Mindezekre tekintettel a panaszügyben kifogásolt és a jelentésben részletesen kifejtett – az EMMI rendelet 24. §-ának gyakorlati végrehajtásával kapcsolatos – hiányosságok és értelmezési nehézségek a nemzetiségi jogok, valamint a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelménye sérelmének közvetlen veszélyével járó visszásságot idéztek elő.

A közös jelentés a feltárt visszásság orvoslása érdekében felkérte a Szekszárdi Járási Hivatal vezetőjét, hogy a továbbiakban a felvételi körzetek megállapítására vonatkozó döntés-előkészítés során – a nemzeti önkormányzatok egyetértésének hiányában – az Njt. 27. §-ban jelzett rendelkezés figyelembevételével járjon el. Emellett az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága Köznevelési és kulturális albizottságának azt javasolta, hogy – az EMMI-t ugyanerre felkérve – tekintsék át a jelentésben feltárt, a felvételi körzetek megállapítására vonatkozó döntés-előkészítés során tapasztalható, az EMMI rendelet 24. §-a és az Njt. 27. §-a közötti szabályozási és jogalkalmazási hiányosságokat, és azokhoz kapcsolódóan szakmai meggyőződésük alapján alakítsák ki az álláspontjukat és javasolataikat.

A Szekszárdi Német Nemzetiségi Önkormányzat ismételt nem értett egyet a járási hivatal javaslatával a Dienes Valéria Általános Iskola felvételi körzetének kijelölésére vonatkozóan. Ekkor a járási hivatal soron kívül állásfoglalás iránti kérelemmel fordult az EMMI-hez arra vonatkozóan, hogy a nemzetiségi önkormányzat egyet nem értése esetén mi a teendőjük, hogyan hozzanak döntést – az EMMI rendelet 24. §-val összhangban – február utolsó napjáig. A minisztérium 2018. február 27-én érkezett állásfoglalására tekintettel a járási hivatal 2018. február 28-án benyújtotta a bírósághoz a Szekszárdi Német Nemzetiségi Önkormányzat egyetértési nyilatkozatának pótlása iránti kérelmét. A Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság a 2018. május 31. napján érkezett végzésében a járási hivatal egyetértési nyilatkozat pótlása iránti kérelmét elutasította. A járási hivatal a bíróság döntésére figyelemmel a 2018/2019. tanévre vonatkozóan a Szekszárdi Dienes Valéria Általános Iskolában folyó kétnyelvű német nemzetiségi nevelés-oktatás esetében a felvételi körzetet a Szekszárdi Német Nemzetiségi Önkormányzat kezdeményezésének megfelelően állapította meg.

A jelentést a Magyarországi nemzetiségek bizottságának Köznevelési, kulturális és egyházügyi albizottsága a 2018. november 7-i ülésén tárgyalta meg, amelyen részt vettek a nemzetiségi biztoshelyettes és munkatársai, valamint az EMMI köznevelésért felelős helyettes államtitkára és kollégái. A nemzetiségi biztoshelyettes tájékoztatóját elfogadva, az EMMI képviselői is szükségesnek tartották a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet jelzett szakaszának módosítását, és ígéretet tettek a jogszabálymódosítás tervezetének előkészítésére.

B) A tankötelezettség teljesítésének akadályozásával és a magántanulói jogviszony engedélyezésével kapcsolatos vizsgálatok

Az AJB-525/2018, az AJB-537/2018 és az AJB-540/2018. számú ügyek.

2016-ban panasz érkezett egy Tiszaeszláron élő házaspártól a nemzetiségi biztoshelyetteshez a gyermekeik tanulói jogviszonyának létesítésével és a későbbi iskolába járásukkal összefüggésben. A szülők 2016 februárjában négy kiskorú gyermeküket szerették volna beírni a Tiszaeszlári Általános Iskolába (a továbbiakban: Iskola), 2016. február 18. és május 9.

között azonban nem volt biztosítva a gyermekek iskolába járása (a szülők megfogalmazása szerint „nem engedték” őket iskolába járni), 2016. május 19-től pedig a gyermekeknek 2016 szeptemberéig magántanulóként kellett folytatniuk a tanulmányaikat. A panaszos szülők attól féltek, hogy az iskoláztatással kapcsolatban felmerült nehézségek miatt kiemelhetik a családból a gyermekeiket. A beadványozók szerint az iskolában és a településen tapasztalt ellenséges hozzáállás összefüggésben állhatott a roma származásukkal is.

Alapjogi visszásság gyanúja miatt közös vizsgálat indítására került sor az ügyben. A gyermekek iskoláztatásának kérdésében a biztoshelyettes az Iskola megbízott intézményvezetőjéhez, a Kornisné Liptay Elza Szociális és Gyermekjóléti Központ (a továbbiakban: Szociális és Gyermekjóléti Központ) vezetőjéhez, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal Tiszavasvári Járási Hivatalának (a továbbiakban: Tiszavasvári Járási Hivatal) vezetőjéhez valamint Tiszaeszlár Község polgármesteréhez fordult. Emellett vizsgálat lefolytatására kérte fel a Nyíregyházi Tankerületi Központ igazgatóját a gyermekek tanulói jogviszonyával és iskolába járásával kapcsolatban foganatosított intézkedések tekintetében.

A beérkezett válaszok alapján kiderült, hogy az édesanya 2016. február 18-án kérvényezte írásban négy gyermeke átvételét az iskolába, az igazgató azonban elmulasztott írásbeli döntést hozni a kérelmekről, továbbá a gyermekek beiratkozása tárgyában sem közölt semmiféle információt a szülőkkel hónapokon keresztül. Mindezek következtében 2016. február 18. és 2016. május 9. között a gyermekek nem tudták folytatni az általános iskolai tanulmányaikat. A megkeresett hatóságok egybehangzó tájékoztatása szerint ezen időszak alatt a gyermekek „otthon tartózkodtak” és tanulói jogviszonnyal nem rendelkeztek.

Az Nkt. értelmében a tanulói jogviszony felvétel vagy átvétel alapján keletkezik, amiről az iskola igazgatója dönt a jelentkezést követően. Az Nkt. 37. § (1) bekezdése szerint a nevelési-oktatási intézmény a gyermekkel, a tanulóval kapcsolatos döntéseit – jogszabályban meghatározott esetben és formában – írásban közli a tanulóval, a szülővel. Ezt kiegészítve a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet szerint az iskola igazgatója a felvételi eljárásban az átvételről tanulói jogviszonyt létesítő vagy a kérelmet elutasító döntést hoz. A kérelemnek helyt adó döntést az iskola igazgatója írásban közli a tanulóval, kiskorú tanuló esetén a szülővel, és a döntésről értesíti az előző iskola igazgatóját is.

A jelentésben megfogalmazott álláspont szerint az iskolaigazgató elmulasztott észszerű határidőben döntést hozni és a döntését írásban közölni a szülőkkel a négy iskolaköteles korú gyermek átvétele tárgyában. Így a négy gyermek nevelése-oktatása a szülők szándéka ellenére, önhibájukon kívül több hónapon keresztül nem volt biztosítva egyetlen közoktatási intézményben sem, a gyermekek tehát ténylegesen nem kezdhették meg a tanulmányaikat az Iskolában és nem gyakorolhatták a tanulói jogviszonyukból eredő jogait.

Mindezekre figyelemmel a jelentés megállapította, hogy az iskolaigazgató – a panaszosok négy gyermekének általános iskolai átvételére vonatkozó – eljárása, a gyermekek nevelés-oktatásban való részvételét biztosító döntés időbeli meghozatalának, továbbá az írásba foglalásának elmulasztása az oktatáshoz fűződő joggal, valamint gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságok megvalósulását eredményezte.

A panaszügy vizsgálata során szükség volt a családdal kapcsolatban álló gyermekvédelmi szervek intézkedéseinek megismerésére is. A Tiszavasvári Járási Hivatal és a Szociális és Gyermekjóléti Központ munkatársainak a szülőkkel való személyes kapcsolattartás révén már 2016 márciusától tudomásuk volt arról, hogy a négy, tanköteles korú gyermek 2016. február 18-tól nem tudott általános iskolába járni és az Iskola akkori igazgatója elmulasztott döntést hozni az

átvételi kérelmük tárgyában. Mindezek ellenére elsősorban nem a Tiszaeszlári Általános Iskolába – mint kötelező felvételt biztosító iskolába – való beíratásban segítették a szülőket, hanem megoldási lehetőségként igyekeztek másik településre irányítani a családot. Szintén megállapítható, hogy miután értesültek arról, hogy a négy gyermek átvételét a kötelező felvételt biztosító iskola indoklás nélkül elmulasztotta és halogatta, a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat nem élt időben jelzéssel az Iskola fenntartója felé és nem kezdeményezte a gyermekek tanulói jogviszonya körül kialakult helyzet kivizsgálását.

A fentiekre figyelemmel a jelentésben megállapítást nyert, hogy a Gyvt.-ben előírt veszélyeztetettséget és krízishelyzetet észlelő jelzőrendszer a családdal foglalkozó, őket segíteni hivatott fent felsorolt összes érintett intézmény között nem működött megfelelően. Mindezek hiánya, az érintett gyermekjóléti és gyermekvédelmi szervek részéről tapasztalt mulasztások a panaszos szülők és gyermekeik emberi méltóságához és a gyermekek védelemhez és gondoskodásához való alapjoga, valamint végső soron oktatáshoz fűződő joga sérelmének közvetlen veszélyével összefüggő visszasság megvalósulását eredményezték.

A szülők a beadványaikban jelezték azt is, hogy 2016. május 24-től a négy gyermek magántanulóként folytatta a tanulmányait az Iskolában, a szülők szerint azonban ők nem értettek ezzel egyet és kifejezetten kérték az iskolaigazgatót, hogy a gyerekek nappali tagozatosok lehessenek. A rendelkezésre álló dokumentumok és információk szerint a négy gyermek magántanulói jogviszonyát az édesanya kérelmezte 2016. május 17-én írásban. A dokumentációk szerint a gyermekek magántanulói jogviszonya már 2016. május 19-től fennállt, de az erről szóló határozatokat a keltezésük szerint csak 2016. május 24-én hozta meg az Iskola igazgatója. Az iskolaigazgató tehát 2016. május 24-én kelt, visszamenő hatályú határozatában engedélyezte mind a négy gyermeknek, hogy 2016. május 19. napjától magántanulóként teljesítsék a tankötelezettségüket. Az EMMI rendelet 75. § (2) bekezdése szerint az iskola igazgatója köteles tájékoztatni a tanulót és a szülőt a magántanuló kötelességeiről és jogairól. A tájékoztatás részletes szabályait, formáját, illetve lehetséges tartalmi elemeit azonban e rendelet sem tartalmazza. A megkeresett szervek válaszai és a megküldött dokumentumok alapján – különös tekintettel az Iskola akkori igazgatója és a szülők között fennálló kommunikációs nehézségekre és konfliktusra – nem volt egyértelműen bizonyítható, hogy az iskolaigazgató ténylegesen és megfelelően tájékoztatta a szülőket a magántanulói jogviszony lényegéről, tartalmáról, illetve hogy részükre a magántanulói jogviszonyt engedélyező határozat átadásra került-e.

Az Nkt. 45. § (6) bekezdése alapján az igazgatónak mérlegelés nélkül, minden esetben meg kell keresnie a gyámhatóságot és a gyermekjóléti szolgálatot és csak e vélemények ismeretében bírálhatja el a magántanulóságra irányuló szülői kérelmet. Az EMMI rendelet 75. §-a szerint, ha a tanuló a szülő kérelme alapján a tankötelezettségének magántanulóként kíván eleget tenni, az erre irányuló kérelem benyújtásától számított 5 napon belül az iskola igazgatója köteles megkeresni a nevezett gyermekvédelmi szerveket. Miután az édesanya 2016. május 17-én kelt kérelmekkel kezdeményezte a négy gyermek magántanulóvá válását, a dátumokat összevetve megállapítható, hogy az Iskola igazgatójának 2016. május 22-ig kellett volna a jogszabályban biztosított határidőn belül megkeresést küldenie a Szociális és Gyermekvédelmi Központnak, a május 23-i megkereséssel tehát túllépte a rendelkezésére álló 5 napos időkeretet. A Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetője tájékoztatásában kiemelte, hogy az Iskola igazgatója – ahogy az a 2016. május 24-én kelt határozatokban szerepel – már 2016. május 19-től engedélyezte a gyermekek tanulói jogviszonyának magántanulóként történő folytatását. Ugyanakkor az Iskola igazgatójától a hivatalos megkeresés csak 2016. május 23-án érkezett meg. A Szociális és

Gyermekjóléti Központ vezetőjének álláspontja szerint tehát – ellentétben az Iskolától kapott tájékoztatással – nem előzetes véleményezésre került sor az ügyben. A megküldött iratok szerint a Szociális és Gyermekjóléti Központ a véleményét még aznap elkészítette és elküldte az igazgatónak.

A biztos és biztoshelyettes megítélése szerint e rövid idő alatt a Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetőjének, valamint a vélemény megfogalmazásában közreműködő munkatársainak nem volt lehetőségük arra, hogy kellő alapossgal és körültekintéssel vizsgálják meg a gyermekek iskolai helyzetét, még a szülőkkel sem egyeztettek a kérelmük okáról és szükségességéről. A Tiszavasvári Járási Hivatal vezetője a gyermekek magántanulói jogviszonyának véleményezésével összefüggésben azt a tájékoztatást adta, hogy az Iskola korábbi igazgatója a határozatok meghozatala előtt nem élt megkereséssel felé, és a döntést tartalmazó határozatokat sem küldte meg számára, így a gyámhatóság nem tudott élni a jogszabályban biztosított előzetes véleményezési jogával. Ezt a tényt az iskola jelenlegi vezetője válaszlevelében megerősítette.

Mindezek alapján az ombudsmani jelentés megállapította, hogy a négy gyermek magántanulói jogviszonyának engedélyezése során az Iskola igazgatójának fentiekben részletezett eljárása a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével, valamint az oktatáshoz fűződő joggal, továbbá a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszasság megvalósulását eredményezte. A Szociális és Gyermekjóléti Központ a magántanulói státuszt jóváhagyó, soron kívüli egyetértő véleménye megalkotásakor nem járt el kellő körültekintéssel, s ezzel a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való alapjoga sérelmének közvetlen veszélyével járó visszasságot idézett elő.

A rendelkezésre álló dokumentumok és a megkeresett szervek válaszlevelei alapján azonban nem volt bizonyítható, hogy az eljáró hatóságok mulasztásaikkal, illetve eljárási cselekményeikkel a panaszos szülők gyermekeinek roma származása okán megsértették volna az egyenlő bánásmód követelményét, ezért ezzel összefüggésben visszasság fennállását nem állapította meg a közös jelentés.

A biztos és a biztoshelyettes a feltárt visszasság orvoslása érdekében felkérte az Iskola vezetőjét, hogy a gyermekek tanulói jogviszonyával és az általános iskolai nevelés-oktatásban való részvételével összefüggő eljárásokat a jövőben a vonatkozó jogszabályok maradéktalan betartásával folytassa le, a tanköteles tanulók nyilvántartására szolgáló dokumentumokat a vonatkozó jogszabályok formai és tartalmi követelményeivel összhangban vezesse, a tanulókkal, gyermekekkel összefüggő intézkedéseit a „gyermek mindenk felett álló érdekének” szem előtt tartásával tegye meg, valamint fordítson kiemelt figyelmet a vizsgálattal érintett család jelenleg általános iskolai nevelés-oktatásban részt vevő három gyermeke tankötelezettségének biztosítására. Emellett felkérték a Nyíregyházi Tankerületi Központ vezetőjét, hogy fenntartóként folytasson le vizsgálatot a Tiszaeszlári Általános Iskolában az elmúlt öt évben benyújtott magántanulói kérelmek igazgatói elbírálásával kapcsolatban, különös tekintettel a szülők felé nyújtandó tájékoztatási kötelezettség tartalmára és gyakorlatára, valamint a gyámhatóság, illetve a gyermekjóléti szolgálat Nkt. 45. § (6) bekezdése szerinti előzetes véleményezési jogának biztosítására.

Felkérték továbbá a Kornisné Liptay Elza Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetőjét, valamint a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal Tiszavasvári Járási Hivatalának vezetőjét: hogy gondoskodjanak arról, hogy a jogszabályok szerinti, az arra rászoruló családok segítésére létrehozott jelzőrendszerben részt vevő, vezetésük alá tartozó munkatársak működjenek együtt a gyermekekkel kapcsolatos eljárásaik során annak érdekében, hogy a

gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését maradéktalanul biztosítsák.

A jelentésben meghatározott kezdeményezések megvalósításával összefüggésben a vizsgált szervek a következő tájékoztatást nyújtották: az Iskola válasza sürgetés után 2019. január 3-án érkezett meg az ombudsmani hivatalba. A levélben az intézmény vezetője egyetértett a jelentésben megfogalmazott valamennyi észrevétellel, elismerte, hogy a feltárt hiányosságok és jogszabálysértések megtörténtek a gyerekek magántanulóvá nyilvánítása során.

A jelentésben szereplő ajánlásokra figyelemmel az igazgatónő felülvizsgálta az intézmény alapidokumentumait, a magántanulóságra vonatkozó jogszabályok alapján. Felhívta a pedagógusok figyelmét a szülők részletes tájékoztatásának jelentőségére – kiemelten a szülők kötelezettségeire a gyermekük osztályozó vizsgákra való felkészítésében –, valamint arra is, hogy az ilyen eljárások során fokozottan figyeljenek a döntés indoklására és annak dokumentálására, hogy a szülők megismerték és átvették a magántanulóságról szóló határozatot. Ennek érdekében az intézményvezető felhívta a pedagógusok figyelmét, hogy a határozat tartalmáról a szülőket minden esetben szóban is informálják, az esetleges kérdések tisztázásában legyenek a segítségükre. Szintén kiemelt figyelmet fordítanak a jövőben – a jelentésben megfogalmazottak szerint – arra is, hogy a gyermekjóléti szolgálat és a gyámhivatal jogszabály szerint kötelező előzetes véleményét minden esetben kikérje az Iskola, valamint, hogy a döntés meghozatalára megfelelő időt biztosítsanak a gyermekvédelmi szerveknek. Az intézményvezető levelében kiemelte, hogy a jelentésben érintett család öt gyermeke közül a 2018/2019-es tanévben hárman járnak az Iskolába, hiányzásuk alig volt, igazolatlan hiányzásuk pedig egyáltalán nem volt. A szülők együttműködőek a felmerülő nehézségek kezelésében, probléma esetén mindig elérhetőek, a gyermekek magatartásával kapcsolatban számottevő gondok addig nem merültek fel a tanévben.

A Nyíregyházi Tankerületi Központ vezetője határidőben, 2018. augusztus 31-én érkezett levelében megírta, hogy a jelentésben megfogalmazottak szerint vizsgálatot folytatott a megelőző öt évben meghozott, magántanulóságról szóló határozatokról. A vizsgálat eredménye szerint a jelentésben vizsgált időszakban a Tiszaeszlári Általános Iskola akkori igazgatója valóban elkövette a jelentésben feltárt jogsértéseket, és az eljárás számos hiányossággal folyt le. A tankerületi igazgató megállapította, hogy az Iskola új intézményvezetője minden esetben a jogszabályoknak megfelelően járt el a magántanulóvá nyilvánítási eljárások során. A jövőbeli jogsértések megelőzése érdekében a fenntartó tankerületi központ megadja a pedagógusoknak és az intézményvezetőnek a megfelelő szakmai segítséget és felügyeli az Iskola jogszabályoknak megfelelő működését.

A Kornisné Liptay Elza Szociális és Gyermekjóléti Központ válasza 2018. december 21-én, sürgetést követően érkezett. A központ vezetőjének álláspontja szerint a gyermekvédelmi jelzőrendszer hatékony működéséhez szükséges lenne, hogy a rendszer valamennyi tagja azonnal éljen jelzési kötelezettségével a járásközpontban működő család- és gyermekjóléti központok felé, amint észleli, hogy az adott településről elköltözött egy család és a gyermekek iskoláztatása bizonytalanra vált.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal Tiszavasvári Járási Hivatalának gyámhatóság vezetője sürgetést követően, 2018. december 10-én küldte meg válaszát, melyben kifejezte, hogy egyetért a jelentés megállapításaival. Erre tekintettel a gyámhivatal a jövőben fokozott figyelmet fordít arra, hogy a jelzőrendszerben dolgozó munkatársak hatékonyabban működjenek együtt a gyermekeket érintő eljárások során, hogy a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogát maradéktalanul biztosítsák.

C) A személyszállítást végző közszolgáltatók számlázási gyakorlatának vizsgálata

Az AJB-363/2018. számú ügyben egy alapítvány 2017-ben a Facebook közösségi felületen osztotta meg tapasztalatát a vasúti személyszállítás igénybevétele során felmerült számlaadási gyakorlattal kapcsolatban. Tanoda programja keretében a halmozottan hátrányos helyzetű, roma gyermekek tanulási nehézségeinek és egyéb hátrányainak csökkentésével foglalkozó alapítvány pályázati forrásból alkalmanként kirándulást és táboroztatást szervez a gyermekeknek. Egy ilyen programhoz kapcsolódó utazás lebonyolításakor a MÁV-Start Zrt. (MÁV) megtagadta az alapítvány számára a számlakiállítást, arra hivatkozva, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek részére vásárolt diákjegyek kedvezményes jegynek minősülnek, ezért az alapítvány nevére nem állítható ki számla.

Az ügy – az érintett hátrányos helyzetű, többségében roma gyermekek miatt – közvetetten kapcsolódik a nemzetiségi közösségek jogaihoz, illetve a nemzetiségi alapú diszkriminációhoz is, felvetve az alapjogsérelem és a jogi szabályozásban fennálló visszásság veszélyét.

Az ügy teljes körű megismerése és a felmerült ellentmondások tisztázása érdekében megkeresés ment a MÁV és az ugyanilyen jellegű személyszállítási tevékenységet végző VOLÁN Egyesülés vezérigazgatója, valamint az ügyben akkor illetékes nemzeti fejlesztési miniszter felé. A megkeresett szervek vezetői az utazási kedvezménnyel kapcsolatos hatályos jogszabályok rendelkezéseire hivatkozva indokolták a személyszállítást végző közszolgáltatók jogszerű eljárását a számlakiállítás elutasításakor. Álláspontjuk szerint azokban az esetekben, amikor a közlekedési szolgáltató nem veheti igénybe a szociálpolitikai menetdíj-támogatást, kizárólag teljes árú jegyről lehet számlát kiállítani. A közforgalmú személyszállítási utazási kedvezmények köre esélyegyenlőség megteremtését elősegítő támogatásnak tekinthető. Ez a támogatási forma egy ex gratia juttatás, amelyet a jogalkotó életkor, szociális vagy egyéb társadalmi hátrány okán rászoruló személyek részére – általános, illetve meghatározott célú utazásai elérhetősége vagy megkönnyítése céljából – utazási kedvezményként biztosít. A közforgalmú személyszállítási utazási kedvezményekről szóló 85/2007. (IV. 25.) Korm. rendelet rögzíti, hogy az utazási kedvezmények igénybevétele kizárólag természetes személyek jogosultak.

A személyszállítási szolgáltatásokról szóló 2012. évi XLI. törvényben (Szsztv.) határozták meg a menetrend szerinti közforgalmú személyszállítási szolgáltatások igénybevételekor államilag biztosított utazási kedvezmények miatt keletkező szolgáltatói bevételkiesés ellentételezésének formáját, a szociálpolitikai menetdíj-kedvezményt. Ezt a közlekedési szolgáltató kizárólagosan a természetes személyek után igényelheti, a korábbi és a jelenlegi szabályozás értelmében az ellentételezésre a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek által vásárolt jegyek, bérletek után főszabály szerint nem tarthatnak igényt. Ez alól az Szsztv. 33. § (4) bekezdése azt a kivételt engedélyezi, hogy a nevelési-oktatási vagy gyermekvédelmi szakellátási feladatot ellátó intézménnyel jogviszonyban álló gyermek, tanuló, ellátott részére a tankerületi központ által fenntartott intézmény esetében a tankerület, egyéb esetben az intézmény vagy annak fenntartója utazási kedvezményt vehet igénybe. Az említett intézmények tehát a közfeladatuk ellátásával összefüggésben, a tanulók kedvezményes utazásáról kérhetnek számlát, a közlekedési szolgáltatók pedig jogosulttá válnak az ezeket kompenzáló szociálpolitikai menetdíj-kedvezmény igénylésére is.

A kivételek között azonban nem szerepelnek azok a nevelési-oktatási, gyermekvédelmi közfeladatokat ellátó közhasznú társadalmi szervezetek, amelyek a nevelési-oktatási, gyermekvédelmi intézményekhez hasonlóan a közfeladataik ellátása érdekében szeretnének –

például a tanodai programban részt vevő – gyermekek részére kedvezményes árú jegyeket, bérleteket vásárolni. A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium vizsgálat során kifejtett álláspontja szerint a közhasznú feladat-ellátás ellenőrizhetetlensége miatt az Szsztv. 33. § (4) bekezdés c) pontjában foglalt kivételeknek a társadalmi szervezetekre való kiterjesztése a visszaélések lehetőségét teremtené meg.

Az ügyben a biztos és a biztoshelyettes a jogi személyeket, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteket érintő kivételek tekintetében szükségesnek tartották az egyenlő bánásmód követelményének vizsgálatát. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata értelmében ugyanis tilos az azonos szabályozási körbe vont jogalanyok közötti, olyan alkotmányos indok nélkül tett megkülönböztetés, amelynek következtében egyes jogalanyok hátrányos helyzetbe kerülnek. Az ex gratia juttatások esetén a jogalkotó széles mozgástérrel rendelkezik, az alkotmányosság feltétele azonban, hogy ésszerű oka legyen az összehasonlítható helyzetben lévő jogalanyok közötti különbségtételnek, jelen esetben ugyanazt a közfeladatot ellátó jogi személyek közötti megkülönböztetésnek.

A jelentés szerint az érvelés, amely szerint az utazási kedvezményeknek a társadalmi szervezetek általi célhoz kötött igénybevétele nem ellenőrizhető megfelelően, nem fogadható el, hiszen a társadalmi szervezetek gazdálkodásának ellenőrzését részletesen szabályozza az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény (Civiltv.), és szükség szerint az Szsztv.-ben, illetve a kapcsolódó jogszabályokban az ellenőrzésre vonatkozóan speciális rendelkezések is meghatározhatók.

Mindezekre figyelemmel az alapvető jogok biztosa és a nemzetiségi biztoshelyettes megállapították, hogy a nevelési-oktatási, gyermekvédelmi közfeladatokat ellátó társadalmi szervezetek kizárása a kivételek közül indokolatlan megkülönböztetést eredményez, így a jogalkotó mérlegelése nem felel meg az ex gratia juttatásokkal szemben támasztott alkotmányossági mércének, és az Alaptörvény XV. cikkében rögzített egyenlő bánásmód követelményével összefüggő visszásságot eredményez. A biztos és a biztoshelyettes a feltárt visszásság orvoslása érdekében felkérték az innovációs és technológiai minisztert, hogy fontolja meg – szükség esetén az érintett miniszterek bevonásával – az Szsztv. 33. § (4) bekezdés c) pontjában meghatározott kivételek bővítését, illetve a kapcsolódó jogszabályok szükség szerinti módosítását annak érdekében, hogy a nevelési-oktatási, gyermekvédelmi közfeladatokat ellátó közhasznú társadalmi szervezeteknek is lehetőségük legyen a Kedvezményrendeletben jelzett utazási kedvezmények jogszerű igénybevételére.

A beszámoló elkészítéséig az innovációs és technológiai miniszter a jelentésben megfogalmazott felkérésre még nem reagált.

D) Rendőrségi előállítás, valamint szabálysértési elzárás végrehajtásának jogszerűségével kapcsolatos vizsgálat

Az AJB-378/2018. számú ügyben a büntetőügyek között már említett kiemelt ügyben a panaszos sérelmezte, hogy az igazoltatását követően annak ellenére állították elő a rendőrségre, hogy a szabálysértési eljárásban kiszabott pénzbírságot már egy hónappal korábban megfizette. A panaszos azt is kifogásolta, hogy a más szabálysértési ügyekben rá kiszabott pénzbírságok helyébe lépő elzárást annak ellenére hajtották végre, hogy a pénzbírságokat már a második letöltött nap során megfizette a hozzátartozója. Sérelmezte továbbá, hogy sem a keletkezett túlfizetést, sem az elzárás megkezdésekor nála lévő pénzüsszeget nem kapta vissza a szabadulásakor. A panaszos

ügy vélte, hogy az érintett szervek eljárása során tapasztalt jogsérelmek összefüggésben állhatnak roma származásával is.

A vizsgálat keretében a biztoshelyettes tájékoztatást kért a Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK), a Nyíregyházi Rendőrkapitányság, a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, valamint az Országos Rendőr-főkapitányság vezetőitől. Az első sérelmezett ügyben a panaszost a Készenléti Rendőrség beosztottai érvényes körözés alapján állították elő a VIII. Kerületi Rendőrkapitányságra. Noha a panaszos az igazoltatásakor felmutatta a pénzbírság befizetését igazoló feladóvevényt, a rendőrök a helyszínen nem tudták ellenőrizni, hogy a befizetés valóban a körözés alapjául szolgáló szabálysértési eljárásban történt-e meg, ezért a panaszos előállítását nem mellőzhették. Az előállítást követően a rendőrök felvették a kapcsolatot a körözést elrendelő Nyíregyházi Rendőrkapitánysággal, és amint igazolódott, hogy a körözés oka már megszűnt, a panaszost nyomban szabadon bocsátották. A panaszossal szemben foganatosított rendőri intézkedésekre ennél fogva jogszerűen került sor, így alapvető jogot érintő visszásság fennállása nem volt megállapítható.

Az országos rendőr-főkapitány kiemelte ugyanakkor, hogy a Nyíregyházi Rendőrkapitányság részéről mulasztás történt, mert a panaszossal szemben elrendelt személykörözés visszavonása érdekében – legkésőbb a kiszabott pénzbírság megfizetése tényének a Robotzsaru rendszerben történő megjelenését követő munkanapon – intézkednie kellett volna. A hasonló esetek megelőzése érdekében a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője utasította a Nyíregyházi Rendőrkapitányság vezetőjét, hogy a szabálysértési ügyekben elrendelt körözések esetén napi rendszerességgel történjen a helyszíni bírság, illetve pénzbírság megfizetésének ellenőrzése, és ennek alapján a körözések haladéktalan visszavonása.

Közös jelentésükben az ombudsman és helyettese mindezekre tekintettel megállapították, hogy a Nyíregyházi Rendőrkapitányságnak a panaszos előállításához vezető mulasztása visszásságot okozott a szabadsághoz és személyi biztonsághoz való joggal összefüggésben. A felettes rendőri szervek által megtett intézkedésekre figyelemmel a biztos és helyettese ugyanakkor az ügyben további intézkedést nem kezdeményezett.

A másik sérelmezett ügyben a panaszost – 12+2 nap szabálysértési elzárás végrehajtása céljából – 2017. május 4-én vezették elő a VIII. Kerületi Rendőrkapitányságra, ahonnan a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetbe szállították. A szabálysértési hatóságként eljáró VII. Kerületi Rendőrkapitányság másnap, 12:15-kor telefax útján értesítette a büntetés-végrehajtási intézetet arról, hogy a panaszos hozzátartozója a kiszabott pénzbírságot maradéktalanul megfizette. Tekintettel arra, hogy a két nap letöltött elzárás miatt 10.000 Ft túlfizetés keletkezett, ennek rendezésére a szabálysértési hatóság a BRFK felé intézkedést kezdeményezett. A hozzátartozó ugyanakkor a fenti bírság mellett egy másik, a Nyíregyházi Rendőrkapitányság szabálysértési eljárásában kiszabott, 2 nap elzárásra átváltoztatott pénzbírságot is befizetett, ezért a VII. Kerületi Rendőrkapitányság az ezt igazoló csekkszelvényt haladéktalanul elfaxolta a Nyíregyházi Rendőrkapitányságnak abból a célból, hogy a szabadítás tárgyában a büntetés-végrehajtási intézettel vegyék fel a kapcsolatot. A Nyíregyházi Rendőrkapitányság a büntetés-végrehajtási intézetet a bírság megfizetéséről – a Robotzsaru rendszerén keresztül – 2017. május 5-én 13:02-kor értesítette. A büntetés-végrehajtási intézet a VII. Kerületi Rendőrkapitányság értesítését követően a fennmaradó 2 nap elzárás végrehajtását kezdte meg. A Nyíregyházi Rendőrkapitányság értesítése május 5-én, pénteken a hivatali munkaidő után érkezett meg, ezért arról a Bűnügyi Nyilvántartó Csoport nem szerzett tudomást. Az értesítés észlelésének hiányában a panaszost csak május 7-én szabadították a büntetés-végrehajtási intézetből.

Az 57/2014. (XII. 5.) BM rendelet 5. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ha az elkövető a pénzbírságot az átváltoztató bírósági határozat büntetés-végrehajtási intézettel való közlését követően megfizeti, erről a szabálysértési hatóság a büntetés-végrehajtási intézetet haladéktalanul – rövid úton is – értesíti. Tekintettel arra, hogy a „rövid úton” történő értesítés pontos mibenlétét egyik irányadó jogszabály sem határozza meg, a Nyíregyházi Rendőrkapitányság alappal feltételezhette, hogy a fentiek szerinti elektronikus értesítés módja megfelel a vonatkozó előírásoknak. Mindezekre tekintettel a biztos és a biztoshelyettes megállapították, hogy mind a két szabálysértési hatóság (a VII. Kerületi, illetve a Nyíregyházi Rendőrkapitányság) a jogszabályban foglaltak szerint haladéktalanul értesítette a büntetés-végrehajtási intézetet arról, hogy az elkövető a pénzbírságot megfizette, ennél fogva az eljárásuk nem okozott alapvető joggal összefüggő visszásságot.

Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője meghatározta a Nyíregyházi Rendőrkapitányság vezetője részére, hogy a szabálysértési elzárást foganatosító szerveket az elzárás (további) végrehajtási feltételeinek megszűnése esetén haladéktalanul és olyan módon értesítsék, hogy a közlés tudomásul vételéről minden esetben – utólagosan igazolható módon – visszacsatolás is történjen. Az országos rendőr-főkapitány pedig jelezte, hogy a szakirányítás eszközeivel gondoskodik arról, hogy az elzárást foganatosító büntetés-végrehajtási intézetek értesítése országosan egységesen, olyan módon történjen, hogy az értesítő szerv meggyőződhessen a közölt információknak a címzett általi átvételéről.

A Nyíregyházi Rendőrkapitányság értesítése alapján a büntetés-végrehajtási intézetnek azonnal intézkednie kellett volna a panaszos szabadításáról. Tekintettel azonban arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben munkaszervezési okokból az értesítést nem észlelték és a szükséges intézkedéseket nem tették meg, a panaszost további két napon keresztül a vonatkozó jogszabályok megsértésével tartották fogva. Mindezek alapján a jelentés megállapította, hogy a büntetés-végrehajtási intézet mulasztása visszásságot okozott a panaszos szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jogával összefüggésben, ezért a biztos és a biztoshelyettes – a visszásság jövőbeni elkerülése érdekében – ajánlással fordultak a büntetés-végrehajtás országos parancsnokához. Felkérték, gondoskodjon róla, hogy az irányítása alá tartozó büntetés-végrehajtási intézetekben a jövőben fokozott körültekintéssel biztosítsák a fogvatartottak szabadulásával kapcsolatos értesítések azonnali észlelését, illetve ezek alapján haladéktalanul tegyék meg a szükséges intézkedéseket.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka válaszában jelezte, hogy az alapvető joggal összefüggő visszásság jövőbeni megelőzése érdekében az Országos Parancsnokság megteszi a szükséges intézkedéseket és gondoskodik a fogvatartottak büntetés-végrehajtási jogviszonyát érintő értesítések azonnali észlelésének biztosításáról, valamint a továbbképzések során a vizsgálat megállapításait esettanulmányként is feldolgozzák. Az elzárás megkezdésekor a panaszos birtokában levő pénzösszeg kiadásával kapcsolatban azt lehetett megállapítani, hogy a letéti pénzként átvett összeget nem adták ki a panaszos részére a szabadulásakor, a büntetés-végrehajtási intézet a mulasztást csak hetekkel később pótolta. Az intézet parancsnoka az eset kapcsán jelezte, hogy intézkedik annak érdekében, hogy a jövőben elkerülhetőek legyenek a hasonló mulasztások. A biztos és a biztoshelyettes jelentésükben megállapították, hogy a büntetés-végrehajtási intézet a letéti pénz kiadásának elmulasztásával megsértette a vonatkozó jogszabályokat, amivel a panaszos tulajdonhoz való jogával összefüggő visszásságot okozott. Az

intézetparancsnok által kezdeményezett intézkedésre tekintettel további intézkedést nem tartottak szükségesnek.

A panaszos túlfizetésének visszatérítése kapcsán megállapítható, hogy annak rendezése érdekében az érintett szabálysértési hatóság haladéktalanul megfelelő intézkedést kezdeményezett.

A rendelkezésre álló dokumentumok alapján nem merült fel arra utaló tény vagy körülmény, hogy az eljáró hatóságok a panaszos roma származása miatt megsértették volna az egyenlő bánásmód követelményét, ezért ezzel összefüggésben visszásság fennállása sem volt megállapítható.

E) A megkeresett szerv együttműködési kötelezettségének megszegése miatti vizsgálat az AJB-3540/2018. számú ügyben

A nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes feladat- és hatáskörénél fogva a magyarországi nemzetiségi közösségek képviselőjét a legmagasabb területi szinten ellátó országos nemzetiségi önkormányzatokkal, ezek elnökeivel és az Országgyűlés nemzetiségi képviselőjével és szószólóival is folyamatosan munkakapcsolatban áll. Az együttműködés a joggyakorlatban jelentkező átfogó problémák megfigyelése, elemzése és az érintetteknek történő jelzése mellett az egyes nemzetiségek egyedi helyzetéből fakadó kérdésekre, illetve egyedi problémákra is kiterjed.

A 2018 nyarán tartott munkamegbeszélés során az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságának alelnöke, a roma nemzetiségi szószóló egy etesi cigány család érdekében – a fiuk eltemetetésével kapcsolatos problémák miatt – kért segítséget a biztoshelyettestől. A szószóló arról számolt be, hogy 2018 júniusában Etes községben elhunyt egy roma származású lakos, akit a hozzátartozói az önkormányzat tulajdonában és fenntartásában álló temetőben kívántak eltemettetni, nehéz anyagi és szociális helyzetükre tekintettel az önkormányzat támogatását igényelve. A panasz szerint a temetési hely kijelölését, valamint annak kiadását követően az önkormányzat arra kötelezte, illetve hívta fel a családot, hogy a sírhelyet helyezték át, és a temető távolabbi pontján temettessék el a hozzátartozójukat. Tekintettel arra, hogy a temetkezési vállalkozó aznap már nem tudta kiásatni az újabb sírt, így – barátaik és hozzátartozóik segítségével – a család tagjai saját maguk tették azt meg.

A panaszosok szerint azért került minderre sor, mert az általuk előkészített sírhely melletti temetési hely látogatói felháborodtak azon, hogy roma nemzetiségű elhunytat temetnek a hozzátartozójuk mellé, és ennek hangot is adtak a települési önkormányzatnál. A sírhely áthelyezési felhívás, illetve kötelezés – az érintettek és a szószóló véleménye szerint – a család roma származásával függött össze. Az emberi méltósághoz való jog, a kegyeleti jog, valamint az egyenlő bánásmód követelményét sértő eljárás miatt kértek vizsgálatot.

Tekintettel arra, hogy visszásság gyanúja merült fel, a nemzetiségi biztoshelyettes – az alapvető jogok biztosának egyetértésével – vizsgálatot indított az ügyben. Az eljárásuk során megkeresték Etes Község Polgármesterét, valamint a nemzetiségi szószóló által megjelölt, az ügyben érintett temetkezési vállalkozót, és részletes tájékoztatást kértek a megtett intézkedésekről.

A temetkezési vállalkozó a megismételt megkeresésre válaszolva megerősítette a panaszban foglaltakat. A polgármester azonban a megkeresésekre – a sürgetések ellenére – a közös jelentés kiadásának napjáig semmilyen formában nem válaszolt. Az Ajb. 25. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa, valamint helyettesei vizsgálataik lefolytatása, illetve azok megtervezése érdekében a vizsgált hatóság, a vizsgált hatóság vezetője, a vizsgált hatóság felügyeleti szervének vezetője, a kért vizsgálat lefolytatására jogszabály által egyébként feljogosított szerv vezetője, valamint a vizsgált hatóság munkatársa a 21. § (1) bekezdésében

meghatározott esetekben az alapvető jogok biztosával és helyetteseivel együttműködik. Ugyanezen szakasz (2) bekezdése szerint, ha a vizsgált hatóság az együttműködéssel kapcsolatos kötelezettségét megalapozott indok nélkül nem vagy késedelmesen teljesíti, az alapvető jogok biztosa e tény jelentésben rögzíti, és azt az éves beszámolójában külön kiemeli.

Etes Község Önkormányzatának polgármestere a törvényen alapuló válaszadási, azaz együttműködési kötelezettségének megalapozott indok nélkül nem tett eleget.

Az alapvető jogok biztosa és a nemzetiségekért felelős helyettese hangsúlyozta, hogy a kegyeleti jogot érintő panasszal kapcsolatban elegendő információ hiányában érdemi vizsgálatot nem tudtak lefolytatni.

Mindezekre figyelemmel a jelentésükben megállapították, hogy a megkereséseik teljesítésének elmaradása akadályt jelentett a vizsgálatuk folytatásában, továbbá korlátozta őket az alkotmányos jogkörük gyakorlásában, ami a jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okozott.

A biztos és a biztoshelyettes a feltárt visszásság orvoslása érdekében felkérte a polgármestert, hogy a vizsgálatuk érdemi befejezése érdekében nyújtson részletes tájékoztatást a kiküldött megkereséseikben foglaltakról és az esetleges jövőbeni megkereséseikre a válaszadási kötelezettségének minden esetben tegyen eleget. Felkérték továbbá a Nógrád Megyei Kormányhivatalt vezető kormány megbízottat, hogy a rendelkezésére álló eszközökkel élve intézkedjen annak érdekében, hogy az alapvető jogok biztosa és helyettesei megkereséseinek a vizsgált, valamint valamennyi, Nógrád megyében működő helyi önkormányzat határidőben és teljes körűen tegyen eleget.

A jelentésben megfogalmazott felkérések megvalósításával összefüggésben a vizsgált szervek a következő tájékoztatást nyújtották:

A Nógrád Megyei Kormányhivatalt vezető kormány megbízott – válaszlevele szerint – a jelentés alapján megállapította, hogy mulasztás történt. Erre figyelemmel felhívta Etes Község polgármesterét, hogy a jelzett ügyben a válaszadási kötelezettségének haladéktalanul tegyen eleget. Egyben felhívta a polgármester figyelmét arra is, hogy amennyiben nem tesz eleget a Mötv. 133. § (1) bekezdés szerint információadási kötelezettségének, a Kormányhivatal a Mötv. 132. § (1) bekezdés l) pontja alapján törvényességi felügyeleti bírságot, a 132. § (1) bekezdés i) pontja alapján fegyelmi eljárást kezdeményezhet a polgármesterrel szemben Etes Község Önkormányzata Képviselő-testületénél. Tekintettel arra, hogy a polgármester időközben az információkérésének eleget tett, törvényességi felügyeleti intézkedést nem kezdeményeztek vele szemben. A kormány megbízott – a jelentés felkérésének megfelelően – körlevélben felhívta Nógrád megye valamennyi önkormányzata polgármestereinek, jegyzőinek figyelmét, hogy az Ajbt. 25. § (1) bekezdésében előírt együttműködési kötelezettségüknek megfelelően az alapvető jogok biztosa vizsgálati lefolytatásával kapcsolatban tett megkeresésnek maradéktalanul és határidőben tegyenek eleget.

A polgármester a kiküldött jelentésre soron kívül válaszolt, így a biztoshelyettes a roma nemzetiségi panaszost érintő temetkezési ügyben 2019-ben folytatja a vizsgálatát.

F) A Tarnazsadányi Tagiskola épületegyüttesének rossz állapotával és infrastrukturális fejlesztésének elmaradásával kapcsolatos vizsgálatról készült közös jelentés utóélete

A 2017. évi beszámolóban a nemzetiségi biztoshelyettes részletes tájékoztatást nyújtott az alapvető jogok biztosa és a nemzetiségi biztoshelyettes – az Erdőteleki Mikszáth Kálmán Általános Iskola Tarnazsadányi Tagiskolájának infrastrukturális problémái és hiányosságai miatt – hivatalból indított közös vizsgálatáról.

A biztoshelyettes sajtóhírekből értesült az általános iskolában kialakult súlyos közegészségügyi állapotokról. A cikkek elsődlegesen az iskola udvarán található vizesblokk tarthatatlan körülményeire hívták fel a figyelmet. Emellett jelezték, hogy a köznevelési intézmény épületegyüttesének, udvarának, kerítésének rossz állapota is gondot okoz, hasonlóképpen a tornaterem hiánya is.

A tankerületi központ fenntartóként 2016-ban a kifogásolt vizesblokk elégséges működéséhez szükséges felújítási és karbantartási munkálatait elvégeztette, a kapcsolódó problémák alaposabb feltárása érdekében azonban 2017-ben szükségessé vált ombudsmani vizsgálat indítása. A teljes körű vizsgálatot követően kiadott közös jelentés megállapította, hogy az infrastrukturális hiányosságok a gyermeki és oktatási jogok, valamint az emberi méltósághoz fűződő alapjogok sérelmének közvetlen veszélyével járó visszásságot eredményeztek. A tárgyi és személyi feltételek hiányában a tarnazsadányi általános iskolában nevelő-oktató tevékenységet végző tagintézmény-vezető és pedagógusok legjobb szándéka ellenére sem biztosított a minőségi oktatás, valamint a különböző oktatási szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés.

A rendelkezésre álló adatok, dokumentációk és a helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az intézménybe járó tanulók túlnyomó többsége – a község lakosságához hasonlóan – roma származású. A jelentés hangsúlyozta, hogy a területi hátrányok és roma származás alapján is elkülönülő köznevelési intézmények esetében a deszegregációs politika legfontosabb eszköze a minőségi nevelés-oktatás biztosításához szükséges infrastrukturális, tárgyi és személyi feltételek megteremtése, fejlesztése kell, hogy legyen.

A jelentés célként fogalmazta meg, hogy az érintett és illetékes hatóságok a saját hatáskörükben eljárva mielőbb és teljes körűen szüntessék meg a felmerült alapjogi visszásságot, azaz a rendelkezésükre álló eszközökkel soron kívül nyújtsanak segítséget a tarnazsadányi általános iskola infrastrukturális fejlesztéséhez.

2018-ban a nemzetiségi biztoshelyettes nyomon követte a jelentésben kezdeményezett felújítás megvalósítását. A Klebelsberg Központ elnökének tájékoztatása szerint 2018 márciusában az Egri Tankerületi Központ pályázatot nyújtott be a Klebelsberg Központ belső, infrastrukturális fejlesztést előirányzó pályázati felhívására, amely pozitív elbírálásban részesült. Ennek eredményeként az Egri Tankerületi Központ 80 millió forint – egyszeri jelleggel biztosított – költségvetési támogatásban részesült, amelyet 20 millió Ft tankerületi költségvetési forrással is kiegészített, amelyet a Tarnazsadányi Tagiskola további infrastrukturális fejlesztésére fordított. Emellett a korábbi tájékoztatásoknak megfelelően a 2018. évben további fejlesztésként a Tagiskola főépületének bővítése is megtörtént, ami egy akadálymentesített mellékhelyiség hozzáépítésével valósult meg, 30 millió Ft értékben.

2018. november 29-én ünnepélyes keretek között került sor a tarnazsadányi általános iskola felújított épületegyüttesének átadására. A felújítás eredményeként elkészült a főépülethez csatolt új vizesblokk, de kicserélték a nyílászárókat és a tantermek épületegyüttesének szigetelését is, valamint újjáépítették a tetőszerkezetet is.

Az általános iskola épülete a felújítás előtt és ma – Tarnazsadány

A 130 millió Ft összköltségű beruházást az Egri Tankerületi Központ és a Klebelsberg Központ finanszírozta, kezdeményezői pedig a fenntartók és az intézményvezető mellett a kiadott jelentés révén a nemzetiségi ombudsmanhelyettes volt.

A tarnazsadányi általános iskola felújítása jó példa arra, hogy amennyiben az alapvető jogok biztosa és a nemzetiségi biztoshelyettes közös jelentésében megállapított intézkedési javaslatokat az illetékes szervek nyitottan fogadják, akkor térségi és intézményközi összefogással hatékonyan orvosolhatók olyan problémák is, amelyek egyébként korábban hosszabb időn keresztül megoldatlanok maradtak. A fejlesztéseknek köszönhetően az iskolában jelentősen javulnak az oktatási feltételek, amelyek várhatóan a nevelés-oktatás minőségének emelkedését is eredményezhetik.

G) A kiegészítő nemzetiségi nevelésben-oktatásban részt vevő tanulók osztályzatainak beszámításával kapcsolatos vizsgálatról készült jelentés utóélete

Az alapvető jogok biztosa és a nemzetiségi biztoshelyettes 2017-ben közös jelentéssel zárta a kiegészítő nemzetiségi oktatásban részt vevő tanulók osztályzatainak beszámításával kapcsolatos vizsgálatot. A jelentés rámutatott azokra a problémákra, amelyek akadályozták a kiegészítő nemzetiségi nevelés-oktatásban vendégtanulóként kapott értékelések, osztályzatok iskolai tanulmányba történő beszámítását és iskolai bizonyítványba történő bejegyzését a tankötelezettség teljesítését biztosító, nemzetiségi nevelés-oktatást nem folytató általános iskolák esetében.

Megállapítást nyert, hogy a panaszügyekben kifogásolt és a jelentésben részletesen kifejtett kiegészítő nemzetiségi nevelés-oktatást érintő szabályozás gyakorlati végrehajtásának nehézsége és ellentmondásossága, valamint a vendégtanulói jogviszony szabályozási hiányossága a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményének közvetlen veszélyével járó visszásságot idézett elő.

A jelentés a feltárt visszásság megszüntetése érdekében azt javasolta az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága Köznevelési és kulturális albizottságának, hogy – ugyanerre az EMMI-t is felkérve – tekintse át a kiegészítő nemzetiségi nevelés-oktatással, valamint vendégtanulói jogviszonnyal összefüggésben feltárt szabályozási és jogalkalmazási hiányosságokat, és azokhoz kapcsolódóan szakmai meggyőződése alapján alakítsa ki az álláspontját és javaslatát. A jelentést az albizottság 2017. október 26-án tárgyalta meg. Szakmai álláspontja alapján az egységes jogértelmezés és joggyakorlat kialakítása érdekében pontosítani szükséges a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve

kiadásáról szóló 17/2013. (III. I.) EMMI rendelet 8. § (10) bekezdését. Az EMMI kezdeményezésére a rendelet jelzett szakaszát 2018. március 28-tól a biztos és biztoshelyettes jelentésére figyelemmel a következőképpen módosították:

8. § (10) bekezdés: *„A tanuló kérheti a kiegészítő nemzetiségi nevelés-oktatásban szerzett osztályzatainak rögzítését a törzslapon és a bizonyítványban abban az iskolában, ahol tankötelezettségét teljesíti, vagy a tankötelezettség megszűnését követően nappali rendszerben a tanulmányait folytatja, feltéve, ha a vendégtanulói jogviszonyban és a tanulói jogviszonyban folytatott tanulmányok azonos évfolyamra esnek. Ebben az esetben alkalmazni kell a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló miniszteri rendelet vendégtanulókkal kapcsolatos rendelkezéseit, és a tanulót – kérelemre – fel kell menteni az idegen nyelv tanulása alól.”*

5.2. Elvi állásfoglalások

A. A nemzetiségi közösségek szerepéről a helyi és regionális gazdaságfejlesztésben, turizmusban – a Szlovén Mintagazdaság példája alapján – kiadott 1/2018. számú elvi állásfoglalás

A nemzetiségi biztoshelyettes 2018. június 1-jén állásfoglalást adott ki a nemzetiségi közösségek szerepéről a helyi és regionális gazdaságfejlesztésben, turizmusban a Szlovén Mintagazdaság példája alapján. Az állásfoglalás célja, hogy a Szlovén Mintagazdaság programot, a nemzetiségi önszerveződés és együttműködés pozitív, modellértékűnek tekinthető példájaként megismertesse a szélesebb nyilvánossággal.

A felsőszölnöki Szlovén Mintagazdaság olyan, nemzetiségi összefogással létrehozott és működtetett projekt, amely nem csak az érintett nemzetiségi közösség építéséhez, identitásának erősítéséhez járul hozzá, de elősegíti a helyi lakosság megtartását, erőteljes hatást gyakorol arra, hogy az érintett táj visszanyerje eredeti jellegét, és a környezet megóvásával hozzájárul a jövő generációk örökségének fennmaradásához. A Mintagazdaság elősegíti a rendelkezésre álló természeti erőforrások hasznosítását, a helyi gazdálkodási formák eredeti funkcióinak továbbélését, megújulását és a térségi, ún. szelíd turizmus fejlődését. Létrejötté és működése hozzájárul nem csak a magyarországi szlovén közösség tagjainak jólétéhez, de a térség fenntartható fejlődéséhez is.

A Mintagazdaság a varázslatos Rábavidék természeti és kulturális adottságaira építve jött létre úgy, hogy közben működésével tovább gazdagítja a táj és a környezet nyújtotta lehetőségeket és megerősíti a vidéken élő szlovén közösség összetartozását. A Szlovén Rábavidék a természeti értékek mellett kiemelkedő néprajzi, kultúrtörténeti értékeket is hordoz. A helyi szlovén lakosság elvitathatatlan érdeme, hogy a különleges adottságú környezetet maga is természeti kincsnek őrzi. A Mintagazdaságnak helyet adó Felsőszölnök Magyarország legnyugatibb települése a határ tövében, lakosságának több mint 90%-a szlovén nemzetiségű. A festői környezetben fekvő település mindvégig megőrizte hagyományos szlovén kultúráját és archaikus szlovén nyelvjárását.

A Mintagazdaság létrehozásának egyik alapvető célja az volt, hogy a már régóta műveletlenül hagyott földeken újra elinduljon a termelés, ami nem csak a helyi gazdák aktivizálódását segítette elő, de azt is, hogy a táj visszanyerje eredeti mozaikos jellegét. A program abból a felismerésből indult el, hogy a természeti adottságok kihasználása, a gazdák földhöz történő visszavezetése elősegíti a turizmus, egyben a térség fejlődését, és ezzel a helyi szlovén közösség hagyományainak, kultúrájának továbbélését.

A beruházás finanszírozója Szlovénia Agrár és Környezetvédelmi Minisztériuma, valamint a Szlovén Kormány Határon Túli Szlovének Hivatala volt, míg a Mintagazdaság fejlesztését az Európai Unió egyik pénzügyi forrása, az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) támogatja. A Mintagazdaságot a Magyarországi Szlovének Szövetsége által alapított Szlovén Vidék Közhasznú Nonprofit Kft. működteti, szoros együttműködésben az Országos Szlovén Önkormányzattal és a helyi szlovén közösséggel.

A 24 hektáros Mintagazdaság központja ma egy 250 négyzetméter alapterületű, kétszintes épület, amelynek alsó szintjén egy húsfeldolgozó és több gyümölcsraktár kapott helyet, felső részében egy 45 fős étterem, tetőterében pedig vendégszobák találhatók (két darab négyfős apartman és egy kétágyas szoba fürdőszobával). A Mintagazdaságban állattartás, földművelés és gyümölcsstermesztés folyik jelenleg a turisztikai tevékenységen kívül, ami a helyi gasztronómiai hagyományokra támaszkodva alakítja ki kínálatát. A Mintagazdaság egyik fő célkitűzése, miszerint a helyi gazdákat érdekeltté kell tenni a termelésben, piacot biztosítva számukra, már most megvalósulni látszik. A Mintagazdaság elősegíti a Szövetség azon célkitűzésének megvalósulását is, hogy a Rábavidék fejlesztésével hozzájáruljon annak lakosságmegetartó erejéhez.

A Mintagazdaság rendszeresen teret biztosít számos, a helyi szlovén kultúra és hagyomány ápolását szolgáló kulturális rendezvénynek, így hozzájárul a nemzetiségi közösség identitásának erősítéséhez. A Mintagazdaság – programjai, szolgáltatásai révén – fontos színterévé vált a szlovén nemzetiség mindennapjainak. Az itt lebonyolított kulturális programokon minden generáció képviselteti magát, szerveznek kézműves és gasztronómiai műhelymunkákat is. A Mintagazdaságot rendszeresen látogatják óvodások, kisiskolások, de nagyon jó a kapcsolatuk a helyi fiatalokkal és a helyi egyesületekkel is. A rendezvények mindegyikének kifejezett célja az identitás és a nyelv megőrzése, a kultúra és a hagyományok ápolása. A résztvevők aktív nyelvhasználatát is elősegítő események kétnyelvűek, az előadók általában Szlovéniából érkeznek.

A Mintagazdaság folyamatos fejlesztése a Szlovén Vidék Közhasznú Nonprofit Kft. feladata, amit továbbra is határon átnyúló projektek segítségével old meg. A Mintagazdaság fejlesztését a Kft. több lépcsőben tervezi, a turizmus fejlesztésére az Interreg V-A Szlovénia–Magyarország Együttműködési Program (SI-HU) határon átnyúló projektek segítségével veszi igénybe. Az Interreg SI-HU Együttműködési Programot az ERFA az Európai Területi Együttműködés keretében támogatja.

Az elvi állásfoglalás kiadásának időpontjában kivitelezés alatt álló ún. Green Exercise projekt („Aktív turisztikai termékek fejlesztése a magyar–szlovén határtérség kulturális és természeti öröksége ismertségének növelése érdekében”) segítségével a Mintagazdaság szolgáltatásainak bővítése zajlik. A több partner összefogásával megvalósuló program keretében a magyar–szlovén határ mentén meglévő kulturális- és természetturisztikai kínálat határon átnyúló, közös népszerűsítése a cél, kiegészítve azt az egészséges életmód, fenntartható, környezetbarát közlekedési módok (elsősorban a kerékpározás) fontosságának hangsúlyozásával.

A Mintagazdaság soron következő, tervezett projektje az ún. Ethos Landprojekt. A program az etikus vagy szelíd turizmusra épít a helyi termelők bevonásával, így kapcsolódik a megye turisztikai célkitűzéseire is.

A Mintagazdaság bővülését, fejlesztését az Interreg SI-HU határon átnyúló Együttműködési Program segítheti. Ezek társfinanszírozására az ERFA Európai Területi Együttműködés (ETE) célkitűzése keretében kerül sor, amely a 2014–2020-as programperiódusban Magyarország és Szlovénia között zajló határon átnyúló együttműködések

támogatja. Az ETE átfogó célkitűzése az Európai Unió egészének harmonikus gazdasági, társadalmi és territoriális fejlődését támogatja.

A nemzetközi kapcsolatok kiépítése, ápolása szempontjából a település fontos találkozásponttá vált a három ország határára épült Mintagazdaság közvetítésével, amit az is jelképez, hogy Magyarország, Szlovénia és Ausztria közjogi méltóságai is érdeklődést mutattak a terület és a kezdeményezés iránt.

A Mintagazdaság program jó példája annak, hogy egy őshonos, több évszázados múlttal rendelkező nemzetiségi közösség összefogással, a történelmi hagyományokra építve, a helyi adottságok felismerésével és kiaknázásával hozzájárul nem csak saját identitásának ápolásához, továbbéléséhez, de a nemzeti értékek megővéséhez és a fenntartható fejlődés biztosításához is. Az Alaptörvény által garantált nemzetiségi közösségi jogok és az Európai Unió határokon átívelő programokat ösztönző politikája olyan keretlehetőségeket biztosít, amelyekben belül a területi adottságokat is figyelembe véve érdemes a hazánkban élő más nemzetiségi közösségeknek is olyan fenntartható modellekben gondolkodniuk, amelyek nem csak közösségi összetartozásukat, valamint az anyaországukkal fenntartott kapcsolatukat erősítik meg, de hozzájárulnak az adott térség fejlődéséhez is.

B. A nemzeti értékgyűjtés nemzetiségi tartalmairól kiadott, 2/2018. számú elvi állásfoglalás

Az elvi állásfoglalás kiadásával a nemzetiségi biztoshelyettesnek az volt a célja, hogy feltárja és bemutassa a nemzeti értékgyűjtés nemzetiségi tartalmakkal kapcsolatos helyi, megyei és országos gyakorlatát, valamint elősegítse, hogy a hazánkban élő nemzetiségi közösségek értékei beazonosítható és jól látható módon, növekvő mértékben jelenjenek meg nemzeti értékeink különböző gyűjteményeiben. Ennek érdekében párbeszédet kezdeményezett valamennyi érintett között.

A 2018-as év folyamán egyes nemzetiségi közösségek jelzései nyomán megvizsgálta az úgynevezett nemzeti értékgyűjtés gyakorlatát, és azt találta, hogy a különböző értéktárak egyáltalán nem, vagy alig jelenítenek meg nemzetiségekhez kapcsolódó értékeket. További tapasztalata volt, hogy ha van is nemzetiségi jelenlét a különböző értéktárak adatállományában, az alig látható, és nehezen, sokszor egyáltalán nem beazonosítható.

A vizsgálat során megkeresett nemzetiségi közösségek aggodalmukat fejezték ki azzal kapcsolatosan is, hogy a jelenlegi szabályozás mentén kialakult gyakorlatok a nemzetiségi kapcsolódású értékek nemzetiségi vonatkozását nem kiemelik, hanem sokkal inkább az érték „beolvadása” irányába hatnak. Amennyiben a nemzetiségek értékei úgy kerülnek besorolásra egy nagyobb rendszerbe, hogy a nemzetiségi múlt, kapcsolódás rögzítésére sem kerül sor, fennáll a veszélye annak, hogy hosszú távon az adott érték identitásmegőrző, és a nemzetiségi közösséget összekötő szerepe elvész.

A nemzeti értékgyűjtés mozgalma, amely a magyarság értékeinek összegyűjtését, összegzését és megjelenítését tűzte ki célul, a 2000-es évek elején indult útjára. Az Országgyűlés által 2012 áprilisában elfogadott, a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény (Hungarikum törvény) jelöli ki azokat a kereteket, amelyek mentén a hazánkban fellelhető értékekből különböző szintű, egymáshoz képest piramisszerűen elrendezett adatbázisok jönnek létre, amelyek települési, tájegységi, megyei, külhoni települési, külhoni tájegységi, külhoni nemzetrész vagy ágazati értéktárakban jelennek meg és válnak ezáltal nemzeti

értékké. A nemzeti érték bekerülhet aztán a Magyar Értéktárba, illetve kiemelt jelentősége esetén hungarikumként a Hungarikumok Gyűjteményébe.

Bár a jogszabály a nemzeti érték fogalmát kiterjeszti a hazánkban élő nemzetiségek értékeire is, önálló nemzetiségi értéktár létrejöttének lehetőségét nem teszi lehetővé, a nemzetiségekhez kötődő értékek a rendelkezésre álló kategóriák valamelyikében jelenhetnek meg. A nemzetiségi biztoshelyettes a vizsgálat során úgy találta, hogy a nemzetiségek egyelőre a helyüket keresik ebben a rendszerben, miközben az értékeket nyilvántartó különböző értéktárak gyakorlata nem, vagy alig segíti elő a nemzetiségi közösségek bekapcsolódását. Országosan kiegyenlítetlen a nemzetiségi közösségekkel való kapcsolat intenzitása, az értéktárak honlapjain található tájékoztató anyagok – egy-két kivételtől eltekintve – nem említik a nemzetiségeket, mint lehetséges értékteremtő közösségeket, és egyetlen olyan honlap sem található, amely rendelkezne önálló „nemzetiségi kötődésű értékek” kategóriával, vagy ahol szűrni lehetne a nemzetiségi kapcsolódásra.

Bár a jogszabály lehetővé teszi, hogy bárki javaslatot tehessen bármely, az adott településre, megyére jellemző értékre, és ez az érték lehet akár valamely nemzetiségi közösség értéke is, a javaslattételi űrlapon a nemzetiségi kötődés mint önálló kategória már nem jeleníthető meg. A nemzetiségek azon aggodalma tehát, hogy értékeik elveszhetnek a nagyobb rendszerben, megalapozott.

A magyarországi nemzetiségi közösségek asszimilációjának folyamata erős, az azonban, hogy ez milyen mértékben nő tovább, a társadalom közös felelőssége. A nemzetiségek nyelve, tárgyi és szellemi kultúrája, történelmi hagyományai olyan különleges értékek, amelyek megőrzése, ápolása és gyarapítása nem csak maguknak a nemzetiségi közösségeknek az alapvető joga, hanem a többségi társadalom érdeke is.

A kérdés kiemelt fontosságára és a szabályozás esetleges módosítási lehetőségeire tekintettel a nemzetiségi biztoshelyettes az állásfoglalásában azt javasolta, hogy az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága – az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetőinek bevonásával, illetve véleményük kikérésével – tekintse át a nemzeti értékgyűjtés nemzetiségi tartalmaival kapcsolatos jelenlegi gyakorlatot, és fontolja meg a szabályozás módosításával kapcsolatosan közös álláspont kialakítását.

C. „A nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülése a közszolgálati médiaszolgáltatás területén” című, 3/2018. számú elvi állásfoglalás

A nemzetiségi közösségek és a média viszonya más szempontból is kiemelt figyelmet élvezett 2018-ban: a nemzetiségi ombudsmanhelyettes még 2016-ban indított átfogó vizsgálatot a nemzetiségi jogok médiában történő érvényesüléséről, amely egyben a 2004-ben publikált ombudsmani nemzetiségi média-vizsgálat utóvizsgálataként is szolgált. Az elmúlt években a közszolgálati médiaszolgáltatás nemzetiségi műsorokat érintő problémáit a nemzetiségi képviselő és a szószólók, valamint az országos nemzetiségi önkormányzatok képviselői többször is felvetették. A nemzetiségi műsorok gyártásának kiszervezésével, valamint az átszervezésekkel összefüggésben konkrét panaszok is érkeztek a biztoshelyetteshez. A megyelátogatások során is megerősítést nyert, hogy a nemzetiségi médiával kapcsolatos, helyben felvetett problémák hasonlóak az országos szinten is jelzett gondokhoz.

Az átfogó vizsgálat keretében a biztoshelyettes a 2004-ben publikált nemzetiségi média-vizsgálat tapasztalatait vetette össze a jelenlegi helyzettel, illetve részleteiben is elemezte a közszolgálati médiaszolgáltató nemzetiségekkel kapcsolatos kötelezettségeinek napjainkban

történő tényleges megvalósulását. Az utóvizsgálat első szakaszában – az országos nemzetiségi önkormányzatoktól kapott tájékoztatások alapján – a nemzetiségi biztoshelyettes összeállította a közszolgálati nemzetiségi médiaszolgáltatás problématerképét, és ennek alapján a legfontosabb kérdésekben tájékoztatást kérő levéllel fordult az MTVA vezérigazgatójához is. 2017 nyarán – a vizsgálat következő szakaszában – a biztoshelyettes szakértői kerekasztal-beszélgetést szervezett az AJBH-ban a nemzetiségi jogok közmédiában való érvényesüléséről a nemzetiségi közmédia jelenlegi helyzetének alaposabb megismerése és a problémák megoldási lehetőségeinek megvitatása érdekében. 2017-ben és 2018-ban a közmédia vezetőivel az említett megkeresésen túl személyes egyeztetésekre is sor került. A hazai nemzetiségi médiahelyzet értékelésének nemzetközi kontextusba helyezése érdekében a biztoshelyettes részletesen áttekintette az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményének Tanácsadó Bizottsága által kiadott országjelentéseknek a nemzetiségek médiához való hozzáféréssel és a nemzetiségi jogoknak a médiában való érvényesülésével kapcsolatos megállapításait és ajánlásait mind Magyarország, mind pedig a szomszédos országok tekintetében.

A vizsgálat alapján elkészült elvi állásfoglalásban a nemzetiségi ombudsmanhelyettes megállapította, hogy a terület jogi szabályozása rendezett, a vizsgálat során feltárt problémák és visszasságok elsősorban a rendelkezések gyakorlati végrehajtásával, illetve az intézményrendszer működ(tet)ésével függnek össze. A gyakorlat ugyanis nem minden esetben veszi figyelembe a média és a szélesebb társadalmi környezet jellegéhez kapcsolódó speciális tényezőket, különös tekintettel a nemzetiségi műsorok sugárzási időpontjainak ütemezésére, a vétel és a minőség műszaki elérhetőségére, illetve az érintett közösségek igényeire és kifejezett kívánságaira. Ennek megfelelően az elvi állásfoglalásban kiemelt fókuszpontok a nemzetiségi közösségek és a közmédia vezetése közötti koordináció és kooperáció, a nemzetiségekről kialakuló médiakép, a nemzetiségi média infrastruktúrája, szervezete és finanszírozása, a nemzetiségi adásokhoz való technikai és organikus hozzáférés, illetve a nemzetiségi közmédiára vonatkozó átfogó stratégiai koncepció hiányának kérdései.

A fentiek alapján, a vizsgálattal érintett téma kiemelt fontosságára és a szabályozás módosítási igényeire, illetve lehetőségeire tekintettel a biztoshelyettes javasolta, hogy a közszolgálati médiaszolgáltató vezetése és a magyarországi nemzetiségek reprezentatív testületei között induljon valós és érdemi párbeszéd a helyzet áttekintése, a nemzetiségek részéről felvetett problémák érdemi vizsgálata és a megoldási lehetőségek megvitatása érdekében, továbbá az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága – az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetői és az érintett szakértők bevonásával – tekintse át a közszolgálati médiaszolgáltatással kapcsolatos jelenlegi helyzetet.

D. „A nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülése a hazai filmművészet és filmgyártás területén” című, 4/2018. számú elvi állásfoglalás

2018-ban a nemzetiségi biztoshelyettes egy másik, szintén a nemzetiségi kulturális autonómia egy speciális vonatkozását vizsgáló elvi dokumentumot is kidolgozott, ez az elvi állásfoglalás a hazai filmművészet és filmgyártás területén tekinti át a nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülését.

A nemzetiségi biztoshelyettes jelen állásfoglalását abból a célból adta ki, hogy a nemzetiségi jogok, különösen a nemzetiségi kulturális autonómia hazai filmművészet és filmipar területén történő érvényesülésének komplex helyzetét feltárja.

A film a művészi önkifejezés legsokoldalúbb eszköze, amelynek ugyanakkor a széles körű, szervezett és tartós nyilvánosság révén közvetlen társadalmi szemléletformáló hatása is lehet, így jelentős szerepe van a társadalmi kapcsolatrendszer alakításában. Emellett a művészet szabadsága és a művészek függetlensége olyan demokratikus alapelvek, amelyek tiszteletben tartása valamennyi állami intézmény kötelessége.

A nemzetiségi biztoshelyettes vizsgálata a nemzetiségi filmalkotások előállítását, terjesztését és megőrzését elősegítő, valamint a nemzetiségi filmművészet értékeinek bemutatását célzó intézkedések összegzése mellett kiterjedt a nemzetiségi közösségek jogszabályokban biztosított aktív önreprezentációs eszközeinek és lehetőségeinek feltárására is. Ennek keretében bemutatja azokat a kihívásokat, amelyekkel a nemzetiségi filmműhelyek alkotói, a filmalkotások forgalmazói és azok megőrzői szembesülnek az említett jogok biztosítása, érvényre juttatása és gyakorlása során, bemutatja ugyanakkor a feltárt hazai és nemzetközi jó gyakorlatokat is.

Az elvi állásfoglalás tartalmi és szakmai szempontból egyaránt szerves egységet alkot a 3/2018. számú, „A nemzetiségi kulturális autonómia érvényesülése a közszolgálati médiaszolgáltatás területén” című elvi állásfoglalással. A két dokumentum együtt mutatja be a nemzetiségi önreprezentáció közösség- és társadalomformáló hatása szempontjából két legfontosabb területének jelenlegi helyzetét és adottságait, valamint társadalmi hatásmechanizmusát.

Vizsgálata során a nemzetiségi biztoshelyettes felhasználta a nemzetiségi és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa által 2010-ben folytatott vizsgálatának tapasztalatait és azokat vetette össze a jelenlegi helyzettel, részleteiben is elemezte a nemzetiségi filmalkotások előállítását, támogatását, terjesztését és archiválását érintő jogszabályi környezetet és gyakorlati tapasztalatokat, továbbá feltárta a hazai nemzetiségi filmművészet és filmipar értékeit. Eljárása során az érintettek írásbeli megkeresése útján tájékozódott. Ennek keretében a nemzetiségi biztoshelyettes tájékoztatást kért a nemzetiségi filmgyártás, filmterjesztés és a filmalkotások archiválási feladatait és támogatását ellátó kormányzati szereplőktől, közigazgatási szervektől és közszolgáltatóktól, valamint tanulmányozta az érintett területen keletkezett és rendelkezésre álló dokumentumokat, így a releváns hazai és európai uniós jogszabályokat, nemzetközi szerződéseket, nemzetközi ajánlásokat, illetve a témában készült tudományos értekezéseket.

A nemzetiségi biztoshelyettes vizsgálata során az alábbi témaköröket tekintette át tematikusan:

- a nemzetiségi tartalom fogalmi körének meghatározása;
- a nemzetiségi filmalkotás definiálása;
- a nemzetiségi filmalkotások bemutatása;
- a nemzetiségi filmfesztiválok helyzete;
- a nemzetiségi filmalkotások nyilvántartása, archiválása, kutathatósága;
- intézményi háttér, infrastrukturális adottságok;
- a finanszírozási környezet garanciái és átláthatósága.

A nemzetiségi biztoshelyettes az állam nemzetiségi filmművészetéhez és filmgyártáshoz kapcsolódó feladatellátási kötelezettségével összefüggésben strukturális problémát nem tárt fel, azonban számos olyan nehézséget tapasztalt, amely a területet érinti, legyen szó filmalkotások előállításáról, forgalmazásáról, megőrzéséről vagy más módon történő felhasználásáról.

A nemzetiségi biztoshelyettes a vizsgálat során szerzett tapasztalatai segítségével állásfoglalásában szakmai javaslatokat tett és elvi irányvonalakat vázolt fel a nemzetiségi

filmgyártás, filmterjesztés és a nemzetiségi filmalkotások megőrzésének fejlesztése, valamint a nemzetiségi filmalkotásokkal összefüggő kollektív nemzetiségi jogok minél hatékonyabb érvényre juttatása érdekében.

Az állásfoglalásban vizsgált terület kiemelt fontosságára és a szabályozás esetleges módosítási lehetőségeire tekintettel a nemzetiségi biztoshelyettes állásfoglalásában több konkrét javaslatot is megfogalmazott. Javasolataival a nemzetiségi biztoshelyettes felhívta az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságát, valamint a nemzetiségi filmgyártás, filmterjesztés és a filmalkotások archiválási feladatait és támogatását ellátó kormányzati szereplőket, közigazgatási szerveket és közszolgáltatókat, hogy egymással is együttműködve – az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetőinek bevonásával, illetve véleményük kikérésével – tekintsék át a nemzetiségi filmipart és filmművészetet érintő jogszabályi és finanszírozási környezetet, és a jogi szabályozás és a mozgóképszakmai támogatási rendszer módosításával kapcsolatosan fontolják meg közös, a Magyarországon élő nemzetiségek igényeit és érdekeit egyaránt kielégítő álláspont kialakítását.